HISTORY

MEDIEVAL INDIA

T/M

UPSC CSE MAINS

VOLUME-V

NOTES OF

PALLAVI AKURATHI, IAS

AIR-55 (CSE-2008)

SRINIVASA XEROX

PROP: M.CHENCHI REDDY

ASHOKNAGAR X ROADS, HYD-20.

9246577890,9949833833

రేపటి విజేతలందరికీ శుభాకాంక్షలతో...

ఏ విజయాన్నైనా చాలా మంది కలిసికట్టుగా ప్రయత్నించినప్పుడే సాధించడం వీలవుతుంది. నేను కూడా ఐ.ఏ.ఎస్. సాధించడానికి మా అమ్మ నాన్నలు (శ్రీమతి ఆకురాతి భోగేశ్వరి, డా॥ ఆకురాతి కోదండరామయ్య) ఎంతగానో తోడ్పడ్డారు వారి కృషితో నా కృషిని కలుపుకుని ఈ విజంయు సాధించాను. - **ఆకురాతి పల్లవి**

గత 8 సంవత్సరాల నుంచి ఎనలేని కృషితో పట్టుదలతో శ్రమించి ఇంగ్లీష్‌లో ఉన్న ఎన్నో పుస్తకాలను చదివి తనదైన శైలిలో తెలుగులోకి తర్జుమా చేసి తెలుగులోనే సివిల్స్ వ్రాసి విజయకేతనం ఎగురవేసిన **ఆకురాతి పల్లవి** ఎంతో కష్టపడి తయారు చేసి సంపాదించిన జ్ఞానాన్ని ఆమె వరకే పరిమితం కాకుండా మెటీరియల్ ద్వారా అందరికీ అందుబాటులోకి తెచ్చినందుకు వారికి కృతజ్ఞతలు.

అనువాదం చేసేటప్పుడు చాలా సమస్యలు ఎదురవుతాయి. ఎందుకంటే ఒక భాషా నిర్మాణం మరో భాషా నిర్మాణంతో పూర్తిగా సరిపోదు. అటువంటి ఎన్నో సమస్యలను ఎదుర్కొని ఇంగ్లీషు నుండి తెలుగులోకి అతి సులభ పద్ధతిలో తర్జుమా చేసి ఆ మెటీరియల్‌ను తెలుగు మీడియం విద్యార్థులకు అందుబాటులోకి తేవాలనే నా కోరికను మన్నించినందుకు నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభివందనాలు.

ప్రతి మనిషిలో అనంతమైన శక్తి దాగి ఉంటుంది. దానిని వినియోగంలోకి తెచ్చుకోవడంలోనే మనిషి విజయం ఆధారపడి ఉంటుంది. ఆ శక్తిని ఎవరైతే పూర్తిగా సద్వినియోగం చేసుకోగలుగుతారో వారే ఆకాశమే హద్దుగా విజయాలవైపు అడుగులు వేయగల్గుతారు.

అసహనంతో జరిగే ప్రయోజనమేమీ లేదు. ఓర్పువహించండి. విజయం మిమ్మల్ని తప్పక వరిస్తుంది. కావున మీ లక్ష్యానికి తగ్గట్టుగా పట్టుదలతో నిరంతరం శ్రమించండి. విజయం మీదే !

మంచి స్నేహితునిలా ఈ మెటీరియల్ ఎందరి మనసుల్లో తట్టి లేపి విజయపథం వైపు నడిపిస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

గమనిక: గత 8 సంవత్సరాల నుండి ఎంతో శ్రమ పడి తయారుచేసుకోబడ్డ ఈ మెటీరియల్‌ను అందరికీ అందుబాటులోకి తేవాలనే సంకల్పంతో ఉచితంగా ఈ మెటీరియల్‌ను **శ్రీనివాస జిరాక్స్ సెంటర్**‌లో ఇవ్వడం జరిగింది. కేవలం జిరాక్స్‌కైన మొత్తమునే చెల్లించి ఈ మెటీరియల్ పొందవచ్చు.

మీ ఉన్నతిని ఆశిస్తూ....

ఎ. మధుసూదన్ రెడ్డి, Civil Aspirant

Books that I referred to prepare this material

MEDIEVAL INDIA

1. Satish Chandra 2 volumes***
2. Mehta 3 volumes
3. NCERT
4. IGNOU***
5. Brilliant
6. Gopala Reddy
7. Ambedkar Open University
8. P.G. Guides
9. Publications Division (Majumdar & Others)
10. Krishna Reddy
11. Hanumantha Rao
12. V. D. Mahajan***
13. Sri Vathsava

Topic పల్లవి. [illegible]	Page no

History Paper I

Section - B

Arab Conquest of Sind

Intro → 7 వ శ. లో ఇస్లాం ↑ > అరబ్ లలో ఐక్యత > అ. సామ్రా

అ. 8th cen A.D. లో మొదట వచ్చారని అనుకుంటారు. కాని....
చాలా చ.కా. ద్వా ఆక్రమించారు. చాలాకాలం క్రితమే
మలబార్ లో వర్తకం.... అయితే రాజకీయం గా మొదటిసారి

అరబ్బుల దండయాత్రలు & కారణాలు

1) ఇస్లాం వ్యాప్తి
2) భారత సంపద దోచుకునేందుకు
3) వర్తక వాణిజ్యాలు ప్రధాన కారణమని --- పశ్చిమాసియా నుంచి అరబ్బు వర్తకులు నియమిత్రాలు సంపాదిం... అ. మలబారు తీరంలో సెటిల్... మసూది రచనల వల్ల భార. రాజులు వారిని ఆదరిం. కాని సింధ వద్ద సముద్ర దోపిడిలు ... సింధురాజు పెడచెవి... ఈ స.దో. అరికట్టి తమ వాణిజ్య ప్రయో. పరిరక్షణకై...

అరబ్బుల దాడులు

1) ఒమర్ ఖలీఫా కాలం లో ... క్రీ.శ. 636 లో... థానా పైకి నౌకా దాడి ... పులకేశి II తిప్పికొట్టాడు.. ఇదే మొదటిద
2) ఉస్మాన్ ఖలీఫా కాలంలో... క్రీ.శ. 644 లో... మక్రాన్ గుండా భూమార్గ దాడి .. పశ్చిమ సింధు పై --- ప్రతీహార నాగభట్ట I తిప్పికొట్టాడు.
3) ఉమ్మయిద్ వంశం వారు ఖలీఫా ... క్రీ.శ. 712 రేవార్ యుద్ధం ... మహమ్మద్ బిన్ కాసిం నేతృత్వంలో..

అరబ్బులు సముద్రరేవు దేబల్ ని ఆక్రమించారు ...
సింధ్ మహారాజు దాహిర్ ఓడిపోయాడు .... (బ్రాహ్మణబాద్ (
అలోర్ యుద్ధాల్లో దాహిర్ పూర్తి (Brahmanabad)
ఓడిపోయాడు ... మొత్తం సింధు ప్రాంతం అ. వశం.

అ. విజయం హిం. ఓటమి & కారణాలు

1) జాట్లు, మెడులు అందరూ దాహిర్ & వ్యతి అ. లో చేతులు కలిపారు. హిం. ప్ర. అ. ని ఐకమత్యంతో ఎదుర్కోలేదు.

2) దాహిర్ అప్రఖ్యాతి. జాట్లు, మేడ్లు మొ.. బౌద్ధ వర్గాలు తీవ్ర సాయం. విదేశీ & గూఢ దాహిర్ & మద్దతివ్వలేదు.
ఆయుధాలు ↓ గుర్రాలపై పోరు ↓ శిక్షణ దుస్తులు ↓
గండ్ర + ఆవరణం చెప్పులు ↓

3) నౌకాదళం లేదు > ఆ. వ్యూ బాగాలేదు >
శక్తివంత సైన్యం లేదు.

4) భౌగోళికంగా సింధ్ ఉ. భా. నుంచి దూరంగా వేరుగా
-- ఉ. భా. రాజులెవరూ పట్టించుకోలేదు.

5) దాహిర్ & ముందు చూపు లేదు. అరబ్బులు ఒక్కొక్కటి
గెలుస్తూ తన దగ్గరికి వస్తుంటే చూస్తూ కూర్చున్నాడు

6) అ. ఉత్తమ సైన్యం, ఆయుధాలు, నాయకత్వం, వేగంగా
దాహిర్ ↓ & కారణం. అ. కు అధిక కదలిక శక్తి

గల గ్రంథాలున్నాయి.

vii) అ. క్లో సాంస్కృతిక అధికారం!

అ. రాజకీయ విజయం చిరకాలపాలన కు దారితీయక పోవడానికి కారణాలు :

i) ఖాసిం అకాల మరణం ... బలహీన వారసులు

ii) సార.నేల లేదు .. బలహీన అ. వ్య.. అరబ్బు లను వెళ్ళ గొట్టి & అవకాశమిచ్చే ప్రాంతం కాదు సింధు ... అ. ఉత్తర ప్రాంతం ద్వారా భా. ప్రవేశించారు.

iii) వరద, కరువు, మొ॥ ప్ర.వి. సింధ్ లో అధికం.

iv) ఆలయాల కూల్చివేత స్థానికుల్ని అ. & శత్రువులుగా .. దేబల్ లోని ఆలయాల మసీదుగా మార్చడం + దోపిడి ... సింధ్ ప్రజ సహ కోల్పోయారు.

v) అప్పట్లో భా. & ఏకత్వ లేదు > అ. అనేక రాజులతో యుద్ధం చేయాల్సి వచ్చింది ... క్లిష్టంగా

'అ. సింధును జయించారు. కాని ఈ విజయం ఇస్లాం & భారత చరిత్రల్లో కేవలం ఒక ఘటన మాత్రమే, ఫలితాలు అందించని ఘనవిజయం'

— లేన్‌పూల్

ఈ అభిప్రాయాన్ని చాలా మంది చరిత్రకారులు అంగీకరించడం లేదు. అ. విజయం అనేక ఇతర రంగాల్లో ప్రభావం చూపించింది అని వాదిస్తారు.

సాంస్కృతిక ప్రభావం

1) R.C. మజుందార్

కానీ సాంస్కృతి ముక్కున్నది.... భావకాల / ఆలోచనలు బదిలీ లో పాటు భా. సంస్కృతి ని విదేశాల్లో వ్యాప్తి చేసిందని తెలియ చేసింది. భా మతం, తాత్త్విక, వైద్య, గణితం, శిల్ప, జానపద మొ॥ రంగాల్లో కొత్త విజ్ఞాన అ. నేర్చుకొని వారి భూమి కి గల ఆస్తి & గౌరవం చేర్చారు! సాంస్కృతి రాయబారులు అయ్యారు.

2) అరబ్ శిల్పా. శా. బెనారస్ లో 10 సం॥ పాటు శి. శా. చదివాడని అల్బెరూనీ చెప్పాడు.

3) భారతీయులు స్వేచ్ఛ. ప్రా. సా. ప్రవర్తన, సరళ మత భావాలు మొ॥ అ. మతమార్పిడి కొంత్తైనా ↓

4) సర్ విలియం మ్యూర్ (Muir) ఇస్లాం చరిత్ర లో సాంప్రదాయ (?) దశ ని ప్రారంభించినది (?) ఇక్బాల్ అన్నారు.

" అ. & పట్టిద / నిర్మాణ కళ తెలియదు... వారి గురువు ఆలో వలే తమ ప్రత్యక్ష స్థ. గౌరవం ఆకర్షణ గా ఉండాలంటే ... వారు అత్యంత శ్రమ ప్రాంతాల నుంచి శిల్పులు & కళాకారుల సేవల్ని తమ పొందవల్సిన సేవ పై బలవంతంగా పెట్టుకోవాల్సి ఉంటుంది.

సారస్వానికే వాస్తు ఇలా పరిణామం చెందిందే!"

అ. భార. వాస్తుశాస్త్రాన్ని నిరూపించి
భా. వా. సిద్ధాం. వారి వివాహాలు, ప్ర. భా. భ., భార
మసీదుల నిర్మాణం లో అనుసరించారు.

సాంఘిక ప్రభావం

అ. సింధ్, ముల్తాన్ & మలబార్ తీరం లలో
స్థిరపడ్డారు. జామోరిన్లు మ. బా. అ. & మద్దతు &
ఆదరణ... స్థానిక నాయర స్త్రీలతో అ. వివాహాలు...
మిశ్రమతం మోప్లాల & జన్మ... వీరు స్వా. ఉద్య. కీలకపాత్ర;

మత ప్రభావం

ఇస్లాం వ్యాప్తి & ... మలబారులో ... మోప్లాలు...
సమాజంలో వారి సంఖ్య ↑ పెరిగాయి... మసీదుల సంఖ్య ↑
మత మార్పిళ్లకై పెరిగాయి...

" సిం, ము లలో అ. ఇస్లాం ని భా. మ. జీవితంలో
అంతర్భాగం చేశారు, తీరంగుండా ఆ ప్రాంతాలకి పరిమితం
[illegible]. అక్రమిత ప్రాంతాల్లో అనేక భార వ్యాపారులుగా
ఇస్లాం స్వీకరించారు. అలా భా. దే. లో. ముస్లిం సంఖ్య
పెరగాలు ఉండటంతో గా ఇ. ప్రచారం చేశారు. అ.
మలబారులో స్థిరపడ్డారు ... స్థా. రాజుల
ఇస్లాం లోకి మారారు... అల్లా. ఖ. దర్గాలు లాగ

ప్రభు. అధి. లాంఛె బేరం .. వారసులా స్పష్ట

1) కైఫియత్లలోని కిస్తు మదింపు + కానుకలు
2) నష్టాలు విధిం + జరిమానాల వసూలు
3) గుప్త నిధులు, గనులు, లంకె బిందెలు మొ॥ వారి భూములలోని కనుక్కుంటే రాజులకే చెందేవి ఇప్పుడు వీరికే
4) రాజు కొండమ్మ అనుమతి తీసుకుండానే వారి భూముల్లో ఉప భూస్వాములు... భూమి పై పని చేయకుండానే భూమి పై ఆధారపడ్డ వారి సంఖ్య ↑

కుల వ్యవస్థ

గతకాలం లో వలె వ. వ్య. సమాజ పునాది. అయితే స్త్రీ & బ్రా మరింత ఎక్కువ స్వేచ్ఛగా ... గోత్రాలపై కొనసాగటం వంటి అధిక సం- మాత్ర వివక్షతలు...

దేశ & విదేశీ వర్త ↓ వైశ్యు ↓

కుమ్మరి, నేత, కమ్మరి, పాటుగాళ్ళు, కంసాలి, మత్స్య, వైద్య మొ॥ కిందకులాల్లో (outcastes) సమకాలీన సాహిత్యం లో... బ్రాహ్మ. రచనల్లో టెక్నికల్ నాలెడ్జ్ అవసరమయ్యే వృత్తుల పై దాడి .. మేధాతిథి వం.క. హీన వృత్తిగా... మను పై సమకా వ్యాఖ్యానాల్లో ఎంతో ఉత్కృష్టమైన పనిని చిన్నతనం పాపం గా వారధుల నిర్మాణ, నదుల కట్ట కట్టడం, కాలువల నిర్మాణ లా సహా!

' బహుశా టె.నా. లా అంతర్గతంగా ఉన్న శక్తి నరుడు అధికారం లో ఉన్న వారికి తెలుసేమో ' రొ. థాపర్

కానీ ఇది నాటి వర్త, వాణి, పత్రికలపై శాశ్వత
ప్రభావం చూపింది.

అసంఖ్యాక ఉపకులాలు తలెత్తినట్లు పలు
ప్రస్తావనలున్నాయి--- తర్వాత వీటికి మిశ్ర-కులాల ఉత్పత్తి
ఇవ్వబడింది. వీరిలో ఒకరు కాయస్థ - దస్తావేజు రాయడం
రికార్డులు నిర్వహణం వీరి పని. కా. ఉత్ప, స్థాయిపై
శా. ధా.

" 11th Cen లో కా. ఉపకులంగా పరిగణించబడే నాటికి
వారి అసలు కులం పై గందరగోళం ఏర్పడింది. కొందరు
క్షత్రి, కొందరు బ్రా-శూ సంగమానికి వారి ఉత్ప.--
వారికి కల్పించిన మిశ్ర-కుల ఉత్పత్తి నాటి కు.వ్య.
ప్ర.క్రే లో ఇమిడించుకోలు వచ్చిన వారు సృష్టించిన తర్వాతి
కాలపు అవిష్కరణగా ఉంటుంది.. రాజవారితో సంబంధాలు
వారికి సాం. వా. ఇచ్చాయి. కొన్నిసార్లు వీరు భూదానాలు
పొంది సాంఘిక భూయజమానులయ్యారు."

<u>ఉప-కులాల ఉత్పత్తి పై శా. ధా.</u>

" కొత్త ఉప.కు. తలెత్త కు.వ్య.కి దాని
ఆరంభం నుంచే ఉన్నది. కాని తొలి మధ్యయుగం ఉప.కు. ↑
నెమ్మదిగా... వర్తక కార్యకలాపాలు + వృత్తుల కదలిక ఈ ఉప.కు ↑
వేగం పెంచింది. ఉప.కు. బాహుళ్య. భల్లం త్రిందే ↑
వాటి సొంత అంతర-కులాల సంబంధాల్ని -- ఇవి స్థూలంగా

సిద్ధాంతం నిర్మాణ ప్రకారమే ఉన్నా స్థానిక అవసరాలు, అవస్థ బట్టి మారుతుండేవి.

స్త్రీల పరిస్థితి [క్రీ.శ. 700 – 1200]

మతపరంగా పు కంటే తక్కువని --- సమాం వారి హోదా బాగా తగ్గించబడింది.

i) వేదాలు చదవరాదు ----> విద్య లేదు
ii) బాలికల వివాహ వయస్సు ↓ ఇది సాంఘిక & మేధా ఎదుగుదల ని దెబ్బతీసింది.
iii) నిందా స్త్రీలని నమ్మేవారు కారు. వారిని నిర్బంధంగా ఉంచేవారు. తండ్రి -- భర్త, భ, సో, కొడుకు వారిని నియంత్రించేవారు.

భూమి లో ఆ.హ. ↑ వల్ల స్త్రీల ఆ.హ. బాగా ↑. కుటుంబ ఆ. గా పొందేందుకు స్త్రీల & వారి పు. సంబంధీకుల ఆస్తి ని వారసత్వం గా పొందే హక్కు ఇచ్చారు.

భూ. సమా వృద్ధి వ్య. ఆ. భావనని బలపరిచింది / బలోపేతం చేసింది.

సతి సంప్రదాయం బాగా విస్తృతమైంది, కొందరు రచయితలు తప్పనిసరి అని రాశారు! భూ-భోక్తు భూస్వామ్య సంస్థ లో స్త్రీలని ---> ఆస్థి తగాదాలు > సతి ప్రోత్సా

స్త్రీల విధి వారి భర్తల్ని (లకి) గుడ్డిగా విధేయులై
చూడవలె. ఓ: దేవతలు లాగ భర్త కాళ్ళు కడగడం వంటి
వ్రాసి. చేయడం భార్య విధి గా ఒక రచయిత... అలాగే
భర్తకు (మరలు) నియమం ఈ రచయిత విధించాడు — సన్యాసం లా
పరుషం + భార్య పై ద్వేషం, అసూయ ఉండరాదు.

మత్స్య పురాణం తప్పు చేసిన భార్యని భర్త
(తాడు / వెదురు కర్ర తో తల, కాళ్ళ పై తప్ప) కొట్టవచ్చని
చెబుతుంది.

ఈ యుగ రచనలన్నింటిలో స్త్రీ ఉపాధ్యాయుల్ని
6. ప్రస్తావన అసలు లేకపోవడం స్త్రీలకు ఉన్నతవిద్య మృగ్యమై...
అలాగే ఈ యుగ నాటకాల వల్ల రాజస్త్రీలు చివరికి రాణుల
దేవకురాళ్ళ సైతం ~~అమ్మల~~ సం॥ ప్రాకృ లో ~~అర్థమౌతారు~~ --
వివిధ కళలు నేర్చుకొంటూ ఉ.క. స్వప్నాగా చిత్రకళ & సంగీతం
లలో గొప్ప ప్రతిభ...

స్మృతి కర్తలు బాలికల్ని తల్లిదండ్రులు 6-8 మధ్య
లేదా 8 - పుష్పవతి మధ్య పెళ్ళి చేయాలి... ఇక
పతిని పునర్వివాహం ~~అంగీకరించేవారు~~ (భర్త వదిలేసినా, చనిపోయినా,
సన్యాసి అయినా, పౌరుష్యం లేకపోయినా, పతన కులజుడైనా or కులం
కోల్పోయినా...)

ఇలా కులంలో లోపల స్త్రీని గౌరవించేవారు.
తప్పు చేసే భార్య ని భర్త వదిలేసినా ఆమె
జీవనానికి ఖర్చు అందివ్వాల్సిందే!

కొన్ని పరిమితులలో భర్త సంతాన లేకుండా
చనిపోతే మొత్తం ~~ఆస్తి~~ వ్యక్తి ~~ఆలా~~ భార్య/
విధవ కి చెందుతుంది. విధవ ఆస్తిపై హక్కుల్లు
కి కూడా వారసత్వ హక్కులున్నాయి!

సతీని కొందరు తప్పనిసరి అంటే ఇంకొందరు
రచయితలు దాన్ని నిందించారు. అరబ్ రచయిత
సులేమాన్ ప్రకారం రాజుల భార్యలు కొన్నిసార్లు
వారి భర్తల చితి పై తమని తాము ఆహుతి
చేసుకునేవారు, కానీ ఈ విషయంలో నిర్ణయం వారి
ఇష్టప్రకారమే!

జీవన శైలి

స్త్రీలు — చీర ఉ.భా. ఛోళీ కూడా
పు — ధోతి ఉ.భా. జాకెట్ కూడా
ఉ.వ — ఉ.భా — పొడవు కోటు, ప్యాంటు, బూట్లు

అరబ్ రచనలు — స్త్రీ, పు — ఒక భర మోజు
మార్కో పోలో — మలబార్ లో — స్త్రీ, పు రాజుతో సహా
చిన్న కింది వస్త్రం — దర్జీ పని తెలియదని.
---- బట్టలు స్వల్పమైనా అభర దండిగా -- వట్టి కాళ్లతో
రాజుతో సహా!
చాలా ప్రాంతాల్లో & చాలా వర్గాల్లో

కొంతవరకు నియమంగా > స్మృతి రచయితల ఏ
సందర్భ నిరూపం లేనప్పు అంటూ ఒక పెద్ద జాబితా
... ఆం. రచయితలు భా. ల్లో మత్తుపానీయ సేవను పాపిస్తారు...
కానీ నాటి సాహిత్య రచనల్లో మధుసేవనానికి కొదవ లేదు.
రాజ కుటుంబ ఇటి స్త్రీలు కూడా మధుసేవనం !
క్ష & బ్రా మ.స్సే. నిషేధమని సర్వత్రలు తాస్త్ర ...

పట్టిన ప్రజ వినోద ప్రియులని సాహిత్యం...
జాతరలు, పండుగలు, వనవిహారాలు, జలక్రీడలు, కంతు పాటలు
మొ॥ ప్ర. జా — తిండికలు, వేటు, ఇండియన పాలా ఉన్నత
తరగతులకి ...

విద్య, శాస్త్రజ్ఞానం / సైన్సు, అభ్యసించడం

- గత కాలం విద్యా పెద్ద మార్పులు లేకుండా జరిగేది
- ప్ర. జా. విద్యా భారతి నాడు లేదు. బ్రా + క్ష ద.వ. మాత్రమే విద్యా పరిమితం.
- గురుకులాల్లో ప్రారంభ విద్య... ఆలయాల్లో ఉన్నత విద్య
  ↓
  గురుదక్షిణ < ధనం / ఉదాలు సేవలు
- చదివే విషయాలు — వేదాల లేక శాస్త్రాలు, వ్యాకరణం
  వృత్తులైతే స్త్రీ or వృక్ష. కుటుంబ నేర్పిస్తారు
  ↓
  వారసత్వం గా
- బౌద్ధ విహారాల్లో నియత (అధిక) విద్యా తొలిక
విషయాలు పై ప్రాధాన్యత లోని కనసాగేది... వేటిలా
నలంద ముఖ్యమైంది... విక్రమశిల, ఉద్దంతపుర కూడా

ఒరిస్సా నుంచి విద్యార్థులు... రెసిడెంట్స్ & బాలామండి & ఉపాధ్యాయి...

భాస్కర్ మఠా. రు. వి. కేం. అనేక ప్రైవ. సం.

వి. కేం. రాష్ట్ర విలసిల్లాయి.

ద. భా. లో అనేక మఠాలు మదురై,

శృంగేరి మొ॥ వి. విద్యాకేంద్రాల్లో చర్చలు, వాదం,

శాస్త్రాల మధ్య వాదాలు.

భా. దే. వివిధ భాగాల్లో అసంఖ్యాక

మఠాలు ఇతర విద్యా. కేం. దేశాలు & మూల నుంచి

మత కర్తలు & ఆలోచనల్లో వ్య & వేగంగా ప్రవాహం--

దే. వివిధ వి. కేం. దర్శించి అటువంటి విద్యావేత్తలతో

చర్చలు జరపడం శా. వి. కర్తవ్యాల్లో భావించేవారు

కాదు. ఈ తీరు ప్రవాహం ... దేశ సం. వికాసం & ...

Science

ఈ యుగం లో పైన అధ్య ↓ దాంతో పై లో భా.

అగ్రగామి స్థానం లేదు.

వృత్తి వర్ణ నియమం ఆలోచించిందేమో ... వైద్య ↓

సర్జరీ మంగలి వారి వృత్తి అయ్యింది!

నగరాల ↓ జ్యోతిష ↑

అయితే గణితం లో కొంత పురోగతి --- భాస్కర II

రాసిన లీలావతి చాలా కాలం ప్రమాణ గ్రంథంగా

మినరల్స్ ను. పాదరసం వాడి కొన్ని ఫ్లేట్ల కొంత పురోగతి
వృక్ష శాస్త్రం & జంతు వైద్యం పై పలు గ్రంథాలు ... ఇతే
మెలుకువ ను. కై బ్రా. తెలియదు.. దాంతో వె. శా. గ.
రసం మధ్యయుగం పై ఆధారపడి... ము. శి. ముద్రం లో
గతేలో ముస్లిముల & ఇబ్బందులు లేవులు !

ఈ కాలం లో భా. సైన్సు స్తబ్దత & కారణాలు
సైన్స్ ↑ ఉత్పత్తి సమా. వృద్ధి పై ఆధారపడిందని తెలుసుకోవాలి
ఈ యుగం లో సమా. కఠినంగా & సంకుచితంగా
మారిపోయింది... మత మౌఢ్యం ↑ నగర జీవనం &
ఉత్పత్తి లో తగ్గుదల / దెబ్బబడడం...

భా. దే. వేలాది ఐ. పురా నుంచి భా. తమని
తాము వేరు చేసుకోవడం ---- అల్బెరూని చెప్పాడు---

ఈ యుగం లో వ. వృ. శాస్త్ర విద్యా. వ్య.
దుర్గతి సంబంధం... బ్రా. వి. కేం. & రాజపుత్రుల + కూడా
పై వర్గాలకి సైద్ధాం తెరాసిపా ఆచరణలో బ్రా. మతత్వమే...
వీటిలో విద్య మత చర్చలే... విద్యా మాధ్యమం సంస్కృతం
బ్రా. మతత్వం మాట్లాడే బడివే భాష... > మేధో ఇనబ్రీడింగ్
> బ్రా. సంప్ర వివాద + బలహీనం
పశ్చి. భా. లో కై. వి. కేం.

ఈ కాలం లో సాంకేతికం చాలా వరకు

మొదటి వారి అనుకరణాలు... భాషాడంబరం...

చారిత్రక రచనలు కొత్త ప్రాధాన్యత పొందాయి.

ఉదాహరణకు 12వ శ. హేమచంద్రుని "పరిశిష్ట పర్వాన" చదివి చూడు.

ఈ యుగ దే.భా. విద్యావేత్తలు సంస్కృతాల విద్యకే ప్రాధా.. కొత్త అంశాల్లో ఆసక్తి బదులుగా!

విజ్ఞానాన్ని సమాజం లో (చాలా) కొద్దిమందికే పరిమితం చేయడం, కొత్త అంశాలు ఎక్కడి నుంచి వచ్చినా వాటిపై పొగరు తో వ్యవహరించడం భారత వెనుకబాటు కు ప్రధాన కారణాలు.

మొత్తంగా

'ఫ్యూ. స.' దే.భా.దే. ఈ యుగం లో కొట్టుకొచ్చి... భూమి పై పని చేయకుండా దానిపై ఆధారపడేవారిదే ఆధిక్యత --- ప్రభావాలు

(i) గ్రామీణుల ఆర్థిక భారాన్ని బలపేతం

(ii) రాజులు బలహీనం > ఫ్యూ.భూ. లపై ఆధారపడడం ↑

ఫ్యూ.భూ. చాలామంది సొంత సైన్యం.. రాజుని ఎదిరించవచ్చు --- ఈ అంతర్గత బలహీనతల ఉద్యమాల చే ఓడారు ---

క్రీ.శ. 700 - 1200 ఆర్థిక వ్యవస్థ

ఫ్యూ. ఆ. వ్య. ↑ ... > భూమి నుంచి వచ్చే మిగులు లో అధికం ఉత్పత్తి ప్రక్రియ లో విలయా పాల్గొని వర్గం వారికే వారసత్వ వాటా గా వెళ్ళిపోతుంది.

ప్ర. అధి. జీతాలకు బదులుగా రెవెన్యూ వచ్చే భూములు ఇచ్చేవారు ... క్రమంగా తమ పదవి + భూమి పై వారసత్వం కోరడం --- ఫలితం గా

(i) ఫ్యూ. స్వ. గ్రా. ఆ. వ్య. --- ఉత్పత్తి గ్రామంలోనే జరిగేలా -- వర్తకం / బదిలీ కోసం మిగులు ఉత్పత్తికై ప్రయత్నం చెందాల్సి అవసరం ... మి. ఉ. రైతు కు ఒరిగేది లేదు ... ఫ్యూ. భూ. ఎక్కువ వాటా కోరేస్తారు! దాంతో కనీస ఉత్పత్తి ప్రమాణం గా మారింది < ఉ. ↑ ప్రోత్సా వృథా. రైతు పై ఒత్తిడి ↑ > అస్తుబిస్తు ఉత్పత్తి --- ప్రోత్సా లేకపోవడానికి రైతుల విధి వాదానికి ఏ సంబంధం లేదు.... వాస్తవ ఆ. ప. నుంచి అది కలిగించింది.

(ii) వర్త ↓ . వర్త ↓ కి ఇతర కారణాలు

(1) గ్రామాల ఆ. స్వ. ఫ్యూ సహజంగానే వర్త ↓ ∵ మిగులు స్వల్పం!

(2) విస్తృతం గా స్థానిక అధికారుల దాంతో దూర ప్రా, వర్త చాలా కష్టమయ్యింది.

③ ~~ఆటుపోటు~~ అంతర్గత యుద్ధాలు + అస్థిర రా.వ.

④ బయటి కారణం : రోమన, ససానిడ్ సామ్రాజ్యాల
పతనం---> వర్త ↓ ముఖ్యంగా
భూమార్గ వర్తకం.

<u>వర్త ↓ ప్రభావాలు</u>

① నాణేల కొరత

② పట్టణాల వృద్ధి ↓, కొత్త పట్ట ణాలు ముందుకంటే బాగా తగ్గింది. అరబ్ భౌ.శా. ప్రకారం చైనా లో పోలిస్తే భారత్ లో పట్ట ↓. కానీ కోస్తా ప్రాంతాల్లో & బెంగాల్లో పశ్చిమం + ఆగ్నేయాసియా లతో వర్త కొనసా > కాబట్టి పట్ట ↑ సౌభాగ్యం గా

③ నగర కేంద్రాల్లో వర్త.శ్రే. వారి ఆధిపత్య స్థానాన్ని కోల్పో పతనం మొదలైంది.

④ ఆ. శక్తి భూయాజమాన్య వర్గాల & బదిలీ --- వరు పట్ట వ. శ్రే. ని అనుమానంతో చూసేవారు --- వ. శ్రే భూయజ కన్నా ఎక్కువ స్థాయిల్లో కలిగి ఉండేవి కాని --- వారస్త.ఏ. & ప్రోత్సాహం లేదు.

<u>ఫ్యూ. ఆ. వ్య. & భూమి ఆదాయం</u>

ఫ్యూ. ఆ. వ్య. లో సబ్-ఫ్యూడటరీల సంఖ్యలో బాగా పెరిగిందని అనుకోవటం --- రైతుల & రాజు & నష్టం --- మధ్యవర్తులు వీరి వాటా మింగడం ---

ఈ విజయనగర సామ్రాజ్యం రాజుని కి.రా. బలపడటం...

క్రై. శ. బలిక ... ముస్లిమ్ స్థావరాలు ↑ > క్రై. దక్షిణ భూ.కి. లో

పాటు అరబ్బుల వ్యాపారం చెల్లిం... వెళ్లి క్రై వ్యాపార్లు ↑

ఈ యుగం లో ద.భా. లో విదేశీ వాణిజ్య వర్ధం

దక్షి. ప్రభు. కాని ఈ దక్షి. భా. ల యొలుల సంపద

దేవా. వ్య. క్రింద గాక వృధా ఖర్చులకి... విలాసవంతమైన

భవనాలు ... భారీ ఆలయాలు ... గొప్ప దానాలు ... ఉత్సవాలు

దేవదాసీ కి ఈ ఆలయాలు ఆశ్రయించాయి ... విగ్రహాలు etc.

ద్వారా ఆయుష !

— ∘ —

ప. ఆసియా, ఉ. ఆఫ్రి దేశాల తో సామ్రాజ్యం ↑ లో

వర్త ఆరోగ్య ప్రం. భారతీయ టెక్స్టైల్స్, సు.ద్ర, మసాలా

దినుసుల కి డిమాండ్ ... భా + ఆగ్నేయాసియాల...

~~క్రీ.శ.~~ మూడవ శ. నుంచి క్రమంగా ద.భా. +

ఆగ్నేయా + చైనా తో వర్త ↑. ముఖ్యంగా 10వ శ.

నుంచి క్రమంగా ద.భా. ల నౌకా వర్త ప్రం... ఈ

ప్రసరుద్ధ యాత్రి మార్కో, గజరాత్ ల లాభ... గుజ లో

చంపాదేశ & అప్పీలవార వేంగి ఈ యుగం లో

అంతర్గత వర్త ↓ > క్రై ↓ .. క్రై ఉపనిపారాలు..

వర్తకులు కైనం ఖోడా ↓

6th cen నుంచే ద.భా. & ఆగ్నేయా కి వర్త

వర్తక సంబంధాలు ... వరి దీపము 'బృహత్కథా-కోశం' మొ

వాటిలో ఆగ్నేయా దీవుల భాషలు, వేషాలు, స.ఆ. కళా

భా. సంప్రదాయాలు మొ॥ వి. --- ముఖ్యంగా మన, నానాదేశి

వర్త. శ్రే. ---- ఆగ్నేయా భా. వలసలు --- లాభాలతో

మధ్య ఏదో లేదు...

రోమన్. సా. ↓ > చైనా భా. వర్త & కేంద్రం---

అరబ్ + ప. ఆసి ఓడలు మలబార్ దాటి వెళ్లేవి కావు,

చైనా నౌకలు మలక్కా దాటి వచ్చేవి కావు. దాంతో

భా + ఆగ్నేయా మధ్యవర్తులుగా....

అమెరిక, కళింగ, పల్లవులు, అరబ్బులు ఈ వర్తకులు ఇక్కడ---

చైనా & భార. వర్తకులతో నౌకలు...

* మలబార్, బెంగాల్, బర్మా తీరం నౌకా నిర్మా కేంద్రాలు---

10 వ శ॥ చైనా రచన లో క్వాంటున్ నది పూర్తిగా భా, పర్షియా

అరబ్ నౌకలతో నిండిపోయిందని---

మధ్య. ప్రాచ్యం → చైనా & వెళ్లేందుకు భా. వ.

గుండా అవసరం లేదు....

పాల, సేన, పల్లవ, చోళ పాలకులు చైనా తో

వర్త.సం ↑ ప్రాత్సు --- రాజేంద్ర I మలయా

పై దండయాత్ర + చైనా & రాయబారం

కాని క్రమంగా భార. నా. స్థానం లో అ, చైనా

నౌకలు ప్రవేశించాయి. చైనా నౌకలు ↑ < మార్కో చైనా ఆవిర్భావ?

వెలకట్టలేని సంపద...!

అటే పశ్చి. ప్రాంతాలలో భా. వర్త ↓

ఈజిప్టు & చైనా లో క్రమంగా 12 వ శ. వరకూ (భా. వ.)
ఎదిగిందన్నమాట. ఈ వర్తకం లో ద. భా + బెం ముఖ్యపాత్ర,
ఆ ప్రాంతాల సౌభాగ్యానికిది ముఖ్యకారణం.

ప్రజల ఆర్థిక పరిస్థితులు క్రీ.శ. 700-1200

భా. వాస్తు.శి. శిల్ప ప్రమాణాలు దిగజారలేదు, ఉదా. వస్త్రాలు,
బం, వెం, మేలురకపు ముత్యా. మొ. భాండాలెన్నో ప్రవ కూడా
సౌభాగ్యం గానే...

మంత్రులు, అధి, భూస్వా. శ్రేణులు చాలా దర్జాగా,
ఆడంబర విలాస జీవి గడిపేవారు సింహాసనాధారాలు ...
విదేశీ వస్త్రాలు - చైనీ సిల్క్ ... బంగారు వెం నగలు... భవనాలు...
స్త్రీలు ... సేవకులు --- రాజుని అనుకరించడం
వర్తకులు కూడా రాజుని అనుకరిం---

→ నగరాల్లో ఉండి దూరపు వారందరూ... రాజతరంగిణి
లో ఆధారాలు గా తీవ్ర ఆర్థిక అసమానతలు...

→ ధర్మశాస్త్రాల ప్రకారం రైతుల నుంచి ఉత్పత్తి లో $\frac{1}{6}$ వ
వంతే వసూలు చేసేవారు ఆచరణలో మాదిరి గా. ఇంకా
దాన శాసనాల ద్వారా పుల్లరి, చెరువుల పై పన్ను మొ.
అదనపు శిస్తుల వసూల భారంగా ... రైతులు వెట్టి కూడా...
ఒరిస్సా & మధ్య. భా. లో దాన గ్రహీతల కి గ్రామ భూమి
తో పాటు వా.క.రా + పశు.రా + రైతుల్ని
కూడా బదిలీచేసేవారు ... వీరు మధ్యయుగ యూరప్ లో

సైన్యాల మొదటిగా భూమి & ఆస్తిని దోచుకునేవారు --

ఆఖర్లో ప్ర.భే. చర్యల వల్ల మొత్తం గ్రామం నిర్జనమై ---

→ వీటి & తోడు తరచూ కరువులు, యుద్ధాలు

యుద్ధాల్లో కలిగే నాశనం, గ్రా. తగల బెట్టడం,

పశువులు & ధాన్యాన్ని బలవంతా లాక్కోడం,

నగరాల విధ్వంసం చాలా సహజ చర్యలు! <

ఈ రాజ రాచరికాలు వీటిని స్వయంసిద్ధం గా

భావించారు !

∴ ప్ర.సమా ↑ > సామాన్యుడి వెన్ను విరిచింది.

క్రీ.శ. 1000 – 1200 రాజకీయ వ్యవస్థ

క్రీ.శ. 700–1200 యుగాన్ని రెండవ దశ అంటే

క్రీ.శ. 1000 – 1200 మధ్య అతిముఖ్యాంశం రాజపుత్రుల అభ్యుదయం.

రా.పు. ఉ. మీద చ.కా. భిన్నాభిప్రాయాలు... 2 సిద్ధాంతాలు, దేశీయ, విదేశీయ.

ప్రొ. C.V. వైద్య + ప్రొ. ఓఝా → రా.పు. స్వదేశీ / స్థానికులు.
సూర్యవంశ + అగ్నికులంధా + అశ్వమేధ చేయడం మొ॥ వి వారు స్థానికులని నిరూపి. అన్నారు.

చాలా చ.కా. దీన్ని సవాలు చేశారు.

J. టాడ్ 'Annals & Antiquities of Rajasthan' లో రా.పు. విదేశీయుల వారసులని... ఇప్పుడు వారు పంజాబ్, రాజస్థాన్ స్థిరపడి కాలక్రమంలో భారతీయులుగా మారారని ఇప్పుడు స్పష్టంగా ఏర్పడింది. ఈ విదే. తెగల వర్గాలు... వీరి ప్రధాన బాధ్యత యుద్ధం – వీరు రా.పు. గా... కింది వర్గాలు సాంఘి. హోదా లో తక్కువ స్థానం... వివిధ తెగలైన గుర్జరులు, జాట్లు,... హూణులు... ఒకే విదేశీ సమూహాన్ని వివిధ సాం.వ. విభజించి వారి తెగల పై గా వారి వృత్తి పై ఆధారపడింది! బ్రాహ్మణ. సాం.క్రమ రక్షకులు గా తెలివి గా అగ్నికుల హోదా ని రా.పు. కి ఆపాదించారు. చూడు. "పృ.రా.రా."...

రా.పు. 9th & 10th cen నుంచి ప్రాముఖ్యం లోకి రావడం మొదలైంది... అప్పుడు వారు అసంఖ్యాక తెగలుగా ... 4 ముఖ్యమైనవిగా ... అవే

• ప్రతీహార • చౌహాన్ • సోలంకీలు • పరమారులు

ప్రతీహార ↓ ద. రాజస్థాన

చౌహాన్ ↓ ప్రతీ. సామంతులు ↓ తూ. రాజస్థా

సోలంకీలు ↓ కథియవర

పరమారులు ↓ మాల్వా, రాజధాని : ధార్

గు, బం వంశాల వారసులుగా చెప్పుకొనే ఇతర రా.ప్ర. పశ్చిమ, మధ్య ఉ.భా. లో స్థానిక రాజ్యాలు ఏర్పాటుచేసుకున్నారు—

చందేలులు ↓ మధ్య.భా.

కాలచూరి ↓ నర్మ-గోదావరి

తోమారాలు ↓ ఢిల్లీ చుట్టూ

గహడ్వాలాలు ↓ ఎగువ గంగా లోయ

రా.ప్ర. యుగం లో ముఖ్య పరిణామాలు

① త్రైపాక్షిక .... అంతులేని యుద్ధాలు ... ప్రతీ వంశపు ఆర్థిక. స్థిరత్వం దెబ్బతింది

② రాజులు స్థా, ప్రాంతీ ప్రభ పై ఆసక్తి > ప్రాంతీ మనోభావం ↑

③ పశ్చి.ప్ర. తో వర్త.సం. ↓ > ప.ప్రాం. పై ఆసక్తి చూపాల్సిన అవసరం ↓

④ రాజపుత్రులు / రా.ప్రతిభ స్థానిక సంఘటనలచే చెక్ చేయబడెను. ఈ ప్రతిభ కి అతి పెద్ద దెబ్బ...రాజేం. చోళ తూ. తీరం + ఒరిస్సా + గంగ వరకూ విజయయాత్ర ---
మాముడ్ నుంచి ఘజనీ దం. యా.

ఘ. దం. యా. కి లక్ష్యాలు మహమ్మ. దం. దా. ఎలా బలులు పెరుగుతున్నాయో పూర్తిగా అర్థం చేసుకోలేదు. నాటి ఘజనీ మరణం అనంతరం వా. సరిహద్దు పై నిఘా అవసరాన్ని పట్టించుకోలేదు... ఘ వారసులు భా. పై అంత ఆసక్తి చూపలేదు!

పైగా వారు బలహీనులు... ఈ కాలాన్ని రా.పు. వాది

పై.శ ↑ & బదులు అం.కలహాలు పునఃప్రారంభించారు.

పూర్తి దం.యా. సమయంలో రా.పు. పూర్తిగా అసంబద్ధంగా ఉన్నారు... పూర్తి లొంగుబాటు కాదు... లాభాపేక్ష ప్రాంతాల్ని నిల్పుకోవాలని.. అతని వారసులు ఇదే విధానం... టర్కుల్లో ఈ విధానపర మార్పు రా.పు. ఆంతరిక కారణం + ఢి.సు. ↑

రా.పు. పతనానికి & కారణాలు :

(i) అంతులేని అం.కలహాలు + అనైక్యత + స్థానిక తిరుగు విధేయతలు ↑

(ii) సింధు బలహీనుల. మాత్రులు + అం.వా. పుద్దతు రాజుల & లేదు. ∵ సాం. వివక్షల వల్ల ---> భా.సమా. లని పెద్ద వర్గం ప్రజలు నాటి రాజకీయ పరిణామాల పై పూర్తి నిర్లిప్తత వహించారు.

(iii) శాస్త్ర - సాంకే వెనుకబాటు... భా.దే. ఏకాకి గా ... మేధా వర్గాల వారి సంకుచితత్వం... పా.వ.కా ఇతర వర్గాల వారి పై వివక్ష & అవమానం ... కల్పించారు

(iv) సైనిక పరంగా టర్కుల & చాలా సానుకూలతలున్నాయి.

- మ. ఆసియా లోని మేలు జాతి గుర్రాలు
  పర్షియా, అరేబియా భా. రాజులు వాటిని దిగుమతి చేసుకోవాలి
- ఆఫ్ఘన్ ఘజనీలు చే ఆక్ర   చాలా శిక్షణ సప్లయి & ఆటం
  ↓
  వర్తక మార్గాలపై అరబ్బు ఆధీనం

గుర్రాల సప్లయి కై ముస్లిం వర్తకుల పై ఆధారపడాల్సి ఉండేది.
ఇది రా.పు. ఎదుర్కొన్న drawback

→ టర్కులు అశ్వ యుద్ధతంత్రం లో నైపుణ్యం, ఆయుధ సామగ్రితో, గుర్రాలపై నుండి బాణాలు వేయగలరు, వేగం ... భా. రాజుల కు ఇది లేదు. భా.రా. భారీ ఏనుగులు + కాల్బలం ... గుర్రా బాగా తక్కువ .... > భా.రా. కదలిక తక్కువ > ఓటమి అయినట్లు విస్తృత మారణకాండ & గురయ్యేవారు !

(v) ఫ్యూ ↑ > ఫ్యూ. భూస్వాముల మధ్య సహకారం తక్కువ
సైని వారి వారి ఫ్యూ.భూ. కే గాని రాజు & విధే చూపలేదు.
. ఓటమి అనిపిస్తే యు. భూ. వెంటనే ఖాళీ చేసేవారు

కాని టర్కు → పెద్ద సిద్ధ సైన్యం, కేంద్రీకృతం, వేతనాలు ధనరూపంలో, యు. భూ. సైన్యం చివరి దాకా ఉండేది.

రాజపుత్ర రాజకీయ వ్యవస్థ

రా.పు. యుగ రాజకీయ నిర్మాణం కొన్ని విలక్షణాలతో కలిగి ఉంది.. ప్రాంతీయ వాదం గల ప్రాంతీయ రాజ్యాల ఎదగడం కనిపించింది చూపింది. బలమైన కేంద్ర రాజ్య మూలం + స్థానిక భావాల బలాన్ని తగ్గించేందుకు కేంద్రం నుంచి రాజకీయ ఆదర్శాలు లేకపోవడం > ప్రాంతీ. రాజ్య ↑ ~~కొ~~ కొత్త రాజకీయ పరిణామం గురించి

"కేంద్రీకృత వ్యవస్థ మారడం.... కొత్త రాజ్య నిర్మాణం తలెత్తడానికి తర్వాత ఇది ద.భారతాన్ని ప్రభావితం చేసింది- స్థూలంగా దీన్ని ఫ్యూడలిజమనవచ్చు .... ఫ్యూ.వ్య. కి కావాల్సిన మౌలిక అవసరాలు (అవస్థలు) భారత్ లో ఉన్నాయి... రాజు తన అధికారులకి జీతం ఇవ్వక బదులు వారికి వివిధ పరిమాణాల్లో భూమి ఆదాయాన్ని ఇచ్చేవాడు... ఈ దాన గ్రామాలు ఇతర ప్రాంతాల్లో సామంతులతో సమానం. 7 వ శ. నుంచి జీతాలకి బదులుగా భూదానాలు చేయడం ఫ్యూడల్ ప్రక్రియని బాగా వేగం చేసింది. ఫ్యూడేటరీలు వారి భూముల్ని రైతుల కిచ్చి వారి నుంచి అంగీకరించిన రెవెన్యూ వసూలు చేసేవారు. భూమి ఆదాయం లో కొంత భాగం రాజుకి పంపేవారు. సామంతులు ఉంచుకున్న భాగం నుంచే వారు కొంత సైన్యపోషణ చేయాల్సి ఉండేది... రాజుకి అవసరమైనప్పుడు సామంతులు సైన్యాన్ని పంపించాలి."

రొ.థ. రాజకీయ నిర్మాణ లక్షణాలు

(i) రొ.థ. రాజకీయాల్లో ఫ్యూ. తప్పనిసరి అవస్థ అయింది. ఇందుకు కారణాలు

(a) మంత్రులు మొ॥ వారు వారసత్వంగా ఎన్నిక ...> మంత్రులు బలహీనం > రాజు విధిగా వారి సలహా పాలనలో తీసుకో..

(b) పాలక రాజులతో బంధుత్వ సంబంధాలున్న శక్తిమంతులైన ఫ్యూడల్ ప్రభువులుండేవారు. వారు ప్రత్యేక స్వాధికారాలు, అధికారాలు, హోదా ని స్థా., ప్రాంతీ., కేంద్ర ప్రభుత్వాలలో

తెలిసి ఉండేవారు. దీన్ని ఏ రాజూ ధైర్యంగా ఎదిరించగలిగే వాడు కాదు. ఇది కూడా రాజు అధికారాన్ని గాని రక్షించింది.

(c) అయితేవారు ~~రాజ్య~~ రాజ్య చట్టాన్ని రాజు కాదనలేడు, చేయలేడు, సవరించలేడు! ఎందుకంటే పవిత్ర శాస్త్రాలు, స్మృతుల్లోని నియమాల ప్రకారం గానే వారు పాలించాల్సిన విధి తెలిసి ఉండేవారు.

అందువల్ల ఈనాటి ఆ.భా. రాజులు ఫ్యూ. కుటుంబాల వారసత్వ పెద్దలు మాత్రమే, అందువల్ల వారు నియంతలు కాలేరు.

(ii) ఈ యుగ రాజ్యానికి & ఆధారం దివ్యహక్కు / దైవదత్త సిద్ధా & సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం.

రాజకీయ సిద్ధాంతకర్తలు + ప్రజలు రాజుని విష్ణువు అవతారంగా భావించేవారు. అయితేరాజ్యాంగ అంశాపై ఆధారంగా ప్రజల & అతను ప్రతినిధిగా భావింపబడేవాడు. అందువల్ల రాజు ప్రజా ప్రయోజన & లక్ష్యంగా పాలించాల్సి ఉండేది. ప్రజల విధి విధేయులుగా ఉండడం & వాటిని ఆజ్ఞల ప్రకారం నడుచుకోవడం.

(iii) రా.వ్య. నిర్దిష్ట వారసత్వసూత్రం అవలంబించారు. పెద్దకొడుకే తండ్రి తర్వాత సింహా-- సనం. లేకపోతే తర్వాతి బంధువులకు --- కాబట్టి అంతర్గత వారసత్వ యుద్ధాలు లేవు.

(iv) సిద్ధాంతం రాజు కి విస్తృత అధికారాలు ఉన్నా ఆచరణలో చాలా పరిమితం చేయబడ్డాయి. ఫ్యూ. ప్రభు. గల ప్రివిలేజెస్ & ప్రెరొగేటివ్స్ ఇందుకు కారణం.

(v) సిద్ధాంతం గా రాజు కి మొత్తం రాజ్య భూభాగమంతటి పై యాజమాన్యం కలదు, ఫ్యూ. ప్రభువుల fiefs రాజు గుర్తింపు పొందాలి. కాని ఫ్యూ. ప్రభువుల fiefs పై వారి వారసత్వ హక్కుని గుర్తించే సంప్రదాయాల వల్ల రాజు యొక్క ఈ అధికారం చాలా పరిమితమైనదిగా ఉంది.

(5) రా. ప్ర. రాజుల కి మంత్రిమండలి సహాయపడేది. ముఖ్యమంత్రి, మంత్రులు, ప్రధాన పురోహితుడు, సేనాని ఇందులో ఉంటారు. చివరి రెండు పదవులు బ్రాహ్మణులకు ... మిగిలినవి ఫ్యూ. లార్డ్సు కు. ఫ్యూ. లా. సాధారణంగా పుత్రులు, సామంతులు, రాజు బంధువులే. యువరాజు, పట్టమహిషి కూడా పరిపాలన లో కీలకపాత్ర పోషించేవారు.

వైశ్యులు, శూద్రులు రాజ్య పరిపాలన లో ఏ భాగస్వామ్యం లేదు.

(6) పరిపాలన రీత్యా సామ్రాజ్యం 2 భాగాలుగా...

· కేంద్ర ప్రాంతం · జాగీర్లు

కేం. ప్రాం. రాజు ప్రత్యక్ష పాలన లో ఉండేది. ఇది మరలా భుక్తి, విషయ, గ్రామ లుగా

విభజింపబడేది. ఇవి వరుసగా రాష్ట్రప్రతినిధి, జిల్లాపరిషత్, గ్రామపరిషత్ లుగా పిలువబడేవి.

కాంగ్రెస్ ఫ్యూ. ప్రభు. నియంత్రణలో ఉండేవి. కాంగ్రెస్ పరిపాలన కూడా కేంద్ర ప్రాంతాల పాలనా పద్ధతి నే అనుసరించేది.

రెం. ఫ్యూ. రాజకీయ వ్యవస్థలో గ్రామాల స్వయం పాలన గణనీయంగా బలహీనం చేయబడింది. ∵ ఫ్యూ. ప్రభు. అధికారం వల్ల! దాని దక్షిణాదిన చోళుల క్రింద గ్రామస్వయం పాలన దాని పరాకాష్ఠ లో ఉండేది.

(7) రెం. ఫ్యూ. పాలకులు స్వతంత్రమైన సిద్ధ సైన్యాన్ని ఎన్నడూ నిర్వహించలేదు..... సైనిక వ్యవస్థ యొక్క ఫ్యూ. నిర్మాణం వలన. పాలకులు / రాజులు వ్యక్తిగత సైన్యం కలిగి ఉండేవారు. రాజు కోరినప్పుడు సామంతులు నిర్దిష్ట కోటా సైన్యాన్ని పంపేవారు. రెం. ఫ్యూ. సైన్యం లో ఏకీకృత కలిసిపోయే గుణం లేదు.

సైన్యం లో కాల్బలం, అశ్వికదళం, ఏనుగ గజబలం ఉండేవి. కాని అశ్వికదళం అసంపూర్ణం గా గాని గుర్రాలు నాణ్యంగా గాని లేవు.

→ సైనిక సేవ ఆచరణాల్ దాదాపుగా రాజపుత్రుల సొత్తు అయ్యింది. దాంతో ఒకానొకప్పుడు చాలామంది కి వారి దేశ రక్షణ కై పోరాడే అవకాశం లేకపోయింది. అందువల్ల ఏ మిలిటరీ తిరుగుబాటుదారుల్ని/ వారు ఎదిరించా లేదు. ఈ ధోరణి టర్కులు, ఆఫ్ఘన్లు, మొగలులు, ఆంగ్ల భా. లో తమ అధి స్థాపం చేపడం

ముగింపుగా

రా. ప్ర. రాజకీయ వ్యవస్థ మిలిటరిజం, ఫ్యూడలిజం, దైవదత్తం, సాంఘి. రాజ. సిద్ధాంతాల మేళవింపు! పాలకుల ప్రధాన ధ్యేయం గా (మిలిటరీ స్టేట్) ప్రజల భౌ & ఆధ్యా సంక్షేమం గాక సైనికపర కీర్తి గా కన్పిస్తుంది. అందువల్ల పాలకుని పై ప్రజలకి గౌరవం, భయం ఉండేవి గాని అభిమానం లేదా gratitude ఉండేవి కావు.

పరిపాలన లో పౌర, సైనిక విభాగాల్ని తప్పనిసరి గా (బ్రాహ్మ & క్షత్రి). సత్తా పంపకం... ఇందువల్ల లభించిన సమాజం రాజ. వ్యవహారాల పై నిర్లిప్తత పెంచుకున్న వాస్తవ (defacto) పాలకుడు విదేశీయుడైనా భా. రాణియుడైనా అతని కి పన్నులు చెల్లించేందుకు సిద్ధం గా ఉన్నారు.

Sculpture 750 - 1200 A.D.

ఈ మధ్యయుగ కాలంలో శిల్పకళ పరిణామాన్ని చూసింది. వివిధ ఆలయాల వెడల్పైన గోడలు శిల్పకారులకు వారి నైపుణ్య ప్రదర్శనకు చక్కటి అవకాశాన్నిచ్చాయి. రాతి, కంచు (bronze) విడి శిల్పాలు (free-standing) కూడా ఈ యుగంలో పేరొందాయి.

బెంగాల్ దేవతా ప్రతిమల్ని మెరుపైన / గరుకుగా ఉన్న నల్ల క్లోరైట్ రాతి లో చేసేవారు. ఆరాధనా ప్రేరణలో ఇతర ప్రాంతాల మాదిరిగా గాక బెంగాల్ - బీహార్ ప్రాంతాల వారు మానవ ప్రతిమల్ని సృష్టించారు. 11 వ శ. పు తూర్పు భారత ప్రతిమల్లో కచ్చితమైన సుందర శరీరావయవాల పొందిక, grace ఉంటాయి. ఆపై 12 వ శ. లో గత శతాబ్దాల hallmark అయిన charm ని రాతి, లోహ విగ్రహాలు కోల్పోయాయి. వివిధ శరీర భాగాలు కఠినంగా భారీగా ఉండేవి. బెంగాలు శిల్పాలు సమకాలీన బర్మా, నేపాల్, టిబెట్ దేశాల్ని కళల ప్రేరణనిచ్చింది.

బీహారు లో తొలి మధ్యయుగ కాలమంతా గుప్తుల కళ ప్రభావం బలంగా ఉంది. విడిది నిర్మిత ఆలయాలు పెద్ద సంఖ్యలు శిల్పాలు కొలువుదీరాయి.

కార్తికేయ, గణేశ, మహిషాసుర మర్దిని మొ॥ లైఫ్ సైజు విగ్రహాలు లింగరాజ ఆలయం లో అలంకరించబడ్డాయి.

దేవాలయ విగ్రహాలు చాలా వరకు సంప్రదాయ ఐకానోగ్రఫిక్ నియమావళి ప్రకారమే చెక్కారు. అయితే పూరి, కోణార్క్ లలోని non-iconic శిల్పాలు మాత్రం మరింత సజీవత్వం తో తొణికిసలాడుతున్నాయి. అవి భావావేశం, క్రియాశీలత ప్రదర్శిస్తున్నాయి. పూరి, కోణార్క్ లలో బయటి గోడల పై మిథున శిల్పాలు కామశాస్త్రం కి తెలిసినంత వరకూ వీలైన అన్ని రకాల భంగిమలు & ధోరణులు ప్రదర్శిస్తున్నాయి. ఆలయ గోడల పై ఇవెందుకన్న ప్రశ్న పై భిన్న సిద్ధాంతాలున్నాయి...

- భక్తుని కి మానవ జీవితపు అన్ని కోణాల్ని కామంతో సహా అందించేందుకని...
- <u>బయటి</u> గోడల పై వీటి చిత్రణ వల్ల పరోక్షం గా భక్తులు అన్ని కామ వాంఛల్ని బయటే విడనాడి పవిత్రంగా లోపలి కి వచ్చి దైవాన్ని ఆరాధించాలన్న బోధన...

ఇలాంటి మిథున శిల్పాలు కాందరీయ మహాదేవ ఆలయం, ఖజురహో లో కూడా ఉన్నాయి.

ఒరిస్సా కళింగ శిల్పాలలో ప్రత్యేకీకరణ సాధించింది. కోణార్క్ లో ఏనుగ శిల్పాలు గొప్ప ఉదా.

ఉ. భా. అంతటా శిల్పాలు బెంగాలు శిల్పాల పోలి ఉండేవి. శిల్పాలు చాలా వరకూ బ్రాహ్మణ దైవాలే!

జైన, బౌద్ధ, హిందూ శిల్పకళ మధ్యభారతం లో చందేలుల ద్వారా ఆదరించబడింది. ఈ ప్రతిమలు గొప్ప కళాత్మక విలువ గలవి, అలంకృతమైన లోతైనవి & పదునైనవి కాని ముఖ కవళికల్లో మెరుగు (refinement) మాత్రం లేదు.

పశ్చిమ ఇండియాలో వర్ధిల్లిన పాలరాతి కళ దాని సాంకేతిక అతిశయం లో వెల్లువెత్తింది, దాని కళాత్మక ప్రతిభ అంత గొప్పది కాకపోయినా. ధారా లోని సరస్వతి మందిర లోని సరస్వతి విగ్రహం పాలరాతి కళ లోని అద్భుత శిల్పాల్లో ఒకటి. పాలరాతి ప్రతిమలు అనవసర వంపులు లేనివి. jerky కదలికలు లేనివి. కాని ముఖం ఎల్లప్పుడూ శూన్యతనం & fatigue భావాలతో కూడుంది.

రాష్ట్రకూటుల కాలం కూడా గణనీయమైన బౌద్ధ హిందూ శిల్పాల్ని వెలువరించింది. ఇక్కడ కొత్త శైలి డిజైన్లు కూడా అవతరించాయి. ఎల్లోర లోని మొకట్టి కైలాసం లో గుర్తింపైన చాలా అందమైన శిల్పాలున్నాయి. వరాంటే ఐహోలు లోని జైన నేమినాథ కైలాసం లోని పై కప్పు లో గల శిల్పాలు పదునైన పొడుగాటి కోణీయత (angularity) of limbs కలిగి ఉన్నాయి. ఈ వైభవం పాడిన శిల్పమనరు ఉంటే

తెల్లని పాలరాయి వీక్షిస్తుంది. తెల్లపాలరాయి సంక్లిష్ట
చెక్కడాలకు బాగా అనువునిస్తుంది.

ఈ యుగం లోని గుజరాతు శిల్పాలు
సన్నగా తక్కువే. వాటి పుస్తకమల్లో ఉదాహ / వివరణాత్మకత
కోసం ప్రతిమల్ని రూపొందించడం ఇక్కడ ప్రఖ్యాతి చెందింది.
తక్కువ కళాత్మక ప్రతిభ గల విడి శిల్పాలు చంబ,
కంగ్రా, కులు, కుమవన ప్రాంతాల్లో కూడా వెలువడ్డాయి.

దక్కను లో ఎల్లోరా, ఔరంగాబాదు, బాదామి
శిల్పాల కు నిధులు. కాని అనంతర కాలానికి చెందిన
పశ్చిమ చాళుక్యుల కళ అంత ఉత్తమ తరగతి కి చెందింది
కాదు. శిల్పాలు తరచూ భారీగా, గంభీరంగా, drab,
Cumbersome గా ఉంటాయి. 13 వ శ॥ నాటికి విక్రైనా
మందురు సోపస్థాన లో చేసిన శిల్పాలు గొప్ప charm
కలిగినవి బేలూరు హొయసాల ఆలయం లో హాలెబీడు
లో కన్పించడం మొదలైంది.

దూర దక్షిణం లో చోళుల శిల్పకళ లో
కాంస్య శిల్పాలు బలం & చైతన్యం ప్రదర్శిస్తాయి. బృహదీశ్వరాలయం
లో దేవతలు, దేవతల శిల్పాలే గాక భరతనాట్యపు వివిధ
కరణాల భంగిమల శిల్పాలు కూడా కలిగి ఉంది.

దక్షిణ భారతం లో రాగి, కంచు
అరుదుగా ఇత్తడి లో పోత పోసే లోహ శిల్పాలు
ఈ యుగం లోనే అత్యుత్తమ కళాత్మక సృష్టి.

శివ, పార్వతి, కృష్ణ, ఈ దేవత విగ్రహాలు కూడా కంచు విగ్రహాల్లో చూపబడ్డారు. ఇవి వేరు వివిధ భంగిమల ముద్రలతో ఉన్నాయి. నటరాజ విగ్రహం చాలా బాగా ప్రాచుర్యం పొందింది.

క్రీ.శ. 750 - 1200 మతం

→ హిం. మ. పునరుద్ధరణ + వ్యాప్తి
బౌద్ధ & జైన మతాల పతనం కొనసాగింది.

→ బౌ, జై మత బోధనలు మొదట స్థాయిలో సరళంగా చెప్పబడేవి
తర్వాత బౌ, జై ఆలయాల్ని బలవంతంగా ఆక్రమించు +
మత మార్పు ప్రవర్తించడం

→ పాల రాజులు బౌద్ధాన్ని ఆదరించారు. పాల↓ = బౌ↓

→ బుద్ధుడు చెప్పింది ఆచరణాత్మక ఫిలాసఫీ
కష్టం పారిపోవాలంటే
కష్టంగా భోగ గురించి ఆలోచనలు

మహాయానం — బుద్ధుణ్ని దేవుడిగా!

వజ్రయానం — మంత్రాలు, మార్మిక భంగిమలు, విధివిధానాలు, రహస్య ఆచారాలు మొ॥ అతీంద్రియశక్తులు సంపాదించవచ్చు. ఉదా: దూరదృష్టి ఎగిరే శక్తి మొ॥వి.

→ పలు హిందూ యోగులు కూడా ఈ పద్ధతుల్ని అనుసరించారు... ముఖ్యంగా గోరఖ్‌నాథ్... శిష్యుల్ని నాథ పంథీలు... ఈ యోగుల్ని చాలా మంది

నిష్ఠగలాల వారు .... వెలు.వ్య. ని ఖండించారు. (బ్రహ్మ
తోనే స్వాధికారాన్ని చూపుతున్నారు.... వీరి వర్ణాన్ని (అంత్య
.. ఇది అందరికీ తెరువబడింది, కుల వివక్షతలు లేకుండా.

~~అయినప్పటికీ~~ బౌద్ధం ~~అలాగా~~ వేరుగా వెల్లనం చేడాడు,
~~అయితే~~ అది హిందూ మతాల్లోంచి విప్పప్పటా, గుర్తింప
బడలేని రీతిలో మారి పోయింది.

జైనం ఆదరణ కనపొంగింది ముఖ్యంగా
వర్తక వర్గాల్లో. గుజరాతు వాణిజ్యులు ఆదరించారు.
శిల్ప చాతుర్యం లోనే Mt. Abu దిల్వారా ఆలయం నిర్మించబడింది.
పాలకవర్గాలు కూడా పలు జైన విగ్రహాల్ని చెక్కించారు.
దక్షిణాదిలో జైనం 9th & 10th శ. ల్లో పరాకాష్ఠ దశ
నందింది. కర్ణాటక గంగ పాలకులు జై బాగా ఆదరించారు.
పలు జైన బసదిలు, మహాస్తంభాలు నిర్మించబడ్డాయి....
శ్రావణబెళగొళ ... విద్య, ఆహారం, వైద్యం, వసతి అనే
4 జైన సిద్ధాంతాల కానుకలు జై ప్రా 8 నాణెం. నాలుగ్రమలా
జై. మ. నాశిన విధానాలు + రాజాదరణ పోల్పో వల్ల జై ↓.

హిందూ. మ. పునరు లు వేలు రకాలు
శైవ, వైష్ణవ + తెగల దేవుళ్ళ హిందూమతంపై.
గా ఏర్పడిన వారి భక్తులు ఎంటే ↓ చెయ్యబడ్డారు.
తారా (బౌద్ధమతం లో) దుర్గ, కాళి ఇలా అమ్మవార్లనే
నేరుగా ఆరాధించడం ↑

శైవం, వైష్ణవాల ↑ > సాంఘిక సమైక్యత... చోళేంద్ర యుగం లో

కాని మత పరంగా బ్రా. ఆగమంగా > మానవ

సమానత్వం, స్వేచ్ఛ చెప్పే ఉద్యమాలు ↑

దక్షిణ భారతం లో భక్తి ఉద్య... నయనార్లు &

ఆళ్వార్లు... austerities ని వ్యతిరేకించారు. మతాన్ని

నియమ నిబంధనగా గాక భగ - భక్తుని & మధ్య అనుబంధం

గా... శైవ & విష్ణు... సాధువులు భాషల్లో -- దేవుడు

పట్ల వారి ప్రేమ, సంకీర్తనల్ని ప్రచారం... అందరు

వివిధ వర్గాల వారు బ్రాహ్మణ కాదు స్త్రీలు కూడా --

ఈ ఉద్యమాల్లో ఉండేవారు.. ద. భా. ప్రాంతీయ భాషల్లో

వేదు... భక్తి మార్గం అలాంటి వీలుండా అందరికీ

తెరువబడింది. తెలు, కా, కై + తమిళ భాషల్లో కూడా

భ. ఉద్య. లోకి

⟶ లింగాయతత్వం 12 వ శతాబ్దం లో తలెత్తింది

శ్రీ. బసవ నాయకత్వం - 's ప్రేరక... వీర శైవం...

సాంఘిక సంస్క భావాలు కలిగి.

⟶ దాక్షిణ్య ఉ & ద భా. రెండు ప్రాంతాల్లో నూ

ఆధునికత పరుగు 2 రూపాలు

① వేదాలు, వై. ఆరాధన పై సరికొత్త ప్రాధాన్యత

② శక్తిపరంగా సాంఘిక + బౌద్ధ ఉద్య లో పాటు గా

లో (2) కే.భా. 'తంత్ర' ద.భా. 'భక్తి ఉద్య' రూపాల్లో
ప్రజా బాహుళ్య మత ఉద్యమాలు... తంత్ర & భక్తి
రెండూ వ.వ్య. ఖండించాయి + ఆదరణ పొందాయి.

క్రీ.శ. 750 – 1200 సాహిత్యం

సంస్కృతం

చాలా నాటకాలు వెలువడ్డాయి. భీమ (9th cen) 5 నాటకాలు రాశాడు, స్వప్నదశానన వీటిలో ముఖ్యం. మహానాటక (హనుమన్నాటక) సం. సాహి. విలక్షణ స్థానం గలది 10 వ శ. ఈ నాటకాలు పౌరాణిక - చారిత్రక లేదా కల్పన పై ఆధారపడ్డ ఆస్థాన జీవిత కథల్ని కలిగి ఉన్నాయి. బిల్హణుని 'కర్ణ సుందరి' ఇందుకు చక్కటి ఉదా.

కావ్యాల్లో బౌ.జై. చాలా సేవ చేశారు. బౌద్ధ శివస్వామిన 'కప్ఫణాభ్యుదయ' అనే ఇతిహాసాన్ని రచించాడు. జినసేన 'పార్శ్వాభ్యుదయ కావ్య' అసంగ 'వర్ధమాన చరిత' ముఖ్యమైనవి.

Epitomes చాలా వెలువడ్డాయి. అభినంద రాసిన బాణ కాదంబరి కి ఎపిటోం అయిన 'కాదంబరి కథాసార' గౌడ రాసిన యోగవాశిష్ఠ కి epitome ప్రసిద్ధి. క్షేమేంద్రుడు భారత మంజరి, రామాయణ మంజరి, పద్యకాదంబరి epitomes గా రాశాడు.

శ్రీహర్షుని 'నైషధ చరిత' మహాకావ్య రచనల్లో ఆఖరు రచన గా చెబుతారు.

చారిత్రక కావ్యాల్లో బిల్హణ 'విక్రమాంకదేవ చరిత'

కల్యాణి చాళుక్య రాజు విక్రమాదిత్య VI గురించినది. కల్హణుని 'రాజ తరంగిణి' అతి సుప్రసిద్ధం. సంధ్యాకారనందిన 'రామ చరిత' రామపాలుని చరిత్ర, ఇది అతి శ్లేషకావ్య. హేమచంద్రుని 'కుమారపాల చరిత' ద్వ్యాశ్రయ కావ్య : సంస్కృత ప్రాకృ లో చరిత్ర + వ్యాకరణ నియమాలు

చిన్న పద్యాలు ప్రక్రియ లో చాలా రచనలు వెలువెత్తాయి. బిల్హణ 'చౌర-పంచాశిక', గేయ శైలిలో జయదేవుని 'గీతగోవిందం', గోవర్ధనుని 'ఆర్య-సప్తశతి' ప్రసిద్ధి.

స్తోత్ర / దూత కావ్యాల్లో ధోయి 'పవనదూత' వంటివి వెలువడ్డాయి.

క్రీ.శ. 1000 కి కొద్దిగా ముందు anthology ప్రక్రియ వెలువడింది. వల్లభదేవుని 'సుభాషితావళి' పేర్కొనదగింది.

10 వ శ॥ వరకూ రచనలు గద్య లేదా పద్య రూపాల్లోనే వెలువడ్డాయి. కాని రెండింటిలో తమ ప్రతిభ చాటుకోవాలనుకున్న కవుల కోరిక వల్ల క్రమంగా పద్యగద్య సమ్మిశ్రిత "చంపూ" ప్రక్రియ "చంపూ శైలి" అవతరించింది. తొలి చంపూ గా త్రివిక్రమభట్టుని 'నలచంపు'ని చెబుతారు.

శృంగార కావ్యాల్లో ప్రేయ ప్రతిభ ఉన్న ఈ యుగం లో అమరుకునితే అధికం గా ఉన్నిస్తాయి. బాణ కాదంబరి ని అనుకరిస్తూ ధర్మపాల 'తిలక మంజరి' రాశాడు

సోఢల (11th cen) ఉదయసుందరికథ రాశాడు. కాదంబరి
ని అనుకరిస్తూ ఒడెయదేవ 'గద్యచింతామణి' రాశాడు.

కథాసాహిత్యం లో గుణాఢ్యుని 'బృహత్కథ'
నష్టమై పోవడం మన దురదృష్టం. అయితే దీని తెలిపే
3 రచనలు - బుద్ధస్వామిన్ 'బృహత్కథాశ్లోకసంగ్రహ'
(8 వ శ.) క్షేమేంద్రుని 'బృహత్కథామంజరి' (11 వ శ.)
కథాసరిత్సాగర (11 వ శ.) ఈ యుగం లో దొరికాయి.
భేతాళపంచవింశతిక, శుకసప్తతి, సింహాసనద్వాత్రింశిక
మొ॥ వి క. సా. లో ముఖ్యమైనవి.

నీతి కథల్లో హేమచంద్రుని 'పరిశిష్టపర్వ'
సుప్రసిద్ధం. క్రీ.శ. 1100 లో పంచతంత్ర కి జైనరూపం
వెలువడింది.

శాస్త్రీయ గ్రంథాలు వివిధ రంగాల్లో వెలువడ్డాయి.
ధన్వంతరి నిఘంటు వైద్యరంగంలో తొలి నిఘంటువు. ఈ యుగం
లో సాధారణ పదకోశం గా ఒక్క అభిధాన-రత్నమాల
(హలాయుధ రచన) మాత్రమే. నిఘంటుశేష, దేశీనామమాల
ఇవి హేమచంద్ర రచనలు.

వ్యాకరణం లో ఈ యుగం లో వెలువడ్డవన్నీ
చాలా వరకు వ్యాఖ్యానాలే. పాణిని ధాతుపథ కి
వ్యాఖ్యానం గా "తంత్రప్రదీప" వంటివి రచించబడ్డాయి.
ఉల్లు / కాతంత్ర వ్యా. పై వ్యాఖ్యానం ను
దుర్గసింహా రచించాడు. క్రీ.శ. 1000 తర్వాత

కొత్త ప్రాచుర్యం పొందిన వ్యాకరణ పంథాలు వెలుగు
చూశాయి - సామాన్య ప్రజల్లో సామాన్యులకు కూడా
అర్థమయ్యేలా వ్యాకరణాన్ని సులువు చేయడమే వీరి లక్ష్యం.
పాణిని అష్టాధ్యాయి పై ఎన్నో రచనలు వెలువడ్డాయి.

ఈ యుగాన్ని <u>అలంకార శాస్త్రానికి</u>
<u>స్వర్ణయుగం</u> గా చెప్పుకోవచ్చు. ఉద్భట, వామన,
రుద్రట, ఆనందవర్ధన, అభినవగుప్త, కుంతక వంటి
దిగ్గజాలు ఈ యుగం లో వర్ధిల్లారు. అలంకారం, రీతి,
ధ్వని, వక్రోక్తి, రసం ... కావ్యానికి ఆత్మ ఇది అంటూ వివి
ఆధారం గా ఈ యుగం లో పలు అ. శా. సిద్ధాంతాలు
వెలిశాయి.

<u>నాటకశాస్త్రం</u> లో ధనంజయు 'దశరూపక'
సాగరనందిన 'నాటకరత్నకోశ' చెప్పుకోదగ్గవి.

<u>ఛందస్సు</u> లో క్షేమేంద్రుని 'సువృత్తతిలక'
పేరొందినది.

భారతీయ <u>వైద్యశాస్త్రం</u> చరిత్ర లోనే తొలిసారి
గా అన్ని వ్యాధుల్ని నయం చేసే విధానాల్ని ఒకే చోట
చర్చించిన గ్రంథం మాధవకార రాసిన "మాధవ-నిదాన"
లేదా "రుగ్వినిశ్చయ". వైద్యరంగంలో కూడా <u>వ్యాధులే</u>
తప్ప గణనీయ పురోగతి ఈ యుగం లో కన్పించదు.

చక్రపాణిదత్త చరక, సుశ్రుత సంహితల పై వరుసగా 'ఆయుర్వేద దీపిక', 'భానుమతి' అనే వ్యాఖ్యానాలు రాశారు.

గణిత శాస్త్రం లో కొంత పురోగతి కన్పిస్తుంది. (Indian Science చదువు).

సంగీత, నాట్యశాస్త్రాల్లో ఈ యుగం లో 'సంగీత మకరంద' 'సంగీత చూడామణి' 'మానసోల్లాస' వంటి గ్రంథాలు ముఖ్యమైనవి.

రతి శాస్త్రం లో జ్యోతిరీశ్వరుని 'పంచసాయక' కొక్కోక 'రతి రహస్యం' గణనీయమైనవి.

స్వప్న శాస్త్రం లో 'స్వప్న చింతామణి' పేర్కొనదగింది.

మత సాహిత్యం : ధర్మశాస్త్రాల్లో స్వీయ రచనల కాలం అంతమయ్యింది. వ్యాఖ్యాన కర్తలు, నిబంధనలు (digests) రాసే వారు అవతరించారు. యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి మీద విశ్వరూప 'బాలక్రీడ' రాశారు. మనుస్మృతి మీద వ్రాసిన వ్యాఖ్యాత మేధాతిథి. వివిధ ధర్మశాస్త్ర విషయాల పై వ్రాసిన స్మృతి కర్తలందరి సూత్రాలను సంక్షిప్త రూపం లో క్రోడీకరించి digests రాస్తారు. 12 వ శతాబ్ది నుంచి వ్యాఖ్యానాలు తగ్గిపోయి digests రచించడం పెరిగింది.

విజ్ఞానేశ్వరుని "మితాక్షర" అంతకు ముందున్న ధర్మశాస్త్రాలన్నింటి సంగ్రహ రూపం.

[* ఆధునిక న్యాయస్థానాలు కూడా ఇంతవరకూ మితాక్షర నే అనుసరిస్తున్నారు. మినహాయింపులు గా బెంగాల్ - దాయభాగ ; మహారాష్ట్ర - మయూఖ చెప్పుకోవాలి.]

తాత్త్విక రంగం లో కూడా ప్రాభాకరుడే ఈ యుగం లో పుట్టించేది. వాచస్పతి మిశ్ర పతంజలి యోగసూత్రాల కి "వ్యాసభాష్య" భట్ట మీమాంస పై "తత్త్వబిందు" రచించాడు.

ప్రాకృతం

ఈ యుగం లో జైనులు వారి రచనల కి ప్రాకృతాన్ని నిర్లక్ష్యం చేసి సంస్కృతాన్ని స్వీకరించడం ఆరంభమయ్యింది. ~~కొంత~~ ఈ యుగం లో రెండు ప్రాకృత రచనలు వెలువడ్డాయి. హరిభద్ర 'సమరాదిత్య కథ' రాసాడు. 11, 12 శ లో కథాకోశ సాహిత్యం వెలువడింది. 12 వ శ ~~అపభ్రంశ~~ రచయిత కలికాలసర్వజ్ఞ బిరుదాంకితుడైన హేమచంద్ర. అనేక జాతక కథలు వెలువడ్డాయి.

తమిళం

10 వ శ లో తిరుత్తక్కదేవర "జీవక చింతామణి" మిక్కిలి ప్రసిద్ధి. త. సాహి. పంచ కావ్యాల్లో ఒకటైన "సూలమణి" ఈ యుగానిదే!

11 గ్రంథాలుగా క్రోడీకరించారు - నంబి అండార్ నంబి.
కులోత్తుంగ II కాలం లో తిరుత్తొండార్‌పురాణం లేదా
పెరియపురాణం సెక్కిలార్ చేత రాయబడింది - తమిళంలో
పంచమ వేదం గా ఇది పేరొందింది.

ఈనాటికీ కీర్తింపబడే ఘనమైన తిరువరంగత్తు
అముదనార్ యొక్క "రామానుజరందది" ఈ యుగానిదే.

వ్యాకరణం లో దండి 'కావ్యాదర్శ' మాదిరిగా
"దండియలంగారం" రచించారు. లెక్సికోగ్రఫీ లో
"పింగళం" పేర్కొనదగింది.

ఈ యుగ చివరి కాలం లో శైవ సిద్ధాంత
తాత్త్విక సాహిత్యం వెలువడనారంభించింది.

కన్నడ సాహిత్యం

రాష్ట్రకూట చక్రవర్తి అమోఘవర్ష I రాసిన
"కవిరాజమార్గ" తొలి కన్నడరచన గా చెబుతారు. అయితే
అసలు తొలి కన్నడ సాహిత్యం గా శివకోటి (900 A.D.)
'వడ్డారాధనె' ను చెప్పాలి. పంప జైన భారతం ప్రసిద్ధి.
పొన్న 'శాంతిపురాణ', 'జినాక్షరమాలె' మొ॥ వి రాసాడు.
రన్న 'అజితపురాణ' చంపువు. పంప, పొన్న, రన్న కన్నడరత్నత్రయం
తొలి కన్నడ ఛందగ్రంథం 'ఛందోంబుధి'. దుర్గసింహుని
'పంచతంత్ర' చంద్రరాజ 'మదనతిలక' మొ॥ ప్రసిద్ధి.
తొలి కన్నడ జ్యోతిష్య గ్రంథం ని

'సిద్ధరకార్య' ' జాతక తిలక' పేరుతో రాశాడు.

రామాయణాన్ని జైన మతాభిమానంగా మార్చి 'రామచంద్ర చరితపురాణ' ను నాగచంద్ర 1105 A.D. లో రాశాడు. 'కావ్యావలోకన' 'కన్నడ భాషా భూషణ' 'ఉదయాదిత్యాలంకార' (దండి కావ్యాదర్శం ఆధారంగా) మొ॥ అలంకారశాస్త్ర గ్రంథాలు వెలువడ్డాయి.

<u>తెలుగు</u>

11 వ శ॥ లో నన్నయభట్టు మహాభారతాన్ని అనువదించడం ఆరంభించడం లోనే తె.సా.చ. ఆరంభమయ్యిందని తెలుస్తున్నది. వేములవాడ భీమకవి మరో ప్రసిద్ధకవి. 12 వ శ॥ మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు, నన్నెచోడుడు, పాల్కురికి సోమన వంటి శైవకవులు తె.సా. లో వీరశైవమత సాహిత్యం పెద్ద ఎత్తున వెలువరించారు.

నన్నయ - మార్గ - చంపు
శివకవులు - దేశి

<u>మలయాళం</u> త్రావెన్కూర్ ప్రాచీన పాలకుని రచనగా చెప్పబడే 'రామచరితం' 10-13 శ॥ మధ్యదై ఉంటుంది. కాంటి. అర్థశాస్త్రం పై మలయాళ వ్యాఖ్యానం 'భాషాకౌటల్య' అదే కాలం లోనే వెలువడింది. ఏదేమయినా మలయాళ సాహిత్యానికి 13 వ శ॥ నుంచి మాత్రమే బలమైన పునాది కనిపించేది. ∴ చక్కియార్-కూత్తు

Styles of Temple architecture

 Do you agree with the view that the form & content of temple architecture in South India between c. A.D. 750 – 1200 were products of a specific economic & political milieu?

Ans: క్రీ.శ. 750 – 1200 మధ్యకాలం లో దక్షిణ భారతదేశ రాజకీయ చిత్రం లో ఆకస్మికంగా చోళులు ఆధిపత్య శక్తి గా అవతరించడం. చోళులు వారి దేవాలయాలు వంటి రాజ వైభవాన్ని ప్రతిబింబించాలని కోరేవారు. ఫలితంగా ఈ యుగపు దక్షిణాది దేవాలయాల్లోకెల్లా చోళ దేవాలయాలే అతి వైభవోపేతం గా గొప్ప కళాత్మకంగా నిర్మించబడినవి. చోళ దేవాలయాలు రూపం, విషయం/వస్తువు రెండింటిలోనూ రాజ వైభవాన్ని అభివ్యక్తీకరిస్తాయి.

ఈ యుగం లో దక్షిణాదిన దేవగిరి యాదవులు, ఓరుగల్లు కాకతీయులు, ద్వారసముద్ర హొయసలులు వంటి సమాన హోదా గల పలు రాజ్యాలుండేవి. మహారాజులు మెప్పించే దేవాలయాల నిర్మాణం ద్వారా అధిక ప్రజాభిమానం పొందదలిచారు.

రాజేంద్ర I చోళ మరణానంతరం చోళ్ళు గాంగులు స్వతంత్రులయ్యారు. రాజరాజ I గంగ కులోత్తుంగ I చోళ సింహాసనం ఎక్కాడు. అతని

కొడుకు అనంతవర్మన చోడగంగ 70 ఏళ్ల దీర్ఘకాలం పాలించినాడు. అతని శాసనాలు అతని విస్తృత క్రియాశీలతని తెల్పుతున్నాయి. అతని ఆధిపత్యాన్ని రాజకీయ ప్రతిష్ఠ సుప్రసిద్ధ జగన్నాథదేవాలయం లో (అతనిచే నిర్మించబడింది) వ్యక్తమౌతుంది.

అగ్రహారీకుల పోషణా వర్తకం వల్ల చోళులు ఆర్థికంగా సుసంపన్నులయ్యారు. చోళులు వారి ఆలయాలు వారి ఘనమైన ఆర్థిక సౌభాగ్యాన్ని ప్రతిబింబించాలనుకునేవారు. దానితో ఆలయాలు ఆర్థికంగా కళకళలాడాయి. ఈ ఆర్థిక సౌభాగ్యమే గొప్పదైన అధిక అలంకరణలు గల బాగా అలంకృతమైన నిర్మాణాలకి అవకాశమిచ్చింది.

అందువల్ల క్రీ.శ. 750-1200 మధ్య దక్షిణ భారత ఆర్థిక-రాజకీయ స్థితిగతులు నాటి దేవాలయాల రూపం, విధులని ప్రభావితం చేశాయన్న అభిప్రాయం లో చాలానే వాస్తవం ఉంది.

కాని వీటి ఆధారం గా మతం చేసిన / మతం పాత్ర ని కాదనరాదు. భక్తి సంప్రదాయం నానాటికీ బలోపేతం అవుతుండటం; రామానుజ, మధ్వాచార్య మొ॥ వారి కృషి వల్ల స్థాపనలు రాజు మార్గం అనుసరించక తప్పలేదు — నిర్మాణాలలో

మొత్తం లో చూడుందని అంగీకరించక తప్పలేదు. ఆలయాల్ని శూద్రులకి తెరవకపోయినా అనేక తప్పవన్నాయి దేవతలు, ఆచారాలు ఆలయం లో ప్రవేశించాయి. ఇది తప్పనిసరి ప్రక్రియ.... దేవాలయం ప్రజ ముఖ్యంగా ఉన్నత వర్గాల సాం, ఆ, మత జీవితాలకి కేంద్రం గా దాని శక్తిమత్వాన్ని నిల్పాలి అంటే ఈ మార్పులు తప్పనిసరి. ఇది ఆలయం లో భౌతిక మార్పులకి దారి తీసింది. ఉప ఆలయాలు (వీటినే 'ఉపాలయాలు' అంటారు) ప్రధాన ఆలయం చుట్టూ చేరాయి. భాంతి జనం గుండు పరిక్రమ సౌకర్యం పత్రించడానికి వీలుగా మండపాలు పెద్ద గా కట్టారు. ఆలయ ప్రాంగణం లో దైవ విగ్రహాలతో పాటు సాధువుల విగ్రహాలు కూడా పెట్టడం మొదలయ్యింది. దేవాలయ ప్రాంతం కూడా గణనీయం గా పెరిగింది.

చోళ వాస్తుకారులు ఆలయాల్ని

కొండల నుంచి, రాళ్ల నుంచి తొలచడం మానేసి స్వతంత్ర నిర్మితి నిర్మాణాల పై శ్రద్ధ పెట్టారు. చోళులు గర్భగుడి కి ప్రాముఖ్యమిచ్చారు, (దీన్ని ఆలయ సైజుని బట్టి ఒకటి లేదా రెండు మండపాల ద్వారా చేరుకోవచ్చు). గర్భగుడి పైన ఎత్తైన శిఖరం - విమానం నిర్మించేవారు. ఇది సాధారణంగా పిరమిడల్ ఆకారం లో ఆలయ సైజు కి

వైష్ణవక్షేత్రం గా ఉండేది. ఆలయం చుట్టూ ప్రాకార
గోడ గల ప్రాంగణం ఉండేది. వాస్తవం గా ఆలయాన్ని
చుట్టూ / చుట్టి గోడకి లోపలి వైపు వరుసస్తంభాలతో
ఛత్రాలు ప్రాకారం పై వసతి ఉండేది - తంజావూరు,
గంగైకొండచోళపురం మాదిరి గా. ప్రవేశద్వారం
వద్ద భారీ ద్వారాలు శిఖర శైలి లో ఉంటాయి.
ప్రవేశ ద్వారాల పై శిఖరాల్ని క్రమంగా గర్భగుడి మీది
విమానం పై అలదన్ని స్థాయిలకి ఎదిగేదాకా పెంచుతూ
వెళ్లారు.

చోళుల దేవాలయాలు వాటి శిల్పసంపదకి
ప్రసిద్ధి. స్తంభాలు, గోడలు, వీటి చెక్కిన చోట్ల ఆలయాల్లో
శిల్పాలతో అలంకరించడం కన్పిస్తుంది. చోళుల ఆలయాల
[illegible] అందలి రెండు శిల్పాల ద్వారానూ
తెలుస్తుంది, ఈ రెండు విగ్రహాల కళాకృతుల ప్రపంచం
లోనే ఎన్నదగింది.

దక్షిణ ఆలయాలు గోపురాలు చాళుక్య
శైలి నే నిలబెట్టుకున్నాయి, అయితే ఈ విధంగా
స్థాపన వాడకం వల్ల ఈ ఆలయాల్లో గోపురాల
ఎన్నదగిన విశాలంగా అలంకరాలు చోటుచేసుకున్నాయి.

గ్రౌండ్ ప్లాన్ లోనూ ఎలివేషన్ లోనూ అనంతర
చాళుక్యులు, హొయసాలులు నగర, ద్రావిడ శైలులు
రెండింటి నుంచి పూర్తిగా విడిపోయారు. ఇందుకు
చక్కటి ~~ఉదా.~~ హళేబీడు, బేలూరు, సోమనాథపూర్ లోని
హొయసాల ఆలయాలు. గ్రౌండ్ ప్లాన్ ఇక పై
దీర్ఘచతురస్రం కాదు, స్టార్ / నక్షత్ర లేదా polygonal
బహుభుజి ఆకారాన్ని పొందింది. మొత్తం ఆలయం
~~అలా~~ గ్రౌండ్ ప్లాన్ లోపలే వచ్చేలా నిర్మించారు.
ఇందులో గర్భగుడి, అర్థమండపం, మండపం లేదా
మండపాలు (aisles & porch గల మండపాలు) మొత్తం
ఈ కాంప్లెక్స్ అలా ఎత్తైన ప్లాట్‌ఫాం పై కట్టారు.
ఈ ఎత్తైన ప్లా.ఫాం. లు ఆలయాలకి చదును స్వభావం
కల్పించాయి. ఈ భారీ ఆలయాలు శిఖరాన్ని విడిచి
పెట్టడమే ఇందుకు అసలు కారణం. ఈ ప్రభావం బయటి
తలం ద్వారా నొక్కి చెప్పబడుతుంది. ఈ బయటి తలం పై
ఆలయ గోడల కి సమాంతరంగా సన్నని (narrow)
ప్యానెళ్ల వరుసలు జంతు, వృక్ష, పూల అలంకార శిల్పాలు,
పాటగాళ్ళు, ఆటగాళ్ళు, యుద్ధ సన్నివేశాలు, మత సాహిత్యం
మంచి ప్రసిద్ధ సంఘటనలు మొ॥ అలంకరణాల కి వాడేవారు.
నక్షత్ర ఆకార గ్రౌండ్ ప్లాన్ వల్ల ~~అలంకరణాల కి~~ అధిక గోడతలం
దొరుకుతుంది, low-relief అందుతుంది... దీ. చ. ప్లాన్
'కన్నా'! ఈ హొయసాల ఆలయాలలో అన్నింటా

తేయసిరాల గుర్తించే అనేకం వెడల్పైన ఈ పొట్టి స్తంభాలు
---- ఇవి lathe - turned ఏమోనన్న ప్రభావాన్ని
కలిగిస్తాయి. అందువల్ల వీటిని మలచడం లా ఎలా
నైపుణ్యం, శ్రమ వెచ్చించారన్నది స్పష్టం.

తూర్పు గాంగుల రాజకీయాధికారం నాటి
క్రీ.శ. 9 - 12 శతాబ్దాల మధ్య కట్టిన అసంఖ్యాక ఆలయాల
ద్వారా తెలుస్తుంది. భువనేశ్వర్ లో ప్రధాన సమూహం -
దాదాపు 30 ఆలయాలున్నాయి. ఇతర అన్నిటికన్నా పెద్దది
మధ్యస్థమైంది బ్రాహ్మేశ్వరాలయం. ముఖలింగం కి దక్షిణాన
చిన్న సమూహం ఉంది. ముఖలింగేశ్వర గ్రూప్ లో 5
ఆలయాలున్నాయి.

ఒరిస్సా లో గర్భగుడి సాధారణం గా ప్రత్యేక
కట్టడం గా ఉంటుంది. దీన్ని deul అంటారు. దాని ముందు
అసెంబ్లీ హాలుని జగమోహన అంటారు. పెద్ద ఆలయాల్లో
మరి రెండు అదనపు నిర్మాణాలుంటాయి. జగమోహన ముందు
నట మందిర దాని ముందు భోగ మందిర ఉంటాయి.

భో. మం - నట. మం - జగ. మో - deul
ఇవి అన్నీ ఒకే అక్షం పై కట్టబడుతాయి.

ఈ మండపాలు ఒక ప్లింత్ పై
ఉంటాయి. అప్పుడప్పుడు గా ఒక అంతస్తు కలిగి ఉంటాయి.
కింద వర్టికల్ భాగం కలిగి ఉండి పిరమిడల్ పైకప్పు

కలిగి ఉంటాయి. స్తంభాలు లేకపోవడం విశేషం !
అంతర్భాగం సాదా గా ఉంటుంది. దక్షిణ భారతం
లో తక్కిన చోట తలుపులు విపరీతం గా అలంకరించే
తరహా ధోరణి ! ఇది పూర్తి గా విరుద్ధమైనది.
జగన్నాథ ఆలయం లో కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించే లక్షణం దాని
మిక్కిలి ఎత్తైన శిఖరం.

—— o ——

నగర శైలి

- శిఖరం కర్విలీనియర్ ఆకారం లో కలిగి ఉబ్బుగా ఉంటుంది.
- గర్భగుడి పైనే కాక ఆలయం లో ఇతర భాగాల పై కూడా శిఖరాలు నిర్మించేవారు.
- నగర ఆలయం గ్రౌండ్ ప్లాన్ చతురస్రం గానే ఉన్నా ఎలివేషన్ లో నాలుగు వైపులా మధ్యలో గ్రాడ్యుయేటెడ్ ప్రొజెక్షన్స్ వల్ల క్రూసిఫాం ఆకారం లాగా అనిపిస్తుంది.
- ఇవన్నీ ఘనంగా అలంకరించబడుతాయి.
- నగర శైలి లో అనేక రకాలున్నాయి — రాజస్థాన్, గుజరాత్, ఒరిస్సా, బుందేల్‌ఖండ్ .... ఈ ప్రాంతాల ఆలయాల్లో మొత్తం మీద వాస్తుశైలి నగర శైలి నే అనుసరించి ఉంది.
- పశ్చిమ. భా: — మౌంట్ అబు జైన ఆలయాలు
  బుం. ఖం. — జైన & బ్రాహ్మణ ఖజురహో

ఈ ఆలయాలు సైజు & రూపం ల మధ్య సమతౌల్యాన్ని చూపుతాయి, అందువల్ల ప్రతిదీ మెప్పించే నిర్మాణం గా తయారవుతుంది.

భువనేశ్వర్ లోని పరశురామేశ్వర్ &
వైతాల్ deul లు క్రీ.శ. 750 - 900 కాలానికి చెందిన
రెండు శైలి ఉదా. పరశు. లో గర్భగుడి, జగమోహన్,
గర్భగుడి పై శిఖరం ఉన్నాయి. శిఖర ఆకారం మందంగా
చాలా ప్రాథమిక దశ లో ఉంది. వైతాల్ deul ప్రధానంగా
దాని బ్యారెల ఆకార barrel-roofed శిఖర,
దాని జగమోహన్ మూలల్లో చిన్న ఉప ఆలయాలు,
ఆలయ అన్ని భాగాల సమతుల్య పొందికైన అమరిక కు ప్రసిద్ధి.

ముక్తేశ్వరాలయం (A.D. 900 - 1100)

ఒరిస్సా కళ లో రత్నం. లింగరాజ ఆలయానికి పెద్దవి
4 ఉండాల్సిన భాగాలన్నీ ఉన్నాయి - గర్భగుడి deul, జగమోహన్,
నటమందిర్, భోగమండిర్. deul పైన గొప్ప శిఖరం ఉంది.
పూరీ జగన్నాథాలయం కూడా లిం.రా. ఆ. మాదిరిగా కట్టబడింది.
నాలుగు భాగాల్ని ఒకే అక్షం లో కలిగి ఉంటుంది. దానికి
పొత్తైన శిఖరం ఉంది. నరసింహా దేవ (1238-63) నిర్మించిన
కోణార్క్ సూర్య దేవాలయం ఒరిస్సా వాస్తుశైలి గొప్ప బహుమతి.

ద్రావిడ శైలి

- అంచెలంచెలు గల (Terraced) పిరమిడల్ శిఖరం.
- తం. బృహ. అన్ని భారతీయ ఆలయాల్లోకి పెద్దది & ఎత్తైనది
- ద్రావిడశైలి కి పరాకాష్ఠ.
- గర్భగృహం మీద 60 మీ॥ ఎత్తున గల భారీ విమానం
  ఈ విమానం చతురస్రపు నిటారు దిగువ భాగం,
  పొడవైన టేపరింగ్ మధ్య భాగం, డోమికల్ finial
  కలిగి ఉంటుంది, ఇవి దీనికి మహోన్నతాన్ని ఇస్తున్నాయి.
- గర్భగృహం లోపలి వైపు 13.5 మీ చతురస్రం. దీనికి
  ఇరువైన 2.7 మీ వెడల్పు గల ప్రదక్షిణ మార్గం ఉంది.
  ఈ మార్గం లోపలి గోడల పై 5 కుడ్యచిత్రాలు
  ఉన్నాయి. గర్భగృహం లో భారీ శివలింగం ఉంది.
- గ.గృ కి ముందు ఒక transept ఉంది. దీనికి
  ఉత్తర, దక్షిణాలలో మెట్లున్నాయి.
- గ.గృ కి గల ప్రవేశం ను ఇద్దరు ద్వారపాలకులు
  (గండు లోపల గల) కాపలా కాస్తుంటారు.
- Transept కి ముందు అర్ధమండపం, దాని ముందు
  మహామండపం, దాని ముందు మరో transept
  ఉన్నాయి. ఈ రెండవ transept కి కూడా ఉ,ద
  దిశలలో మెట్లున్నాయి.
- రెండవ transept కి ముందు ద.భా.లో
  గల భారీ ఏకరాతి నందులలో ఒకటైన నంది గల

'నంది మండపం' ఉంది.

→. గంగైకొండచోళపురం ఆలయం ప్రాకారాల లో పెద్దది అం. బృహ. కన్నా

- విమానం మాత్రం 50 మీ ఎత్తే.
- పిరమిడల్ భాగాన్ని చేసే టైర్ల సంఖ్య అం. బృ కి 13 కాగా ఇక్కడ కేవలం 8 అంచెల సంఖ్య
- గోడల బయటి వైపు అలంకరణలు, శిల్పాలు వీటి పద్ధతి, శైలి, తీరు తంజావూరు మాదిరే ఉన్నా గంగై లోని శైలి మరింత ఆడంబరమైనది.

ద్రవిడ శైలి ఆలయాల్లో చేర్పు

ప్రాంగణ ప్రాంతం నగర శైలి ఆలయాలతో పోలిస్తే చాలా చాలా అధికం. దీనికి కారణం నగరశైలి ఆలయాలు ద్ర.శై.ఆ. అంతగా పౌర లేదా కార్పొరేట్ జీవితాలకి కేంద్రాలు కాకపోవడమే.

వేసర శైలి

- నగర, ద్రవిడ శైలుల లక్షణాల్ని మేళవించు శైలి, అదే సమయంలో వేసర శైలి దాని సొంత విలక్షణ లక్షణాల్తో దాని ఇతర శైలుల నుంచి విభేదిస్తుంది.
- కొందరు పండితులు వేసర శైలిని చాళుక్యశైలి లో సమగ్రంగా చెబుతారు. చా. శై.

ద్రావిడ శైలం లో విరాజిల్లింది. ఇది కల్యాణి చాళుక్యుల
కాలం లో ఎదిగింది. ఈ శైలి ద్వారసముద్ర
హొయసాలుల వైభవ భూభాగాల్లో పరాకాష్టకి చేరింది
అంటారు.

అది ప్రాంతీయత పుట్టుక గలదని చెప్పితేను,
నిజానికది లోని ద్రవిడ శైలికి అనుబంధం. అది
దాని అభివృద్ధి లో పశ్చిమ ఆలయ నిర్మాతలచేత
ఎంతగా మార్పుబడింది అంటే దాన్ని మరో ప్రత్యేక శైలిగా
గుర్తించాల్సినంతగా. ఈ అభివృద్ధి ఆరంభాన్ని లోని/
బాదామి చాళుక్యుల కాలానికి 7, 8 శ. కి చెప్పవచ్చు.
ఈ బాదామి చాళుక్యుల కాలం లో పెనోలు ఆదిలోని ఆలయాలు
ద్రవిడ, నగర శైలి ఆలయాలు ప్రక్కప్రక్కనే నిర్మించబడ్డాయి.
ఇలా ద్రవిడ, నగర శైలుల్ని ప్రక్కప్రక్కనే ఒక కాలం లో
నిర్మించడం అది ఇరు భావాలు ఆలోచనల మేళవింపు
కి అవకాశాన్ని కల్పించింది. ఈ మేళవింపు కొత్త
శైలి కి జన్మనిచ్చింది. అయితే ఈ వేసరశైలిలో
నగర శైలి ప్రభావం కొంత తక్కువనే చెప్పాలి.
భవిష్యత్ అభివృద్ధులకి ద్రవిడ శైలియే కీలక భూమిక
అందించింది. చాళుక్య ఆలయాలు వసతీకరించా
ద్రవిడ శైలి నే కలిపి ఉన్నాయి ... అరుదుగా
అందునా ప్రోటిమెంట్ లునూ అలంకారగాల్లోనూ

కొద్దిపాటి నగర శైలి చిహ్నాలు (motifs) ప్రవేశించాయి.

చాళుక్య ఆలయం - ద్రవిడ ఆలయం

మాదిరే రెండు ముఖ్య భాగాలు
- విమానం
- మండపం

కొన్నిసార్లు ఒక అదనపు ఓపెన్ మండపం ముందున కలిసి ఉంటుంది.

- విమానం పైన అంతస్థుల ఎలివేషన్ కలిగి డోమ్ ఆకారం గల crowning member లాంటి పిరమిడల్ శిఖరం ఉంటుంది.
- మండపం చదునైన పైకప్పు స్తంభాల ఆధారం గలది.
- ఆలంకారిక niche motifs శిఖరం పైకి వెళ్లేకొద్దీ ఒక దానిపై ఒకటి ఉంటూ ఉత్తర spire యొక్క నిలువు బ్యాండ్స్ ని సిమ్యులేట్ చేస్తాయి. ఇది తప్పకుండా నగర శిఖర నుంచి ప్రేరణ పొందిందే.
- చాళుక్య ఆలయాలకీ ద్రవిడ ఆలయాలకి గల మరో ముఖ్య తేడా - చాళుక్య శైలి గర్భగృహం చుట్టూ కప్పబడిన ప్రదక్షిణా మార్గం / పైకప్పు గల ప్ర.మా. ఉండదు.
- ఇంకా - మండపం కొలతలు విమాన కొలతల కన్నా వెడల్పైనవి.

- బయటి గోడల ట్రీట్మెంట్ లో నగర, ద్రవిడ లక్షణాలు 59 రెండింటిని కలిపి కనపడతాయి. ఉదా. కి Ratha off-sets ద్వారా గోడలు తెగగొట్టబడ్డాయి – నగర శైలి విలక్షణత ఇది. మరొకవైపు ద్రవిడ శైలి ప్రకారం గోడలు నిర్ణీత దూరం వద్ద regular intervals వద్ద పిలాస్టర్స్ లో (pilasters) తీర్చబడ్డాయి. ఇలా ఏర్పడ్డ ఖాళీలు సాధారణంగా నగర / ద్రవిడ శైలి లఘు ఎగువనిర్మాణం గల niches లతో నింపేవారు.

- తిరుగుతున్న చతురస్రాల పద్ధతి పై ఆధారపడ్డ stellate plan మరింత విస్తరణ ని సూచిస్తుంది. తరువాత చాళుక్య భూభాగం లో వీటికి దీటైన ఉదా. మహాకూట ఉంది.

- చా. శి. కి ప్రత్యేకమైన కో. శి. లో నక్షత్ర ఆకార ప్రణాళిక సాధారణమైంది.

- ఇంకా చా. శి. లో మధ్య మండపం చుట్టూ 2, 3, లేదా 4 ఆలయాలు గల నిర్మాణం చూపిస్తుంది.

- హో. శి + చా. శి లలో అన్ని బయటి తలాలపై exuberant ప్లాస్టిక్ అలంకరణ కన్పిస్తుంది.

- లోపలి వైపు స్తంభాలు, తలుపులకుండు door frames సీలింగులు కూడా చేసి మూర్తి గా అలంకరించబడ్డాయి.

- స్తంభాలు ఇవి సాధ్య lathes మీద త్రిప్పినట్లు ఆకారాలు గా చక్రాలు కలిగి ఉంటాయి.

ఉ.శై. చా.శై. గా మరొక తొలిదశ నాగేశ్వర కల్లేశ్వర ఆలయం లో చూడవచ్చు. ఇక్కడ విమాన మండప vestibule ద్వారా కలుపబడ్డాయి. బయటి గోడలు శిల్పాలతో అంతరాలలో సూచి పిలస్టర్లతో తెగగొట్టబడ్డాయి.

ఇలా ఏర్పడ్డ శాఖలలో శిఖర శిల్పాల కు బదులుగా నిర్మాణ చిత్రాలను ప్రవేశపెట్టడం ద్రవిడ శైలిలో మార్పు కు ఆధారం.

అలాగే శిఖరం లో అంతస్థుల దశల ఎత్తు తగ్గించబడింది. దేవతల పై భాగం రెండు వరుసల లో — కొత్త గమనించదగ్గ ఆవిష్కరణ:

Growth of Bhakti

→ ఆగమాలు, పురాణాల్లో ధ్యానాలు మరియు 'భక్తి'

→ భక్తి వల్ల ఫలితాలు
1) దేవుళ్ళపైన భక్తిగీతాలు, కీర్తనలు
2) సంస్కృతం ↓ ప్రాంతీయ భాషలు ↑
3) సిద్ధాం. అధికారం బ్రాహ్మ → సాధు, గురు కి వెళ్ళింది.
4) భ. కి అందరూ సమానులన్న భావన ↑ కులం తో భక్తి కి పనిలేదు

→ భక్తి పుట్టుక కి ఇస్లాం కారణమన్న వాదన నిజంకాదు

→ 2 రకాల భక్తి

• వ్యక్తిగత భక్తి < ధ్యానం, స్థిమితం — ఇది గీత లో వివరించబడింది.

• రెండోరకం పురాణాల్లో కన్పిస్తుంది.

గీత కృ వెనక్కి వెళ్ళిపోతాడు. పురాణాల్లో కృ పుట్టుక, గోపికలతో బాలక్రీడలు, సాహసాలు, లీలల పై దృష్టి కేంద్రీకరించారు.

→ ఈ రెండో రకం భక్తి ... తీవ్రమైన భావావేశం, ఉద్రేకం, భక్తి పెల్లుబుకిన ardent, ecstatic తరహా శృంగార పద్ధతులలో ... తొలిసారిగా తమిళనాడు లో ఆళ్వార్లు, నయనార్ల రచనల్లో చూడొచ్చు.

ఉదా. నాలాయిర దివ్యప్రబంధం లో!

→ మోక్షం జ్ఞానం ద్వారానే కాదు భక్తి ద్వారా

ఉండా వస్తుంది.

→ భక్తులు వ్యక్తిగత దైవాన్ని వ్యక్తిరూప దైవాన్ని ఆరాధిస్తారు. భక్తి అంటే లోతైన విధేయత ఆశించే ప్రేమ కాదు. అలాంటి ప్రేమ మానవ ఆచారాలకు అప్పు మాత్రం కాదు. నిజమైన భక్తుడు తనను తాను పూర్తిగా భగవంతునికి ఆత్మ-సమర్పణ చేసుకుంటాడు. దేవుడు - భక్తుడు భేదం కేవలం నిరాపేక్షమైనది. ప్రేమ మార్గాల అంతిమ లక్ష్యం ఒకటే - పరమాత్మ లో సంలీనమవ్వడం.

→ భక్తి సాహిత్యం సంస్కృతం లోనూ ప్రవేశించింది. వైష్ణవ బ్రాహ్మణ పండితులు ఈ కొత్త భక్తి భావాన్ని భాగవత పురాణం లో వ్యాప్తం చేశారు (9th cen). ఈ సంస్కృత భక్తి సాహిత్యం ప్రభావం తో భక్తి ఉత్తర భారతం లో ప్రవేశించింది.

→ శైవ, వైష్ణవ మతాలు ఉద్యమాలుగా నడిచి భక్తి ప్రచారం చేశాయి.
శ్రీవైష్ణవ మత స్థాపకుడైన రామానుజుడు వీరిలో అగ్రగణ్యుడు.

→ బెంగాల్ లో భక్తి ఉద్యమం వృద్ధి & కారణాలు

· వైష్ణవ సంప్రదాయ ప్రభావం

భాగవత పురాణం కృష్ణలీలల్ని వైభవీకరించడం ద్వారా వైష్ణవోద్యమాన్ని వ్యాప్తి చేసింది. బెంగాల్ పాల రాజవంశాల పాలన లో ఉండగా ఇది జరిగింది.

12 వ శతాబ్ది చివరిలో ఈ దృష్టాంతం కనుబడు
గీతగోవిందం ద్వారా బెంగాలీ సాహిత్యం లో చోటుచేసుకుంది.

బెంగాలీ వైష్ణవికం లో భా. కృ. లో లేని
కొత్త అంశాన్ని గీతగోవిందం చేర్చింది — అదే రాధ
కి ప్రాముఖ్యత ఇవ్వడం.

→ వైష్ణవేతర ప్రభావం 2 మూలాలనుంచి వచ్చింది.
అవి విభిన్నమైనవి అయినా పరస్పరసంబంధం కలవి.

1) బౌద్ధం ... పతనం చెందుతున్నది... దాని వల్లన
దశలో క్షీణతలో అది వైష్ణవాన్ని ప్రభావితం చేయగల
అంశాల్ని వెలువరించింది.

బౌద్ధం, వైష్ణవికం రెండూ బెంగాలీ భక్తి తత్వాన్ని
ప్రభావితం చేశాయి. ఇవి విశ్వం యొక్క స్త్రీ సూత్రం
కి ప్రాధాన్యతనిచ్చాయి, శృంగార సాధన యొక్క మోక్షపర
విలువని ~~అంగీకరించి~~ చెప్పాయి. ఇవి సహజక్రియ
సిద్ధాంతాన్ని చెప్పాయి... మహాయాన తత్వాన్ని వ్యతిరేకించాయి.
కి విరుద్ధంగా ఇవి ఇంద్రియాల్ని ఆదరించి ఇంద్రియాల
లో ఇంద్రియాల ద్వారా మోక్ష మార్గాన్ని ప్రవచించాయి.
ఉదాత్తమైన భావావేశం, రతి వంటి ఉద్రేకాలు
మార్మిక బోధనల్లో చోటుచేసుకున్నాయి.

ఫలితంగా 1200 A.D. లోపలే
శృంగారప్రేమల కృష్ణభక్తి బెంగాల్ లో వృద్ధి చెందింది.

Islam and its arrival in India

→ హ్. మహమ్మదు ప్రవక్త క్రీ.శ. 571 A.D. మెక్కాలో
25 ఏళ్లప్పుడు ఖదీజా వద్ద వర్తక ఏజెంటుగా
పలు దేశాలు తిరిగాడు. ఖదీజా తో పెళ్లి < 4 కూతుళ్లు, 2 కొడుకులు

→ మహమ్మద చిన్నప్పటి నుంచి ధ్యాన స్వభావం గలవాడు.
మక్కా సమీపంలోగల హీరా పర్వతం పై రాత్రులంతా
ధ్యానంలో గడిపేవాడు. [illegible]..
అతని ఆధ్యాత్మిక ..> ప్రతీ మాట అనుభవాన్ని
పొందాడు.. దేవుడు ఇతరులకి తనని తాను ప్రవక్తల
ద్వారా ప్రకటిస్తాడని నమ్మాడు. క్రమంగా తానే ప్రవక్త
నన్న నమ్మకం బలపడసాగింది... దానిపై అవ్యక్త
అనుభూతి అతని సిగ్గుని తొలగించింది.. 40 ఏళ్ల
వయసులో తన ప్రవక్త మిషన్ ని ప్రకటించాడు.

→ ప్రతీ వ్యక్తికీ ఒక తీర్పు దినం ఉంటుందన్న భావన
అతని ప్రారంభ revelations లో ఒకటి. మహమ్మదు
తానే దానికి భయపడి వణుకుతున్నాడు. ఆ తర్వాత
మొట్టమొదట అతను ప్రజలందరి మహా తీర్పు గురించి
చెప్పాడు. అది అల్లా, తన తిరుగులేని భూమి పై
నుంచి తొలగిస్తుంది. వాటికి విరుద్ధంగా అతడు తర్వాత
దివి లోని ఆనందాన్ని వైభవీకరించి చెప్పాడు.

→ మహమ్మదు లోని గుణాలు అయిన త్యాగ, సహనముల 67
తర్వాత చాలమంది బంధువులు ... అతని శిష్యులు అయినారు
నిమ్న వర్గాల వారే.

మొదట్లో మ. అతని అనుచరులతో శత్రువులు
పోరాడి. కాని మ. గారి పెరుగుతున్న ప్రాబల్యాన్ని
చెప్పేది సహించని వారు అతనిని చంపాలని చూశారు.
శత్రువుల్లో సుదర్శనలో మ. మక్కా వదిలి మదీనా
కి వెళ్ళిపోయాడు. ఈ ప్రయాణాన్ని హిజరా 622 A.D.
నాటి నుంచి హిజరా శకం ప్రారంభమయ్యింది.

మదీనాలో అతని కి చాలా మంది
అనుచరులు ఏర్పడ్డారు. వారి సహాయంతో
క్రీ.శ. 630 లో మక్కాని ఆక్రమించాడు. మక్కా
లో కాబా ఆలయం ఆక్రమణ తర్వాత మ. ని
అనుసరించారు. క్రీ.శ. 9 వ సం|| లో పలు అరబ్బు
తెగల నాయకులు మ. కి తమ విధేయత పై
ప్రమాణం చేశారు. చివరకు మ. అరేబియా పాలకుడు
అయ్యాడు.

సరళమైన, శాంతి సూత్రాలు, అతని ప్రబోధాలు
నిండిన మతవిశ్వాసాలతో అరబ్బుల కి మ.
నిత్యమైన భగవంతుని అందించాడు. ఒక విధమైన
స్థిరమైన సాంప్రదాయమైన ఏకీకరణశక్తిని అందించాడు అ. కి

ఇస్లాం అంటే శాంతి కి కట్టుబడటం.
భగవంతుని ఏకత్వాన్ని అంగీకరించటం ద్వారానే శాంతి
లభ్యమౌతుంది. ఖురాను ఏకేశ్వరోపాసన పై ఇది
ఆధారపడింది. మ. అల్లా తప్ప మరే దైవం
లేదనీ తాను అల్లా ప్రవక్తననీ బోధించాడు.
భగవంతుని నుండి సందేశాలు తెచ్చే దేవ దైవదూతల్ని
నమ్మాలని చెప్పాడు. అంతిమ resurrection
మీద నమ్మకముంచాలన్నాడు. అంతిమ తీర్పు దినం నాడు
ప్రతీ వ్యక్తి అతని చర్యల ఆధారంగా శిక్షింపబడటమో
దీవించబడటమో జరుగుతుందని చెప్పాడు. మ.
విగ్రహారాధనని ఖండించాడు. ఇస్లాం లో
పౌరోహిత్యం, మఠాల పై నమ్మకం లేదు.
హేతువుకి, సామాన్య ప్రజలకి పెద్ద పీట వేసింది.
మానవ ఆత్మ సృష్టికర్త యైన భగవంతునికి ప్రత్యక్షంగా
బాధ్యత కలిగి ఉంటుందన్నాడు.

మ. తన అనుయాయులకి 5 విధులు —

కల్మియా — విశ్వాసాన్ని ప్రకటించడం
నమాజ — ప్రార్థన   హజ్ — మక్కా దర్శించడం
జకాత — దానాలు
రోజస — ఉపవాసం రంజాన్ లో

ఇవి ఐదు మూల స్తంభాలు. పవిత్ర ఖురాన్ revealed 69
book .. దాని అధికారాన్ని ఏ ముస్లిం గూడా ప్రశ్నించరాదు.

→ మహ. వారసుల్ని ఖలీఫాలంటారు. తొలి నలుగురు ఖలీఫాలు అబు బక్ర్, ఒమర్, ఒస్మాన్, అలి. వీరు పవిత్ర ఖలీఫాలనబడుతారు. వీరి హయాంలో ఇస్లాం వివిధ ప్రపంచ ప్రాంతాలకు వ్యాపించడం మొదలుపెట్టింది. భగవంతుని కోసం పోరాటాన్ని ఖురాన్ సమర్థిస్తుంది - జిహాద్..

→ 661 A.D. లో అలి మరణానంతరం ఉమయ్యద్ వంశీయులతో వంశ ఆధార ఖలీఫా మొదలయ్యింది. ప్రవక్త మరణించిన 100 సం॥ లోపే ముస్లింలు స్పెయిన్, బైజాంటియన్ సామ్రాజ్యాన్ని గెలుచుకొన్నారు. వీరి [illegible] వల్ల రాజధాని మదీనా నుండి డెమాస్కస్ కి మార్చారు.

→ 750 A.D. లో విప్లవం వల్ల అబ్బాసీదు ఖలీఫాల ఏర్పడింది. 762 A.D. లో రాజధాని బాగ్దాదుకు మార్చారు.

→ కాల క్రమంలో ఇస్లాం లో అనేక శాఖలు ఏర్పడ్డాయి వీటిలో సున్నీలు, షియాలు ముఖ్యులు.

ఈ రెండు శాఖలు, మూల సూత్రాలపై విభేదిస్తాయి. మూల విభేదాలు — ఖురాన్ పంక్తుల వ్యాఖ్యానాల పై & హదీస్ (మహ. బోధలు & చేతలు) పై

రాజకీయ విభేదాలు — మ. వారసత్వం పై.

సున్నీలు మ. ఏ వారసుణ్ణి నియమించలేదని విషయాన్ని ఉమ్మ పెద్దలకు వదిలేశాడని నమ్ముతారు.

షియాలు అలీని ప్రవక్త మ. అల్లాహ్ నుండి భక్తులకు భగవంతునికి మధ్య మధ్యవర్తి అవసరమని నమ్ముతారు.

అలాంటి మధ్యవర్తిని ఇమామ్ అంటారు... మ. అల్లుడైన 'అలీ'ని తొలి ఇమామ్ గా భావిస్తారు.

వారి ప్రాంత నియమాలు, మత ఆచారాలు వారి ఇమామ్ల బోధనల ఆధారంగా ఉంటాయి.

భారత్ కు ఇస్లాం రాక

ఇస్లాం మొదట దక్షిణ భారతం లో ప్రవేశించినట్లు తెలుస్తుంది. మలబారు తీరంలో స్థిరపడిన అరబ్బుల ముస్లిం వర్తకుల ద్వారా ఇది ప్రవేశించింది. అరబ్బుల సింధు ఆక్రమణ ఉ. భా. లో ఇస్లాం వ్యాప్తి కి అవకాశమిచ్చింది. ఢి. సు. స్థాపన తో ఇస్లాం భారత్ లో వేళ్లూనుకొంది.

Indian Science 750-1200 AD

- శ్రీధర - త్రిశతి, గణిత సార (850 A.D. కి ముందు)
- మను - బృహన్మానస (9 వ శ. చివరి పాదం)
- మంజుల - బృ. ఆధారంగా లఘుమానస
- బలభద్ర - జ్యోతిష శాస్త్రం పై పలు స్వీయరచనలు + చాలా వ్యాఖ్యానాలు
- ఆర్యభట్ట II - ఆర్యసిద్ధాంత
- భట్టోత్పల - చాలా గ్రంథాల పై వ్యాఖ్యానాలు

కాని భాస్కరాచార్య II యొక్క "సిద్ధాంత శిరోమణి" లోని లీలావతి, బీజగణిత అధ్యాయాలు గణితంలో అత్యుత్తమమైనవి. లీ.వ, బీ.గ అవి రాయబడ్డ తర్వాత చాలా కాలం వరకు ప్రామాణికంగా వాడబడ్డాయి. భాస్కర II తర్వాత గణి, శాస్త్ర ఎవరూ అంత సేవ చేయలేదు. మొదటి స్థాయి సమీకరణాల కి కుట్టక (pulverizer) ద్వారా పరిష్కారాన్ని సూచించాడు. కుట్టక అంటే ఒక అంకె, ఇచ్చిన సంఖ్యలతో దాన్ని హెచ్చించాలి/ గుణించి; ఇచ్చిన అంకె కి ప్రొడక్ట్ ని కల్పితంగా కలిపితే మొత్తం లేదా తేడా ఇచ్చిన డివైజర్ తో శేషం లేకుండా భాగించబడుతుంది.

$ax^2 + bx + c = y^2$ అనే

సాధారణ ప్రతిపాదనాన్ని చక్రవాల (cyclic method)
ద్వారా సాధించడం చూపాడు, సంఖ్యల సిద్ధాంతం
చరిత్ర లో చిరస్థాయిగా నిలిచి పోయాడు.

"బీజగణిత" యూక్లిడ్ కంటే భిన్నం గా
పైథాగరస్ సిద్ధాంతాన్ని చూపిస్తుంది. యూక్లిడ్ లో
deductive విధానం లం.ఆ.(త్రి). సూత్రం లు బదులు
చతురస్రాలను ఇస్తుంది. భాస్కర లో deductive
పద్ధతి లేదు. ఇది త్రిభుజాల నిరూపణ మాత్రమే.
రెండు ఇచ్చి / ఇవ్వబడిన చతురస్రాలను ఎలా కత్తిరిస్తే
వాటిని కూర్చి చతురస్రం లో ఇమడ్చవచ్చో అది
చూపుతుంది.

గ్రహ గణిత, గోళ .... సిద్ధాంతశిరోమణి లోని
ఈ రెండు అధ్యాయాలు ఖగోళం పై ఆకర్షణీయ రచనలు.
కరణకుతూహలం కూడా భా. II
రాజమృగాంక – భోజ
భాస్వతి – శతానంద ... ఖగోళం పై రచనలు...

వైద్యం

రుగ్వినిశ్చయ – మాధవకార
(నిదాన)
దీని పై అసంఖ్యాక వ్యాఖ్యానాలు వెలువడ్డాయి.

ఆయుర్వేద దీపిక భానుమతి – చక్రపాణిదత్త
↓ ↓
చరక సుశ్రుత

ఈ విధంగా ఆ పారిశ్రామికరంగం (భా.) రూపొందించబడింది... కేవలం మాత్రం నాయక.. లేదు. కారణాలు

1) సర్కార్ వెంట ~~ఆటంకాలి~~ వారివిగా... వైద్యం ↓ సర్కార్ మొదలి వారి వృత్తిగా
2) శ్రామం ↓ జ్ఞాతిత్వం ↑
3) సమాజం స్థిరత్వం, సంప్రదాయత్వం ↑
4) నగర జీవితం ↓
5) ఉత్పత్తి వృద్ధి ↓
6) సమాజం వృద్ధి ↓ = పారిశ్రామికరంగం వృద్ధి ↓
7) దేశం వెలుపలి వా. వృద్ధి నించి విరామ చేస్తున్నారు.

<u>అభ్యాసాలు</u>

బ్రాహ్మణులు లేమలు జ్ఞానాన్ని లేమ దేశం లోని ఇతర కులాలు! తెలియకుండా ఎవరికైనా శాస్త్ర పరిజ్ఞానం ఆ విద్యా సంపద చెప్పవలసిన లేదని... వారికి లోపు శాస్త్రుల ఇంతవరకి శాస్త్ర అవిద్యా జ్ఞానం ఏదీ లేదని వారి విశ్వాసం...

* Religious Institutions *

- దేవాలయాలు విపరీతంగా సంఖ్యలో పెరిగాయి
- ప్రా.స్థ మాత్రమే కాదు. సాం, ఆ, సాంఘిక జీవిత కేంద్రాలు
- వాటి నిర్మాణ & నిర్వహణా అవసరాలు ఉపాధి కల్పన
  వాస్తుకారులకు, వా.శి.కా, శిల్పకారులకు, వై..
  ఊళ్లు, నగరాల వృద్ధికి
- ఆలయ ఆచారాల నిర్వహణకై ... ఉపాధి --
  బ్రాహ్మణ పురోహితులు, గాయకులు, నాట్యగత్తెలు,
  పూలు అల్లేవాళ్లు, వంటవాళ్లు అనేక ఇతర సేవకులు...
- పండుగలప్పుడు జాతరలు, ప్రత్యేక పరీక్షలు - పోటీలు,
  మల్ల యుద్ధాలు, అశ్వ రథాల ప్రదర్శనలు
- ఆలయాలు విద్యాకేంద్రాలు ... ఉపన్యాసాలు ~~ఆలయ~~
  ప్రాంగణం లో
- బ్యాంక్ వాళ్ళ మాదిరి గా ఉపయోగపడేవి ... ప్రజలు స్థానిక
  ప్రవాహాన్ని చక్రించేవారు -- మిగత నిధుల్ని వర్తనం చేయడం
- దేవాల భూస్వాములు, భూస్వామ్య ఉపదల ఉన్నారి
  పాలన చేసేవి.
- దేవదాన భూములు కు భూస్వామిగా..
  దానాలు ఆధారంగా వాటి పై వడ్డీ చెల్లించేవి
  దాతలు వంశపారంపర్యంగా పెద్దపెద్ద భూ, ధన
  దానాలు ఆలయాలకు చేసేవారు.
- పాలకులుగా ...... లలితకళల్ని సంగీ, నాట్యం నేర్పేవి
- విశ్రాంతి గృహాలు గా బాటసారులకు

— యుద్ధాలప్పుడు శరణు... ఆలయంబయునుండును

— ఆస్తంభాల నడుమ ద్వారా బృహదీశ్వరాలయం ఆర్థిక సంపద తెలుస్తోంది... బంగారం, వెండి, నగలు యుద్ధ దోపిడీ నుంచి ఆలయానికి ... భాండారాలు ... 400 దేవదాసీలు - 212 నాట్యాచార్యులు మొ॥ వారి పోషణ కూడా ఆలయానిదే -

— రాజులు, ఉన్నతాధికారులు, ప్రైవేట్ వ్యక్తులు దే॥కి నిధులందించే వారు.... వడ్డీ వస్తుందని..

— దే. గ్రామాల అప్పులకి ఏడాదికి 12% వడ్డీలకు ధన లేదా వస్తు రూపం లో ఋణాలిచ్చేవి.

— అన్ని దేవాలయాలూ బృహ అంత సంపన్నమైనా కాకపోయినా ప్రతీ దేవా దాని పరిసరాల్లో పై పెత్తనాన్ని సాగించేది... లేదా అన్ని ఊళ్ల / స్థలాల లోనే...

— చోళ యుగం లో ఆలయాల పాత్ర

"దే॥ భూస్వామి, ఉపాధికల్పనదారు, వస్తు-సేవల వినియోగదారు, బ్యాంకు, స్కూలు, వస్తుప్రదర్శనం, హాస్పిటల్, థియేటర్, ఆధ్యాత్మిక కేంద్రం వగైరాలుగా చెబితే నాటి అస్తిత్వం లోని దాదాపు అన్ని కోణాలతోనూ ముడిపడిన కేంద్రకం, ధర్మచైతన్యం నుంచి బయలుదేరి మానవత్వం లో నిర్వహించబడేది, మానవ చరిత్ర లో మధ్యయుగ భారతీయ దేవాలయాలకి సరితూగగల సంస్థలు చాలా అరుదు"

మఠాలు

- బౌ, జై ఎప్పటినుంచో ఈ పద్ధతి ఉంది.
- మఠాల ప్రాధాన్యత పెరగడం శైవ మతంలో ఓ
  ప్రాభావిక లక్షణమైంది.
- శంకరులు అనేక మఠాలు శృం, కం, పూరి, ద్వారక, బదరీనాథ్
- వైష్ణవ మఠాలు శ్రీరంగం, మేల్కోట
- అన్ని యాత్రాస్థలాల్లో మఠాల స్థాపించారు
- మఠాల ఉద్దేశ్యం మత బోధ ... చర్చలు జరిగేవి
- మఠం విశ్రాంతి గృహం + అన్నదాన గృహం + విద్యాకేంద్రం
  ... ఇవన్నీ మఠం .. దాని మఠాధిపతికి ప్రచారాన్ని
  తెచ్చేవి.
- ఘనంగా జాతరలు .. దానాలు ... భూదానం ...
- త్వరలోనే మఠాలు పెద్ద భూస్వాములుగా ... అసంఖ్యాక
  కౌలుదారులు, కూలీలు ...

Problem of Coinage 750 - 1200 A.D.

ఇది అనువాదం కాని ఉన్నది కదా!

ఈ యుగం లో బంగారు నాణేల తీవ్ర కొరత ఉంది. ఇండో-సస్సానియన్ నాణాలు బంగారం లో ముద్రించిన దాఖలాలు లేవు. పాల రాజులు కేవలం వెండి, రాగి నాణాలే ముద్రించారు. కాశ్మీర నాణాలు దాదాపు పూర్తిగా రాగి లోనే ఉన్నాయి. (హర్ష 1089 - 1101 AD) హర్ష బం, వెం నాణా ముద్రణ hence మినహాయింపు) గుప్తుల తర్వాత కొన్ని శతాబ్దాల తర్వాత త్రిపురి కాలచూరి రాజు గాంగేయదేవ బంగారు నాణేలు ముద్రణ. గోవిందచంద్ర గహడ్వాల నాణేలు నిజంగానే పెద్దసంఖ్యలో ఉన్నాయి కానీ అవన్నీ చాలా నాసిరకంవి.

ఈ యుగం లో బం.నా. తీవ్ర కొరత & కారణాలు:

1) తొలి ముస్లిం దండయాత్రదారులు చాలా బం.నా. తీసుకెళ్లి ఉండొచ్చు
2) బం.నా. విలువ చాలా అధికం కాబట్టి అవి సాధారణం గా అవసరమై ఉండవు.
3) స్వా.వ్య. ... చిన్న అధికారులు & జీతాలు చెల్లించే అవసరం లేకపోవడం
4) గత యుగాల్లో ముద్రించిన నాణేలే ఈ యుగం లో కూడా చెలామణి లో ఉండి ఉండవచ్చు.
5) రాజులు బం.నా. ముద్రించే ప్రయాస పడకుండా దాన్ని పెద్ద పెద్ద దేవాలయాలు & వర్తకులకే.

~~అస్థిరంగా ఉండొచ్చు.~~

6) విదేశీ వర్తకం లో ఒడిదుడుకుల కూడా కారణమై ఉండొచ్చు...

→ బాగా నాసిరకం బం.నా + బంగారు పూత గల వెం.నా. వెలుగు చూశాయి..... వాటి లుని లేవా విలువ కంటే ఎక్కువ విలువ కి అవి వాడబడేవని...

→ వెం.నా. కూడా విరివిగా లేవు. కొన్ని వంశాలు అసలు వెం.నా. ముద్రించలేదు. బాగా నాసిరకం వెం.నా. కేవలం billon నాణేలు విడుదల చేశారు. శాతవాహనులు, గహడ్వాలులు, చహమానులు, నార్వర్ రాజులు ఇతర గుర్తించని రా.ప్ర.రాజుల ఎద్దు & గుర్రపు నాణేలు చాలా వరకు billon (వెండి + రాగి) నాణేలే.

వెం.నా. కొరత & నాసిరకం వెం.నా. కి కారణం ... భారత్ అడుగునే వెండి తక్కువవడం... వెండి కి ముఖ్య ఆధారమైన మధ్య ఆసియా ప్రాంతం లో రాజకీయ అస్థిరత ... మ.ఆ. & భారత్ కి మధ్య వర్తకం దెబ్బతినడం > భా కి వచ్చే వెండి ↓

Rise of the Rajputs

రా.పు. పుట్టుక నేటికీ వివాదాస్పద విషయమే.

2 అభిప్రాయాలు — స్వదేశీ & విదేశీ

స్వదేశీ

విదేశీ

- కల్నల్. టాడ్ .. విదేశీ తెగల వారసులని... శ, హు, హూ వారి దండయాత్రల తర్వాత భా. లో స్థిరపడి క్రమంగా స్థా.ప్రజలలో కలిసిపోయి వారి మతాన్ని ఆచారాన్ని స్వీకరించారు. వీరి స్థా. ప్రజలతో కలవడం వల్ల కొత్తజాతి ↑. వు. ఆర్ష యుద్ధోత్సాహం + వీరి మతంలో సంస్కృతి పై భక్తి, గర్వం

- చాంద్ బర్దాయ్ 'పృ.రా.రా' లో ప్ర.హా, పం.మా, చాళు, చహ 'అగ్నికులాలు' ... వశిష్ఠుని అగ్నికుండం నుండి మౌం. అబు లో పుట్టారని.... చారిత్రక సత్యాలు 1) నలుగురు సంబంధాలు 2) దక్షిణ రాజపుత్రులు లో ↑

క్రూక్ → విదేశీ శుద్ధి చేసే క్రియ అగ్ని లో శుద్ధి చేసి విదేశీ వర్ణవ్యవస్థ లో ప్రవేశ పెట్టడమని...

1) రా.పు. పశుమాంసాహారాలు
2) హూణ వారిని హూణులతో కలిపి చెప్ప
3) 6th cen కి ముందు వారి ప్రస్తావన శూన్యం
4) వారి నాణేలు హూణ నాణాల్లా పోలి ఉండడం

-- రా. పు. విదేశీ పుట్టుక గలవారని

స్వదేశీ

- క్షత్రియులు గా భావించేది సిద్ధాంతం
- వ్మి. ఆస్టింగ్ గుర్జర రాజుని క్షత్రియులు అంటారు
- కులంలు / వంశ వృక్షాలు రా.పు. సూర్య, చంద్ర వంశాల & అగ్నికులాలుగాను.
- C.V. వైద్య వైదిక ఆర్యుల వారసులని చెప్పారు, సంప్రదాయాలు, ethnology - ద్వారా నిరూపించే ప్రయత్నం..... ఆర్యుల సిద్ధాంతం వీరి వేదాల ఆది కేవలం కవి కల్పనే అని కొట్టిపారేశారు వైద్య.
- శక్తివంతమైన వాదన — ఆర్య హిందువుల శరీర భౌతిక లక్షణాల కన్నా రా.పు. శారీరక లక్షణాలు ఏమంత భిన్నమైనవి కావు.

రా.పు. పుట్టుక విదేశీ గానీ రాజపుత్ర పదం నిజానికి ఒక జాతి నీ రక్తసంబంధాన్ని సూచించే పదం కాదు. అటువంటి వారు ఆక్రమించిన దుర్గప్రాంతం గల అన్ని తెగల్ని కలిపి రా.పు. అంటున్నారు. వీరందరూ ఆటవికులు, ప్రభుత్వ నిర్మాణం రా.పు. లచే విస్తరించింది. తరువాత ఆలోచనావిధానాల ద్వారా కొన్ని ఉన్నత సంప్రదాయాల్ని అలవర్చుకోవడం ద్వారా కూడా ఉన్నత సంతతులుగాను. వారందరూ తెగలు పితృస్వామ్య సంతతులుగాను. వారందరూ వారి పెద్ద & పెద్దలుగాను, వారి తెగ నాయకులు,

తెగల మధ్య రక్త సంబంధాల సమానత్వం ~~అంగీకరించాడు~~,
సాముహిక శిక్ష భావన వెలి. వారికి ప్రత్యేకతని
ఆపాదించాయి. వారి స్త్రీల గౌరవం పై వారందరికీ ఒక
భావాలున్నాయి. జౌహార్ లేదా విధవా దహనం వంటి
ఉన్నత ఆచారాలున్నాయి. వ్యవసాయం చేయడాన్ని
వారందరూ అసహ్యించారు. ఈ గౌరవ నియమాలే,
ఈ ఉన్నత ఆచారాలే వారిని విలక్షణంగా
విశిష్టంగల సమూహం గా మార్చింది. వారి అద్భుతైన
ఉత్తమ లక్షణాలైన వీరత్వం, నైతికత, ఉదారత -- వారికి
భారతీయ వీరుల్లో ఒక / అగ్రస్థానాన్ని ఇచ్చింది.
10,11,12 శ॥ రం.పూ. స్వర్ణయుగమంటూ ఉంటారు.

Agrarian Structures

సైద్ధాంతికం... రాజు సర్వాధి... భూమంతా అతనిదే... కానీ ఆచరణలో.. రైతే అతని భూమికి యజమాని... రాజుకి పంటలో భాగమిచ్చేది రాజు భూస్వామి కాదు.. నేల మీది పంటకి రాజు ఇచ్చే రక్షణకి చేసే చెల్లింపులివి.

→ వ్యక్తిగత యజమానులు తమ భూమిని లీజు, తాకట్టు, అమ్మకం, బహుమానం మొ॥ విక్రయం చేసుకోవచ్చు.
వారి యజ.మా. మార్పు అధికారులకి గుర్తిస్తే న్యాయం పొందవచ్చు.

→ రైతులే సొంత దారులైతే ఆ పొలాల్ని కౌటుంబ క్షేత్ర

సత్వ = యాజమాన్యం

ప్రకృష్ట / కృష్ట = యజమాని కాని రైతు చే దున్నబడే భూమి

→ రాజకీయ క్షేత్రం = రాజు ప్రత్యక్ష యాజమాన్యం గల భూమి
రాజు తన ప్రత్యక్ష యాజమాన్యం లో గల భూముల్ని దానం చేయగలడు, వ్యక్తుల యజ.మా. లో గల భూముల్ని కాదు.

→ ఈ యుగం లో రాజుకి భూ యాజమాన్య వర్గం ↑
ఫ్యూడల్ భావాలు.

→ సామంతులకి, అధికారులకి, బ్రాహ్మణులకి
భూదానాలు చేయడం > భూస్వామ్య ఉనికి వర్ధనం ↑

→ దాన గ్రహీతలు భూమి పై వారి హక్కుని ఇతర వ్యక్తుల లాగానే కొనడం, అమ్మడం చేయవచ్చు

→ దానగ్రహీతలు భూమి పై వారసత్వ శాశ్వత హక్కులు, పరిపాలనా (adm) హక్కులు ఆర్థికపరమైన హక్కులు గా పాలనా (ruling) హక్కులు గా మార్చారు. కేంద్ర అధికారం బలహీనమవడం దీని ప్రోత్సాహకారి ఉండొచ్చు. ఫ్యూ. భూ. గ్రామ ప్రభువుల ↑ సహజంగానే రైతులపై బలహీనం చేసింది.

→ ఆధునిక మధ్య యుగాలలో 'సెర్ఫ్‌డం' లక్షణాలు కన్పిస్తాయి. మానోరియల్ గ్రామాలు ఉ. భా.లో కన్పిస్తున్నట్లు కన్పిస్తాయి. దానం చేయబడిన ప్రాంతాలలో ఇక్క.. ప్రజలపై గూడా దానగ్రహీత legal claim పొందేవాడు.

→ కొన్ని చరిత్రకారులు భారత్ లో ఒక విధమైన "quasi - manorial system" ఉండేట్లు తెలుస్తుంది. వ్యాపార అవసరాల పరిధి తగ్గడం, రాజకీయ కారణాలు ఇందుకు దారితీసి ఉండవచ్చు.

1) వర్తక వాణిజ్య కార్యకలాపాల తగ్గుదల
2) రాజకీయ అస్థిరత
3) రాజకీయ, సాంఘిక కారణాలకి వ్యవసాయ ఆధారాన్ని కల్పించడం
4) కేంద్ర అధికారం బలహీన పడడం ---- కారణాలు ఫ్యూ. కి

కాలక్రమంలో క్రొత్తగా స్థానిక ప్రభువుల రాజకీయ అధికారం ↑ > మానోరియల్ హక్కులకి కారణమైంది. కాని మా. వ్యవస్థ కొన్ని వెదజల్లబడినట్లు ప్రాంతాల్లోనే పరిమితమైంది, ముఖ్యంగా రాజస్థాన్, ఒరిస్సా, అస్సాం. అది ఇతర ప్రాంతాలకి వ్యాపించక పోవడానికి కారణం

సామ్రాజ్య యంత్రాంగం పూర్తిగా విఫలం కావడం, వాణిజ్య కార్యకలాపాలు పూర్తిగా అంతం కావడం.

తెగల క్రింద భారత దేశంలో భూమిలేని కూలీలు, బానిసలు అనే వర్గాలుండేవి.

Indian Feudalism

గుప్తానంతర యుగం లో భారతదేశ సామాజిక-ఆర్థిక స్థితిని వివరించడానికి 'ఫ్యూడలిజం' పదాన్ని వాడినది ప్రొ॥ R. S. శర్మ.

ప్రారంభయుగ ఆ.క్రీ. ఆర్థికవర్గాల సమాజం లో... భూస్వామ్య వర్గం & సేవకుల్లాంటి రైతు వర్గం... భూస్వాములు మిగులును సాంఘిక, శ్రమ, రాజకీయ అనే ఆర్థికేతర పద్ధతుల్లో రాబట్టుకొందురు. ఇది ఈ విధంగా ఆధునిక కారల్ మార్క్స్ దృక్పథంలోని ఫ్యూడలిజం మాదిరిగా కన్పిస్తుంది — ఇందులో మార్క్స్ చెప్పిన యూరోపియన్ ఫ్యూడలిజం లక్షణాలు గా

- సెర్ఫడం
- scalar property
- parcelised sovereignty

చెప్పాడు.

భారత దేశ ఫ్యూడలిజం వల్ల ముఖ్యంగా 8 వ శతాబ్దం కి అప్పటి కాలంలో భూమి పై

అధికార శ్రేణి / ప్రమాణగత శ్రేణి నియంత్రణ ఏర్పడింది.

→ అనేక రకాల భూస్వాములు ఏర్పడ్డారు.

→ భూస్వా. లేదా ఉత్పత్తిలో భూస్వామి వద్ద మిగులును 'కౌలు' ని శ్రమ, వస్తు, ధన రూపంలో తీసుకుంటారు. వీరికి లేదా భూస్వామికి & రైతులకి మధ్య patron-client సంబంధం ఉంటుంది. కాని భారతీయుల సమస్య నేరుగా భూస్వాములు ఎదురుదాడులలో సంబంధం పెట్టలేదు. అలాగే బానిస వ్యవస్థ లేదా ఉత్పత్తి వ్యవస్థ పాలనం లాగా దానికి సంబంధం లేదు. కాబట్టి రైతులకి తన ఉత్పత్తి యాజమాన్యం పై నియంత్రణ తగ్గిపోవడం + సాంకేతిక వ్యవసాయ వనరుల పై అధికారం/యాజమాన్యం తగ్గిపోవడం అనే సమస్య మొదలైంది.

→ సాధారణంగా భూస్వా. ని సెర్ఫడం లో సమాచారం చెబుతారు. సెర్ఫడం అంటే మిగులు ఉత్పత్తి కి మిగులు శ్రమ ని ఇవ్వడం... కాని భారత్ విషయంలో రైతుల్ని సెర్ఫ్‌ల మాదిరి పని చేయించుకోవడానికి సాధ్యంకాదు దానివల్ల వారిపై సాధారణ నియంత్రణ ద్వారా భూస్వామ్య మధ్యవర్తులు రైతుల నుంచి మిగులు ఉత్పత్తి ని దోచుకునేవారు.

ప్రొ॥ హర్బన్స్ ముఖియా మాత్రం ప్రొ॥ R.S. శర్మ అభిప్రాయాన్ని లోతుగా

ప్రోత్సహిస్తారు. సాంప్రదాయికంగా మాదిరిగా గాక

ఫ్యూడ. * సాంప్రదాయకమైన అంశం కాదు, భారతదేశంలో —

భూమి విరివిగా ఉంటుంది ... సారవంతమైంది ....

కనుక స్వర్గం లేదా బలవంతంగా చాకిరీ అనేది

అత్యంతమైన ఆహారం లభ్యమై ఉన్నది.

సమ్మోహనంగా మధ్యయుగం లో భా. లో ఫ్యూడ. అస్తిత్వంపై

R.S. శర్మ గారిని పలువురు ఇతర చరిత్రకారులు

కూడా ప్రోత్సహించారు. భూదానాలు అధికారాలు ఎవరి

మధ్యయుగంలో భూస్వామ్య విలువలు అవతరించి మరియు చారిత్రక స్వరూపం.

కాని దానమియ్యబడిన భూములలో పాటు

ప్రైవేటు యాజమాన్యం లో గల భూములు కూడా

నాటు ఉండేవి, అందువలన ప్రభుత్వం దానాలు ఇవ్వడానికి

భూస్వామ్య వ్యక్తుల నుంచి అనేక చిన్న ఆధారాలు

లభిస్తున్నాయి.

భూస్వామ్య లక్షణాలు

- బ్రాహ్మణ & మత సంస్థ
- సైనిక సేవ పై సామంతులకు
- కుటుంబ సభ్యులకు & రాజ బంధువులకు
- ఉద్యోగాధికారులకు జీతాలు & బదులుగా

కాని వీరంతా విభిన్న తరాల

"సాధారణ ఉద్దేశాలు రాజ్యంలోని భూమి ఆదాయం ప్రభుత్వం పంటకారు, అయితే ఆచారంగా భూమిని సాగుచేసే వ్యక్తి సదా సముదాయానికి ఆ భూమి పై యాజమాన్యం గుర్తింపబడేది. పన్ను రాజ్యానికి శిస్తు చెల్లించడం పరంపరగా ఉండేది. శిస్తు చెల్లించక పోతే ప్రభుత్వం భూమిని అమ్మివేయగలదు"

→ ఇన్ని శాసనాల ద్వారా రాజులు, పై ప్రభువులు వారి క్రింది సామంతులు భూములను దానం చేయడం కనిపిస్తుంది. అందువల్ల భూమి పై రాజు, సామంతులు / వాస్తవ అధికారం వారి విధి స్థానాలు భూస్వాముల ఆధారపడి ఉండేది.
శక్తి, ప్రతిష్ట మీద ఆధారపడి ఉండేది.

→ సాహిత్య గ్రంథాల్లో, శాసనాల్లో ప్రైవేటు వ్యక్తుల భూ యాజమాన్యం ప్రస్తావన ఉంది.

→ గుప్తానంతర యుగం లో భూ. వ్య. ఆవిర్భావాని ఆధారంగా చరిత్రకారులు పై వాదనకి ఊతం భిన్నమైన సాం-భూ వ్యవస్థ ని అందిస్తారు.

ఇన్ని శాసనాల్లో దానమీయబడిన భూముల సరిహద్దుల గురించి సందర్భంగా ప్రైవేటు యాజమాన్య భూముల ప్రస్తావన ని అంగీకరిస్తున్న ప్రమాణం

భూదానాలు పెరిగి మావాడంలో పశువులు మేపే
పచ్చిక బయళ్ళు, సరస్సులు - చెరువులు, పొదలు,
బీడు భూమి మొ|| కూడా దానప్రమాణాల్లో
ఇవ్వడం మొదలైంది. ఇలా భూమి పై రాజు
అధికారం పెరిగి అప్పట్లో [illegible] [illegible] దానమియ్య
బడ్డ భూమి పై నివసించే ప్రజలపై
అధికారం కూడా దానప్రమాణాలలో ఇవ్వబడింది.

ఈ దానాల ద్వారా పొందిన పంటల్ని
అన్ని ఇతర వస్తువులు మాదిరిగానే కొనడం, అమ్మడం,
బదిలీ మొ|| వి చేయవచ్చు.

భూమి పై రైతుల హక్కు పై
పెద్ద సంఖ్యలో నియంత్రణలు విధించబడ్డాయి.
కాని రైతుల్ని యూరోపియన్ సెర్ఫ్ ల మాదిరి గా
భూమి కి కట్టివేయలేదు. వారు అణచివేత
కి గురైతే ఇతర ప్రాంతాలకి వలస పోయేటందుకు
స్వాతంత్ర్యం ఉంది. కాని ఈ యుగపు కొన్ని ఉత్తర భారత
శాసనాల్లో రాజులు వారి పరిధి లోని గ్రామాల్లో గల
ప్రజలపై కూడా ఒక విధమైన యాజమాన్యాన్ని
వ్యక్తం చేయడం కనిపిస్తుంది. చందేలుల దానాల్లో

గ్రామాలు అంటే గ్రామంలోని తాలూ ~~ఆదాని~~ వృత్తిగాళ్ళ, కైతులు, వర్తకులు పై కూడా మొత్తం ఉండదని చెప్పబడింది. ఈ పరిస్థితి 'Manorial system' లో దాదాపుగా సమానమే! కాని ఉత్తర భారతదేశమంతటా ఇదే పరిస్థితి లేదన్నది గమనించాలి.

భారతీయుల ఫ్యూడలిజం మీద చర్చలు భవిష్యత్తులో కూడా కొనసాగుతూనే ఉంటాయి. పై రెండు వాదాల్లో ఏది సరి వాదమో తెలుసుకునే వీలులేదు నూతన సాక్ష్యాధారాలు లభించేంత వరకు ఈ చర్చలు వాదోపవాదాలు కొనసాగుతూనే ఉంటాయి.

Delhi Sultanat

Government

<u>సుల్తాన్</u> : అబ్బాసీదు ఖలీఫా పేరు ని ఖుత్బా లో ఢిల్లీ సుల్తాన్ చేర్చినా ఖలీఫా ఏమీ సుల్తానత్ కి లీగల్ గా అధినేత కాదు. ఖలీఫా అధికారం ని ప్రకటించడం ద్వారా ఢి. సు. కేవలం తాను ఇస్లాం ప్రపంచంలో అంతర్భాగమని చెబుతున్నాడంతే!

సుల్తాన్ సర్వనిర్వాహకాధికారి. రాజకీయ, లీగల్, కా. ని. గా., మిలిటరీ అధికారాలన్నీ అతనివే.

→ సుల్తాన్ అధికారుల్లో ఎవరైనా మిలిటరీ ప్రవర్తిస్తే నేరుగా సుల్తాన్ కి అప్పీలు చేసుకోవచ్చు. న్యాయాన్ని అందించడం సు. అతిముఖ్య కర్తవ్యంగా భావించేవారు.
బాల్బన్ నిష్పక్షపాతంగా ...... మహమ్మద్ తుగ్లక్ ఉన్నత ఉలేమాలకి వర్తింపచేశాడు, గతం లో ఉలేమాలు కఠిన శిక్షల నుంచి మినహాయించబడ్డారు.

→ స్పష్టమైన వారసత్వ చట్టం లేదు
ఇస్లాం సిద్ధాంతం పాలకుని 'ఎన్నిక' ద్వారా కాని ఆచరణలో సు. ఏ కొడుకైనా వారసత్వంగా అంగీకరించబడి సు. కొడుకులందరికీ సింహాసన & సమాన వంతు ఉందని భావించేవారు.

సింధ్ కి వైపు వస్తే.... ప్రజాభిప్రాయానికి విలువ -
ప్రజాభిప్రాయపడే శిక్షలు ఢిల్లీకి రాకుండా 'సిరి' నిర్ణ...

→* కేంద్ర పరిపాలన *←

→ సు. కి సంబంధించిన సు. చే ఎన్నుకోబడి
అంతరి క. విధి & బాధ్యతలు నిర్వహించే మంత్రులు...
మంత్రుల సంఖ్య, అధికారాలు, విధులు సుల్తాన్ని బట్టి మారేవి.

→ నిర్దిష్ట పాలనా విధానం 13 వ శ. చివరి కాలానికి
రూపుదిద్దుకొన్నది. పరిపాలన లో ముఖ్యుడు కీలక పదవి
వజీర్. ఆరంభంలో వజీర్లు ప్రాథమికంగా మిలిటరీ
నాయకులు. 14 వ శ. లో వజీరు రెవెన్యూ విషయాల్లో
ప్రావీణ్యం గలవారిగా భావించబడటం మొదలైంది.
ఆదాయ, వ్యయాలలో వ్యవహరించే పెద్ద శాఖ కి అధిపతిగా
వజీరు ఉన్నాడు. మ. తుగ్లక్ రెవెన్యూ శాఖ పై ప్రత్యేక
శ్రద్ధ కనబరిచాడు. తాను దే. బా. ఆలూబాదా కి వెళ్ళినపుడు
తన వజీరు ఖ్వాజా జహాన్ ని రాజధాని కి ఇన్‌ఛార్జ్ గా
ఉంచాడు.

వజీరు క్రింద వ్యయాన్ని తనిఖీ చేసేందుకు
ఆడిటర్ జనరల్, ఆదాయాన్ని తనిఖీ చేసేందుకు
అకౌంటెంట్ జనరల్ పని చేసేవారు.

తెలంగాణ బ్రాహ్మణ మతం మారి ఖాన్ ఇ జహాన్.
ఫిరోజ్ తుగ్లక్ తన వజీరుగా... రె. శాఖలో ఖాన్ ఇ

[illegible] అధికారాలు చెలాయించాడు .... 18 సం॥

ప్రధానిగా వజీరుగా ... వజీరు పదవి అధికారాలకి

పరాకాష్ఠగా ... ఫిరోజ్ అధికార పదవిని వారసత్వంగా...

ఖాన్ ఎ జహాన్ II వజీరుగా ఫిరోజ్ తదనంతరం

[illegible] మరణ అనంతరం [illegible] ... ఇది

విఫలమవడం .. వజీరు పదవి ప్రతిష్ఠ తగ్గిపోయింది...

తరువాత మొఘలుల కాలంలోనే వజీరు పదవి ప్రాముఖ్యతను

పొందింది.

→ వజీరు తర్వాత ముఖ్య పదవి దివాన్ ఎ అర్జ్

(సైన్యాధిపతి కాదు) సైన్యాధిపతిని ఆరిజ్ ఎ మమాలిక్

అంటారు. ఆరిజ్ సైన్యాధిపతి కాదు ఎందుకంటే

సుల్తాన్ స్వయంగా సైన్యాధ్యక్షుడు దళాల్ని కమాండ్

చేసేవాడు కనుక. దివాన్ ఎ అర్జ్ ముఖ్య విధి

సైన్యాన్ని రిక్రూట్ చేసుకోవడం, ఆయుధాలు సమకూర్చడం,

జీతాలివ్వడం. భారతీయుల ప్రత్యేక ఆరిజ్ కు

పెట్టిన ఘనత బాల్బన్ దే. బాల్బన్, అల్లాఉద్దీన్ లు

దీన్ని కఠినంగా పర్యవేక్షించారు. అల్లాఉద్దీన్ సైన్యాన్ని

రెగ్యులర్‌గా/ప్రత్యేకంగా అప్పటికుండా నాజరు పరిచే విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు.

అల్లాఉద్దీన్ గుర్రాలపై దాగ్ / ముద్ర వేసే విధానాన్ని

ప్రవేశ పెట్టాడు, సైనికులు వాజరు ని నాసిరకం గుర్రాల్ని
తీసుకురాకుండా చూసేందుకు... ప్రతీ సైనికుడి గుర్తింపు
చిహ్నాలు కూడా నమోదు చేసే విధానం నిర్వహించబడేది...
వాజరు కోసం పై. తప్పులు చేస్తే కఠినంగా శిక్షించేవారు
సైన్యాన్ని దేశంలో వివిధ ప్రాంతాల్లో పోస్టు చేసేవారు...
ఒక గట్టి బలమైన దళం సు. లో రాజధానిలో ఉండేది.
కావల్సిన తన సైన్యాన్ని వేట విహారాల కోసం సుల్తానులు &
మార్చ్ చేయించి సైన్యాన్ని చెల్లాచెదరుగా ఉంచేవాడు.
అల్లాఉద్దీన్ & అందరి కంటే (ఢి. సు. లలో) భారీ సైన్యం
ఉండేది... 3 లక్షల బలగం ప్రకారం బహుశా అతిశయోక్తి
.. తన సైనికులకి క్రమంగా ధనరూప జీతాలిచ్చే
తొలి సు. అల్లాఉద్దీన్... ఒక ట్రూపర్ కి 238 టంకాలు...
రెండు గుర్రాలు చేపడితే అదనంగా మరో 78 టంకాలు...
పై. నిర్వహణ ఖర్చు అల్లా ఏ గాలులు మిగిలిన విశేషం
+ దగ్గర వాజరులు...

ఏనుగులు పెద్ద సంఖ్యలో గల బలాన్ని నిర్వహిం-
సైనిక మార్చ్ & రోడ్ల ని అమర్చా మార్చేందరు
sappers & miners ని కూడా సైనిక దళంలో
చేర్చేవారు. అశ్వ దళం ప్రత్యేక ఆధిపత్యం..>
అ. ద. లో టర్కులు, ఆఫ్ఘన్లు అధికం గా ఉండేవారు.
ఘుజ్ వీడ్స్ మొదలగువారు అ. ద + గొప్ప రెంకులలో

నియమించుకునేవారు - కాని తర్వాత కాలంలో మారుతున్న రాష్ట్రాలకే పరిమితం చేయడం ప్రారంభిస్తుంది.

→ ప్రభుత్వపు మరి 2 ముఖ్య శాఖలు :

దివాన్-ఇ-రిసాలత్ — దివాన్ ఇ ఇన్షా

దివాన్-ఇ-రిసాలత్ ↓

మత విషయాలు
పవిత్ర స్థలు
సాధువులకు, అర్హులైన పండితులకు
ఆర్థికసాయం ... ముఖ్య సద్ర నేతృత్వం...
ఇతను సాధారణంగా ప్రధాన ఖాజీ
సాధారణంగా ముఖ్య ఖాజీ కూడా
న్యాయశాఖ అధిపతి ముఖ్య ఖాజీ
దేశమంతటా ముస్లిం ముస్లిం ఖాజీ
గ్రామాలు ఇతర ప్రాంతాల్లో ఖాజీలను
నియమించేవారు. షరియత్‌ను
షరియం ఆధారంగా రాజులు
అందించేవారు. హిందువులు వారి
సొంత చట్టాల ఆధారంగా పంచాయతీ
ల్లో విచారించబడేవారు. నగరాల్లో
కుల పెద్దలచే విచారణ..
క్రిమినల్ లా మాత్రం మొత్తంగా
ఇస్లాం రూపొందించిన
నియమావళి ప్రకారం సాగేది.

దివాన్ ఇ ఇన్షా ↓

అధికారిక, రహస్య... సుల్తాన్‌కు
ఇతర దేశాల సామ్రాజ్యాలకు
మధ్యగాని.. సు.కు అతని
... ప్రభు. ఉద్యో కు మధ్యగాని
సమాచార సంబంధాన్ని ఈ శాఖ
చూస్తుంది.

ఇవేగాక మరెన్నో శాఖలుండేవి. నిర్మాణాల
ఎత్తైన భాగాల్లో 'బురద' లేదా గుడ్డబొమ్మల్ని నియమించేవారు.
సుల్తాను ఖర్చు వ్యవహారాల్ని చూసే వ్యక్తినే ముఖ్య బరిదగా
నియమించేవారు.

సుల్తాను వ్యక్తిగత అవసరాలు, ఉ. హారెం లాంటి
పెద్ద సంస్థలు ఉండే స్త్రీల వాసగృహ మొదలైన.... రాజు &
రాజ కుటుంబం కోసం వస్తువుల్ని తయారుచేసే కార్ఖానాల
నిర్వహణ.... కొన్నిసార్లు ఈ వస్తువులు రాజ పర్యవేక్షణలో
తయారు చేయబడేవి... ఫిరోజ్ తుగ్లక్

ఫి. తుగ్లక్ బానిసల కోసం ప్రత్యేక శాఖ ఏర్పాటు
చేశాడు. ఈ బానిసల్ని చాలామంది రాజ కార్ఖానాల్లో
నియమించబడేవారు. ఈ వ్యవహారాల్ని చూసే అధికారి
వకీల్ ఇ దార్. అతడే ఆస్థానంలో సరైన మర్యాదలను
నిర్వహించబడటం & అధికారుల పదవులకు ప్రముఖుల్ని
ఆర్డర్ ఆఫ్ ప్రెసిడెన్స్ ప్రకారం నిలబెట్టడానికి బాధ్యత
వహిస్తాడు.

ఫిరోజ్ ప్రత్యేకంగా పబ్లిక్ వర్క్స్ శాఖని
నెలకొల్పాడు.. కాలువలు & ప్రజా భవనాలు మొ॥ నిర్మాణాలు ఇది
చూసేది. ఫిరోజ్ దానధర్మాల శాఖ కూడా నెలకొల్పి
సంక్షేమ పాలన చేశాడు.

సైనిక పాలన

సామ్రాజ్యాన్ని ఇక్కడగా... వ్యక్తి / వర్గాల తండా...
ఇవే లక్ష్యాల ప్రాతిపదికలు / సూత్రాలు అయ్యాయి.
మొదట్లో వ్యక్తుల దాడుల ప్రతిఘటనలు... వారు
వారి ప్రాంతాల్లో శాంతి భద్రతలను కాపాడడం, ప్రభుత్వానికి
రావాల్సిన భూమిశిస్తుని వసూలు చేయడం చేయాలి.
వారు వసూలు చేసిన మొత్తంలో పైకం పోగా మిగిలినది
మిగిలింది వారే ఉంచుకోవచ్చు. కేంద్ర ప్రభుత్వం
బలహీనపడితే అనుభవం సంపాదించడం లో ఆ
వ్యక్తుల మధ్యగా నియంత్రించడం మొదలైంది.
కేంద్రం వాస్తవ ఆదాయాన్ని తగ్గించడం,
పైకం & వ్యక్తుల జీతాలను ధన రూపంలోనే
నిర్ణయించడం చేసింది.

ముక్తి ఎప్పుడు ప్రాంతం పోగా మిగిలిన
ధనాన్ని కేంద్రానికి పంపించాలి.

అక్కడక్కడ తిరుగుబాటు కొన్ని జరిగేవి
జరిగేది... రాత్రిపూట, పగలు, వ్యక్తులను జైల్లో పెట్టడం
వంటివి జరిగేవి. ఫిరోజ్ తుగ్లక్ సు. పాలనా కాలం చివరిలో
ఈ రాత్రిపూట తగ్గించాడు.

ప్రావిన్సుల క్రింద "ఫిక్స్" చేస్తూ ... వాటి క్రింద
పరగణాలు ఉంటాయి.... కానీ వీటిలో విభాగాల పరిపాలన
గురించి మనకి కచ్చితంగా తెలియడం లేదు.

గ్రామాల్ని 100 లేదా 84 (సంప్రదాయంగా
చౌరాసి అంటారు) గ్రామాల్ని ఒక సమూహం / గ్రూప్ గా చేసేవారు.
కొన్ని పరగణాలకి ఆధారం గ్రామాల్ని. పరగణా 'అమిల్'
పర్యవేక్షణలో ఉండేది.

గ్రామంలో అధికారుల్ని వర్గం ఖుట్ (భూస్వాములు)
ముకద్దమ్ (గ్రామ పెద్ద). గ్రామ అకౌంటెంట్ పట్వారీ.
గ్రామం ఎలా పరిపాలించబడేదో మనకి కచ్చితంగా
తెలియదు. బహుశా గ్రామం అది చెల్లించాల్సిన
భూమిశిస్తు చెల్లించినంత కాలం దాని వ్యవహారాల్లో ఎవరూ
జోక్యం చేసుకుని ఉండరు.

ఢిల్లీ సుల్తానుల స్థానిక స్థాయి పరిపాలన లో
దాదాపు ఏ మార్పు ప్రవేశపెట్ట ఉండలేదు. భూమిశిస్తు
దాదాపు అదే పద్ధతిలో వసూలు చేయబడటం జరిగింది,
అదే వర్గం వారి చేతనే! గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఒక్కో
వారి అధికారాల్ని వేరుగా ఏర్పాటు చేయడానికి ఇది
కారణమై / దోహదమై ఉండవచ్చు.

పైన చెప్పిన కొద్ది మార్పులు 14 వ శ.
ఆరంభంలో అల్లాఉద్దీన్ తో వచ్చాయి / ప్రవేశపెట్టబడ్డాయి....
ఇవి ఘర్షణలకి దారితీశాయి... రైతుల ఆందోళనలతో
సహా!

Economic and Social Life

క్రీ.శ. కాలంలో ప్రజల ఆర్థిక స్థితి గురించి మనకు అంతగా తెలియడం లేదు. నాటి శాస్త్ర చరిత్రకారులు శిష్టాన విషయాలపైనే తప్ప నాటి ప్రజల పరిస్థితి పై ఆసక్తి చూపలేదు.

ఇబన్ బటూటా ప్రకారం నేల సారవంతం ... ఏడాదికి రెండు పంటలు ... వరి ఏడాదికి మూడు సార్లు పండేవారని ... పెసలు, చెరకు, ప్రత్తి బాగా ↑, ఇవి పలు ఆధారిత & గ్రామీణ పరిశ్రమలకు ముడి సరుకు — నూనె తయారీ, బెల్లం తయారీ, నేత మొ॥వి.

రైతులు - గ్రామీణ ప్రజ

గోల్కొండ నవాబ్ ఖజానా లా ఆధారాలు రైతులే! రైతులు కష్టం ↑ ఆదాయం ↓ తరచూ కరువులు, దుర్భిక్షాలు ... పై & పన్నులు

రైతులందరూ చాలీచాలని జీవితాలు గడిపేవారు. గ్రామ పెద్దలు (ముకద్దములు) చిన్న భూస్వాములు ఖుట్స్ వీరు ఉన్నత వర్గ ప్రయోజనాల్ని అనుభవించారు వారి సొంత హోల్డింగ్స్ గాక కన్సెషనల్ రేట్లకు భూమిశిస్తు చెల్లించే భూములు గాక వేరు పనికి ఉండేవారు.

బ్రాహ్మణ్లు వారు వారి పదవుల దుర్వినియోగ పరిచి 03

సామాన్య రైతుల్ని శూద్ర భూ. వ. వి కూడా రైతులే చెల్లించాల్సి-దిగా ఒత్తిడి తెచ్చేవారు. ఈ వర్గం (శూద్ర etc.) వారు శిరోద్వేగ అరబ్, ఇరాకీ గుర్రాలపై స్వారీ చేయుగల, మంచి దుస్తులు వేసుగల ... ఉన్నత వర్గాల వారి మాదిరిగా ప్రవర్తించడం మొ॥ వి చేయుట సాధ్యమయ్యేలా ఉండేవారు. అల్లాడ వారిపై రకరకాల నియమాలు విధించాడు. ~~అయినా~~ వారు సామాన్య రైతుల కంటే ఉన్నత స్థా. ప్ర. కలిగి ఉండటం కొనసాగింది. ~~అల్లాడ~~ మరణానంతరం వీరు తిరిగి పాత రోజుల్ని తిరిగి పొందగల్గు తెలుస్తుంది.

హిందూ ~~అటానమస్~~ రాజులు "రాయ"లు ఉన్నత జీవన ప్రమాణాలు కలిగి ఉండేవారు, వీరిలో చాలా మంది వారి ఆర్థిక వ్యవస్థ ను కొంత కలిగి ఉండేవారు. బర్నీ ప్రకారం హిందూ రాయలు ధరించేవారని ఆధారాలు సాక్ష్యాలు చాలా ప్రస్తావనలున్నాయి. ఢి. సు. ప్రత్యక్ష నియంత్రణ గల ప్రాంతాల్లో కూడా హిందూ రాయలు శక్తివంతంగా ఉండడం కొనసాగిందనడానికి అంతగా సందేహపడనవసరం లేదు.

వర్తకం, పట్టణాలు, వర్తకులు

ఢి. సు. స్థాపనతో కరెన్సీ ↑ మంచి కరెన్సీ వ్యవస్థ

దాంతో వర్తకం ↑ > పట్టణాలు, పట్టణ జీవితం ↑

ఇస్లామిక్ తూర్పు ప్రపంచంలో ఢిల్లీ అతిపెద్ద నగరమని
ఇబ్న్ బటూటా ... దౌలతాబాదు సైజులో ఢిల్లీ లా
సమానంగా ఉందన్నాడు.. ఇది ఉ-ద మధ్య వర్తకం ↑
సూచిస్తుంది. వాయువ్యం లో లాహోర్, ముల్తాన్;
తూర్పులో కారా, లక్నౌటి; పశ్చిమాన అన్హిల్వార
(పటాన్) & కాంబే ఇతర ముఖ్య నగరాలు.

ఒక ఆధునిక చరిత్రకారుడు ఇలా

" సుల్తానత్ నిర్మాణమైన నగర ఆ.వ్య. వ్యవస్థ
అందిస్తుంది. అలాంటి ఆ.వ్య. చాలా పెద్ద ఎత్తున
వాణిజ్యం వల్లనే సాధ్యమవుతుంది."

బెంగాల్ & గుజరాత్ లని పట్టణాలు వాటి
ఉత్తమ ఫాబ్రిక్స్ కు ప్రసిద్ధి. గుజరాత్ లని కాంబే
టెక్స్టైల్స్, బంగారం, వెండి పనులకి ప్రసిద్ధి. బెంగాల్
లని సోనార్గావ్ ముఖ్యంగా మంచి ప్రత్తి తో చేసిన
ఉత్తమ నూలువస్త్రాలు మస్లిన్ కి ప్రసిద్ధి.

చాలా వృత్తకళలు ఉండేవి... తోలు పని,
లోహం పని, కార్పెట్స్ నేయడం మొ|| వి. టర్కులు ప్రవేశ
పెట్టిన కొత్త కళలు పేపర్ తయారీ ముఖ్యమైనది.

చైనా లో 2 వ శ|| > అరబ్ 8 వ శ|| >
యూరోప్ లకి 14 వ శ||

Spinning wheel, ధునియం మొదలగు పరికరాలు
ప్రవేశపెట్టబడడం వల్ల టెక్స్‌టైల్ ఉత్పత్తి బాగా ↑.
కాని ~~అభివృద్ధిచెందిన~~ భారతీయ కళాకారుల
నైపుణ్యమునది నాగరికతను నిజం. ఎందుకంటే భా. వస్త్రాలు
~~అప్పటికే~~ విదేశీయుల దేశాల్లో, ఉన్నతవర్గాల్లో వాటి
స్థానాన్ని ఏర్పరుచుకున్నాయి. ఈ విధంగా ఉత్తమ
భా. వ. చైనా లో కూడా ప్రవేశపెట్టారు... అదేవిధ
సిల్క్ 'కస్తూ' ఎగుమతి గా అమ్మబడ్డాయి. భారత్
పశ్చిమాసియా నుండి వచ్చిన మొదలగు వస్త్రాలు ఇరాన్
గాజు, గుర్రాలు మొదలైనవి దిగుమతి చేసుకునేది.

చైనా నుంచి
ముడి సిల్క్,
పార్సిలేన్
దిగుమతి

భూ & సముద్ర మార్గాల ద్వారా భా.
చేసిన విదేశీ వర్తకం నిజంగా 2 ~~ఆటంకాలు~~
ఎంటర్‌ప్రైజ్. రోం. మ.స. లో అరబ్బులు డామినేంట్
వర్తకంలో ~~అయినా~~ వారెవరు భా. వర్తకుల్ని ముందు
పెట్టలేదు - లమానులు, సుకరాజులు (పాండ్య ముఖ్యం).
లోకల్ వర్తకం, లోకల్ పెడరేషన్లు & ఉ. భా. & మధ్య వర్తకం
చాలా వరకు మార్వాడీలు, గుజరాతీలు చేతుల్లో

ఉండేది. వీరిలో చాలా మంది జైనులు. ముస్లిం
బ్రాహ్మ వర్తకులు కూడా ఈ వర్తకం లో పాలుపంచుకునేవారు.

మధ్య & పశ్చిమ ఆసియా తో భూమార్గ
వర్తకం ముల్తానీల చేతుల్లో ఉండేది, వీరు చాలామంది
హిందువులు + ఖురసానీలు.. వీరు ఆఫ్ఘనులు, ఇరానియన్లు
మొ॥ వారు. ఈ వర్తకుల్లో చాలా మంది ఢిల్లీ లో
స్థిరపడ్డారు. గుజరాతీ, మార్వాడీ వర్తకులు చాలా గొప్ప
ధనికులు. జైనులు ఆలయాలు నిర్మించారు.

కాంబే లో ధనిక వర్తకులు శోభైన ఇళ్ళు
... ధనిక వర్తకులు + వైశ్యాంగల ప్రత్యేకతలు
విలాసవంతమైన జీవితం గడిపారు --- బరాని
వీరి ఇళ్ళు బం, వెండి తో నిండి ఉండేదని ---

ఈ యుగం లో సంస్కృతి ↑ > ఆ.వృ. ↑
టర్కులు అనేక కళలు, టెక్నిక్‌లు ప్రవేశపెట్టారు...
ఇనుప స్టిరప్, భారీగా ఆయుధాల వినియోగం
నెలు గుర్రానికి అంకు కళ్ళెం & నడ్డికి > మెటలర్జికల్
పరిశ్రమ ↑ లోహ కళలు ↑

నీళ్ళ తోడే యంత్రం 'రహట్', పేపర్
తయారీ, గాజు తయారీ, రాట్నం, మెరుగైన
నేత యంత్రం.

ఉన్నత నాణ్యత గల మొక్కలు ప్రవేశ పెట్టడం
వల్ల, రైతులు కోస్తా, దోను పై ఆధారపడ్డ భారీ
నిర్మాణాలు చేపట్టగలిగారు.

ఈ కళలన్నీ కొత్తవి కాదు, కాని
చిరకాల భార. వ్య. ణా. వైపుల్యం మీద ఆధారపడి
కొని వ్యాప్తి, పురోభివృద్ధి సాధించడం +
ధ్రువసాయి పురోగతి ... 14 వ శ॥ రెండవ అర్ధభాగం
వృద్ధి విశేషంగా సంభాష్యంగా ఉండడానికి
రెండు ముఖ్య కారణాలు.

ఢి. సు. ల సుల్తానుల పాలకులు ఆనాటి
ప్రపంచం లోనే అత్యున్నత జీవన ప్రమాణాన్ని
అనుభవించారు. ఈ పాలకులు భూములన్నీ విరివిగా
కొని వాటి పై తోటలు, ఉద్యానవనాలు, మొక్కల్లు
మొ॥ వి వృద్ధి చేశారు. సుల్తాన్ & అతని పాలకులు
భారత లో పళ్ళ తోటలు (మరి ముఖ్యంగా ద్రాక్షలు,
మెలనలు) పెంచేందుకు ప్రత్యేక ఆసక్తి కనబరిచారు.
ఈ విధంగా ఒక కొత్త భూస్వామ్య వర్గం తలెత్తడం
మొదలైంది... కాని 15 వ శ॥ ఆరంభం లో ఢి. సు.
పాలనలో ఈ ధోరణి అంతమైంది.

పట్టణ జీవితం : బానిసలు, వృత్తికారులు & ఇతరులు

బ్రిటిష్ పాలకులు నగర జీవన ప్రమాణాలు...

సైనిక స్థావరాల చుట్టూ ఆహారం, వస్త్ర, సేవలు అందించేందుకు పట్టణాలు వెలిశాయి. ఇవి క్రమంగా సాంస్కృతిక కేంద్రాలు అయ్యాయి.

మధ్యతరగతి పట్టణాల్లో miscellaneous జనాభా ఉండేది – దిగువస్థాయి ఉద్యోగులు, ప్రభుత్వ కార్యాలయాలు నడిపేందుకు పెద్ద సంఖ్యలో గుమాస్తాలు, దుకాణదార్లు, వృత్తికార్లు, బిచ్చగాళ్లు మొ॥ వారితో సహా ఈ జనాభా ఉండేది.

గుమాస్తా, క్రింది స్థాయి ప్రభుత్వోద్యోగాలు చదవడం, రాయడం వచ్చినవారికే దొరికేవి సమాజం. ముస్లిం మతగురువులు ఉలేమాలు చేతుల్లోనే బోధన వృత్తి ఉండేది కాబట్టి ఉలేమాలు, దిగువ ప్ర.ఉ. ఒకేలా ఆలోచించడం, ప్రవర్తించడం చేసేవారు. చాలామంది చరిత్రకారులు ఈ వర్గం వారే – వారి రచనలు ఈ వర్గం వారి అభిప్రాయాల్ని అనుమానాల్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. బిచ్చగాళ్లు ఇతర సామాన్య ప్రజల వలెనే ఆయుధాలు ధరించేవారు.. వీరు అప్పుడప్పుడు శాంతిభద్రతల సమస్యల్ని సృష్టించేవారు.

పట్టణంలో మరో ముఖ్య (అధికార సంస్థ) గల

వర్గం బానిసలు, గృహసేవలు. బానిసత్వం భారతదేశ
పశ్చిమాసియాలో యూరోపులో ఎప్పటినుంచో ఉంది.
వివిధ రకాల బానిసల స్థాయి — ఇంట్లో పుట్టినవారు,
కొనుక్కున్నవారు, పొందినవారు, వారసత్వంగా వచ్చినవారు
మొదలైనవి ఎందరో శాస్త్రాల్లో చర్చించబడ్డాయి.

బానిసల్ని సంపాదించే అతి సులువు మార్గం
యుద్ధాల్లో గెలవడమే! చివరికి మహాభారతం
కూడా యుద్ధ ఖైదీని బానిసని చేయడాన్ని సామాన్యంగా
భావించింది. ఒత్తులు ఈ విధానాన్ని దే. లోపలా
వెలుపలా తీవ్రంగా అనుసరించారు. బానిసల క్ర.వి.
మార్కెట్లు భా., ప.ఆ.ల ఉండేవి. టర్కీ, కాకసియన్,
శ్రీలు, భారత జాతుల బానిసల్ని బాగా కోరుకునేవారు.
ఎక్కువమంది బానిసల్ని ఆఫ్రికా ను. అబిసీనియా నుండి
[illegible] దిగుమతి చేసుకునేవారు.

బానిసల్ని సాధారణంగా గృహసేవ, లోడు,
వారి ప్రత్యేక నైపుణ్యాల కి ఉపయోగించేవారు. నై. ఉన్న వా
అందం ఉన్న అమ్మ ఓ అబ్బా ఎక్కువ ధర ..
నై. ఉన్న బానిసలు విలువగా > ఉన్నత పదవుల కి కూడా ↑

ఫి. తు. 1,80,000 బానిసల్ని .. వీరు
కొందరు హస్తకళల్లో కొందరు సు. కి అంగరక్షకులు
చాలా మంది గృహసేవ కి -- వీరిని ఆస్తుల్లా
క్రూరంగా చూసేవారు -- ఏది ఏమైనా

నా పరిస్థితి స్త్రీవాదులు కన్నా మెరుగే.. యుగాలు
బానిస కి లొంగి, గడ్డు చూపాల్సిన బాధ్యత పాలై
ఉండేవాడు, స్వేచ్ఛా శక్తి ని ఆకలి తో చంపవచ్చు!

బానిసల్ని తిరుగుబాటుకి, కొంత వ్యక్తిగత
సంపద కి అనుమతించేవారు. ఏమైనా కొందరు
బానిసత్వం క్షీణిస్తున్నదని చాలామంది అంగీకరిస్తున్నారు.
వీధుల్లోనూ ముష్టుల్లోనూ ఉన్న బానిస కి ఆమె/
అతనికి స్వేచ్ఛ ని ప్రసాదించటం గొప్ప ఘన కార్యం
గా భావించేవారు.

మొత్తం మీద క్రీ.పూ. కాలం లో
పట్టణ ప్రజల కి ఆహార పదార్థాలు చవక గానే లభించేవి.
ఆథెన్స్ లో చూస్తే క్రీ.పూ. కాలంలో ధరలు
ఆథెన్స్ కాలంలోకి బాగా పెరిగాయి. కాని క్రీ.శ. కాలాన లోతు
ధరలు దాదాపు ఆథెన్స్ కాలానికి తగ్గాయి.
బహుశా ఇది క్రీ.శ. కాలంలో సామ్రాజ్యం విస్తీర్ణం
పెరగటం వల్ల అధిక సరఫరాల ఉండటంది.

పట్టణాల్లో 'హ్యాండ్ టు మౌత్' అంటూ
వేయటం కష్టం. ఈ ఆధునిక చరిత్రకారుల
ప్రకారం క్రీ.శ. కాలంలో ఈ మనిషి

అతని భార్య, ఒక సేవకుడు, ఒక బిడ్డను పిల్లలు
ఉన్న కుటుంబం 5 ఉంటారంటే మొత్తం నెలంతా
గడుపవచ్చు. కాబట్టి ఒక క్రింది-స్థా. మ.త. లు
లేదా పై. లు ఉంటారడం చవకే. కాని
ఇది వృత్తిదారులు, కూలీలు వర్తించదు.
అక్కడ కాలంలో కూడా పై. చేసే పనివాడు
నెలకు $2\frac{1}{2}$ నుండి 3 రూ. మాత్రమే సంపాదించే
వాడు... వారి ఆదాయ దృష్ట్యా వృ.కా + కూ
పట్టణాల్లో జీవించడం చాలా కష్టమని చెప్పవచ్చు.

అందువల్ల మధ్య.ఆ.స. చాలా
అసమానతలున్న సమాజమని చెప్పవచ్చు.
ఇది ఆదాయ.స. లో కన్న వ్యయం.స. లో మరింత
గా వ్యక్తమవుతుంది. ∵ పోటు ప్రధానంగా
గ్రామాల్లో.. ఎక్కువ అసమానతలు ఉండే అవకాశమే
లేదు!

పట్టణాల్లోని వ్యయం ఉన్నవారు + పోటు వ్యయం
ధనిక వర్గాలు విలాస జీవితం గడిపేవారు. కాని
పట్టణాల్లోని చాలా మంది & గ్రామీణులు సామాన్య
జీవితం కష్టాలతో ఉన్నట్లైన జీవితం గడిపేవారు.
అయితే వారికి కూడా ఆనందం లేని జీవితాలేమీ

కాదు. చాలా పండుగలు, జాతరలు వెయ్యి వీటి జీవితాల్లో monotony ని కొంత మేరకైనా తొలగించేవి.

కులం, సాంఘిక అలవాట్లు & ఆచారాలు

ఈ విభాగం లో పేర్కొదగ్గ సమాజం లో దాదాపు పెద్ద మార్పులేమీ లేవు. స్మృతికర్తలు బ్రా. కి ఉన్నత స్థానమే ఇస్తున్నారు, అయితే భ్రష్టు పట్టిన బ్రా. మాత్రం గట్టిగా నిందించారు.. కలి విభాగం.. యాగాలు.. వాల్మీ.. కష్టకాలం లోకి గా సమయాలప్పుడు కూడా బ్రా. వృత్తి చేయవచ్చని కొందరు...

దుష్టశిక్షణ శిష్ట రక్షణ క్ష. విధి -- ఇందుకై ఆయుధం పట్టే హక్కు అతని కి మాత్రమే ఉంది!

శూద్రుల విధులు, వృత్తులు .. అవస్థలు పునరావృతంగా చెప్పబడ్డాయి... శూద్రుల అత్యున్నత విధి ఇతర వర్ణాలకి సేవ చేయడమే అయినా మద్యం, మాంసం లో వ్యవహరించటం అన్ని పనులకి అతన్ని అనుమతించారు. వేదాన్ని చదవడం, వినడం లపై ఉన్న నిషేధం కొనసాగింది. దాని ద్వారా పతనం వినవచ్చు. కొందరు స్మృతికర్తలు కేవలం శూద్రుల ఆహారం పై మాత్రమే గాక

అంతటితో ఒకే ఇంట్లో నివసించడం, ఒకే మంచం పై కూర్చోవడం, విద్యాకాంతమైన కొందరిని మంచి మళ్ళీ విద్య నేర్చుకోవడాలు పై కూడా నిషేధం విధించారు.

చండాలురు ఇతర కులస్తులతో కలవడం మీద మాత్రం కఠినాతి కఠిన నిబంధనలు విధించారు.

స్త్రీలు [1200 – 1500 A.D.]

సాం. స. చరిత్రల పరిస్థితిలో పెద్దగా మార్పేమీ లేదు. (1) బాల్య వివాహాలు, భార్య భర్త కి (2) సేవలు చేయడం & వృద్ధులను చూడడం కొనసాగాయి. (3) భర్త వదిలేసినా, భర్త కి loathsome వ్యాధి ఉన్న కేసుల్లో కొన్ని కష్ట సందర్భాల్లో మాత్రమే వివాహరద్దు కి అంగీకరించారు. కాని అందరు రచయితలు దీని అంగీకరించలేదు. కలియుగం లో నిషేధించిన ఆచారాల్లో విధవా వివాహం ఒకటి. కాని ఇది (4) పై కూడా వర్ణాలకే వర్తించినట్లు చెప్తుంది. సతి విషయంలో కొందరు బలంగా దాన్ని సమర్థించారు, కాగా కొందరు దాన్ని కొన్ని షరతులతో అంగీకరించారు. దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల్లో సతి ప్రాముఖ్యంలో ఉండడాన్ని వివిధ యాత్రికులు రాశారు. బటూటా ప్రకారం సతి చేయడానికి సుల్తాన నుంచి అనుమతి తీసుకోవాలి.

ఆస్తి (5) కొంతలో వ్యాఖ్యాతలు పుత్ర సంతానం లేని భర్త ఆస్తి పై విధవ కి వారసత్వాన్ని గుర్తించారు.

అయితే ఆ సొమ్ము ఉమ్మడి ఆస్తి కాదు. విధవ
ఈ ఆస్తి కి కేవలం గార్డియన్ మాత్రమే కాదు
దాన్ని ఖర్చు చేయటానికి పూర్తి హక్కు ఆమెకి
ఉంది. అందువల్ల హిందూ చట్టంలా స్త్రీ ఆస్తిహక్కు
మెరుగైనట్లు కనిపిస్తుంది.

ఈ కాలంలో స్త్రీలని నిర్బంధించడం,
బయట వారి ముందు ముఖం పై పరదా వేసుకొనడం
ఉన్నత వర్గాల వారిలో బాగా పెరిగింది. ముస్లిం
యోధులు స్త్రీలని యుద్ధ కానుకలుగా భావించేవారు.

"పరదా" కి కారణాలు

- విదేశీ ఆక్రమణదారులు లేదా స్త్రీలని ఎత్తుకు పోకుండా
- పరదా ఉన్నత వర్గాల కి సాంఘిక చిహ్నమయ్యింది
- మత పద్ధతి

కారణమేదయినా పరదా స్త్రీలని మరింత
బలహీనంగా మరింతగా పురుషులపై ఆధారపడేలా చేసింది.

ఢిల్లీ సుల్తానుల కాలంలో ముస్లిం సమాజం
ethnic గా racial గా బాగా విభజింపబడి ఉంది.
మరొకవైపు విభిన్నమైన ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు ఉండనే ఉన్నాయి.
టర్కులు, ఇరానియన్లు, ఆఫ్ఘనులు, భారతీయ ముస్లింలు
చాలా చాలా అరుదుగా వేరొకరితో వివాహ
సంబంధాలు కలిగి ఉండేవారు. వ్యాపారి కి

వీరు హిందువుల్ని కుల వ్యవస్థ లక్షణాలను తమ జీవితాలకి అభివృద్ధి చేసుకున్నారు. హిందూ నిమ్న నిమ్న వర్గాల వారు మతం మార్చుకుంటే వారిని ముస్లింలు హీనంగానే చూసేవారు.

ఈ విధంగా హిందూ, ముస్లిం ఉన్నత వర్గాల వారి మధ్య ఎలాంటి సాంఘిక సంబంధాలూ లేవు... కారణాలు

- ముస్లింల ఆత్మ ఆధిక్యతా భావం
- అంతర-వివాహాలు, అంతర-భోజనాలపై ఉన్న మత నియంత్రణాలు..

హిందూ ఉన్నత వర్గాలు ముస్లింలకి వారి శూద్రులకి వర్తింపచేసే నియమాల్ని వర్తింపచేసేవారు. అయితే ఈ నియంత్రణలు హిందూ, ముస్లిం, శూద్రుల మధ్య అన్ని విధాల సంబంధాల్ని అంతం చేయలేకపోయింది. ముస్లిం పెద్దల్లో హిందూ పెద్దలు నియమింపబడేవారు. చాలా మంది ఖలీఫాలు హిందువుల్ని వారి వ్యక్తిగత మేనేజర్లు గా కలిగి ఉండేవారు. స్థానిక పరిపాలనా యంత్రాంగం దాదాపుగా పూర్తిగా హిందువుల చేతుల్లోనే ఉండేది. అందువల్ల పరస్పర సంబంధాల సందర్భాలు చాలానే ఉండేవి. ఇరు మతాలు వారి సమూహాలకే వారు పూర్తిగా బద్ధులైపోయి ఒకరికొకరు ఏ పనీ లేనివాళ్ళుగా ఉండడం వీలు కుదిరేది కాదు అటు సాధ్యమయ్యేది కాదు.

మనకి రాలేదే ఇద్దరాళ్లూ గాడా అలా ఎప్పుడా లేదు.
పరస్పర ఆసక్తుల తక్కువ ఘర్షణ ; సాంఘిక & సాంస్కృతిక
ఆలోచనలు, పద్ధతులు, నమ్మకాలు మొ|| వాటిల విభేదాలు
ఘర్షణల్ని సృష్టించేవి... పరస్పరం అర్థం చేసుకోవడం,
సాంస్కృతిక సమ్మేళనాన్ని నెమ్మదించేవి...

రాజ్య స్వభావము

భారతీల ఉద్యోగ రాజ్యం ప్రారంభిస్తోంది,
బలపడ్తోంది. ఉన్నత కులాలు లాయర్ల లాంటి
ఉద్యోగాధికారాలు ఉద్యోగ పదవుల్ని సొత్తు క్రింద చేయు
అనుకొంటారు. "బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం" లాంటి ~~అంశం~~
చేసింది. ఆస్తికుల నాలుగు కులీన వర్గం
పరిధి విస్తరించింది. నాని ఉత్తమ పట్టుగ
ఉద్యోగ అధికారం / పదవి & సంతా ప్రభుత్వ అర్హత
వాళ్లే ఉండటం వచ్చింది. ~~అందువల్ల~~ పెద్దగుంది
కొలువులు, ఉద్యోగాలు & ఉ.ప. అందని పండే!
పల్లెటూళ్లు ముఖ్యంగా పెద్దల్లా, పదవుల్లో
చేరేందుకు మంచి ~~అవకాశముండేది~~. ~~అయితే~~
విద్యుత్తులు వర్తకం, గ్రామీణా కులీన వర్గం గాను
బాగా చేయడం ఉండేవారు.

దిగువ స్థాయి పరిపాలనా విభాగంగా ఉండేవారు. వీరి సహకారం మీదే పాలన కష్టం/ పాలన సాధ్యం కాదు.

అందువల్ల ఢి. సు. లో గ్రా. పాం. లు & నగర ముస్లిం పరిపాలకులకీ మధ్య ఒక రకమైన అధికార పంపకం ఉన్నది కొంత అంశంగా కన్పిస్తుంది. ఈ భిన్న వర్గాల మధ్య తరచూ ఘర్షణలు జరుగుతుండేవి. తరచూ వీరికి మధ్య ఉండే ఉద్రిక్త వాతావరణం కారణం... అధికారం, భూమి కోసం యుద్ధాలు... భూమి పై మిగులు ఉత్పత్తుల కోసం ఘర్షణలు.. ఈ రాజులు భూమి ద్వారా అన్నీ వారు కాదు కనుక.. ముస్లింలు కావే కారణాలతై వాళ్లు లాగ ఉల్లంఘించుకునే వారు కూడా !

అధికారికంగా రాజ్యం ఇస్లామిక్ రాజ్యమే. కాని ముస్లిం మత గురువులు రాజ్య విధానాల్ని నియంత్రించే-మను సుల్తానులు అంగీకరించలేదు... ఉదా. ఇల్టుట్మిష్ కాలంలో మ. గు. వీరు < ముస్లిం / హిందు సు. తరఫున వహించారు

అది సాధ్యం కాదు ∵ హి. సంఖ్యలో చాలా ఎక్కువ కూర లో ఉప్పు లాగా ఆ ans.

సు. ముస్లిం చట్టాన్ని తమ స్వంత నియమాలు 'జవాబిత్' జోడించి అమలు చేసేవారు. అల్లాఉద్దీన్ తాను చేసేది చట్టబద్ధమో కాదో తనకి తెలియదు కాని రాజ్య అవసరాలకి అనుగుణంగా తాను చట్టాల్ని రూపొందిస్తానని చెప్పాడు... అందువల్ల

బరాని భారత్ లాటి రాజ్యాన్ని సెక్యులర్ ఇస్లామిక్
రాజ్యముడానికి తిరస్కరించాడు, ఇది తాత్విక
విలువల పై ఆధారపడింది — జవానదతి...

అరబ్బుల సింధు ఆక్రమణ నించి
సింధు వల్లీ. జిమ్మీలు — రక్షిత ప్రజలు అన్నారు.
వీరు ముస్లిం కాలేదని అంగీకరించి జిజియా
పన్ను కడతారు. వ్యాపారానికి జిజియా మిలిటరీ
సేవ కి బదులుగా కట్టేది. దీన్ని వివిధ వర్గాలు —
— స్త్రీలు, పిల్లలు, ధనికులు, పేదలు — వివిధ రేట్లు లో
కట్టేవి. మరి నిరుపేదల కి మినహాయింపు ఉంది.
బ్రా. కి కూడా మినహా ఇచ్చారు, వీరికి ముస్లిం చట్టం
లో అనుమతి లేదు. మొదట్లో జిజియా భూమిశిస్తు
లో కలిపి వసూలు చేసేవారు. తెలుగులందరూ సింధు
రాజ్యాలలో భూ.శి. జిజ వేరుగా ఉండేవి రాష్ట్ర.
ఫి. రొ. అనవసర పన్నులు రద్దు చేస్తూ జిజియా ని
ప్రత్యేకంగా వేరు చేశాడు. ఫి. తు. దాన్ని బ్రా. పై
కూడా విధించాడు. జ. వసూలు చేసే మౌలపెద్దలు
కి ఆధారాన్ని చేసా. అవమానం కి పాలించబడానికి
వాడేవారు.

మధ్యయుగ రాజ్యాలు సమాజం మీదగా

స్వాధికారాలు (privileges) మీద ఆధారపడ్డాయి.

ఒత్తులు & ముందు రా.వ్య. + బ్రా. స్వా.వ.

ఒత్తులు వారి స్థానం లో స్వా.వ. అయ్యారు.

అర్హాలో ట + శూ + ఆష్ట + 20. రాష్ట్రం స్వా.వ.

రాష్ట్రం మతసంస్థలు కూడా ఈ స్వా.వ. లాంటివారే!

గతం లో ఎన్నడూ స్వా.వ. లో

చెప్పబడని మార్పులు & ఈ మార్పు వారి

విశ్వాసాలపైనా ప్రభావం చేయలేదు, అది

గతం లో మాదిరిగానే కొనసాగుతోంది. Thus

ధీ.సు. ఇస్లామిక్ రాజ్యంగా చెప్పుకుంటున్న

సైనిక, లౌకిక స్వభావం గల రాజ్యం.

సుల్తానుల కాలం లో మత స్వాతంత్ర్యం

ఢిల్లీ దాకా దండయాత్రలు జరుపుడు

అనేక నగరాలు దోచుకోబడేవి & దేవాలయాలు ప్రత్యేక

'గురి' గా ఉండేవి... కారణాలు (1) దండయాత్ర & మతపర

స్వభావాన్ని కల్పించేందుకు (2) ఆలయాల సంపద దోచుకోవడం

ఈ దశ లో అనేక ఆలయాల్ని మసీదులుగా మార్చారు

ఉదా: కువత్ ఉల్ ఇస్లాం

త్వరలోనే ఒమ్మలు స్థిరపడ్డారు. వారు

వారి సొంత మసీదులు నిర్మించడం ప్రారంభం.

దేవా + బౌ. ప్రా. స్థ + జై. ప్రా. స్థ మొ॥ వాటి వద్దల

వారి విధానం షరియా ఆధారంగా ఉండేది.

షరియా "ఇస్లాం కి వ్యతిరేకంగా" కొత్త ప్రార్థనా

స్థలాల నిర్మాణాన్ని నిషేధించింది. పాత భవనాలు

శాశ్వతంగా ఉండలేవు కనుక పాత దేవాల మరమ్మత్తు

నిషేధించింది. అంటే గ్రామాల్లో ఇస్లాం

ప్రభావం లేదు కనుక గ్రా. దేవా కొత్తగా కట్టుకోవచ్చు.

అలాగే ప్రై ఇళ్లల్లో దేవా నిర్మించుకోవచ్చు. ఇలాంటి

ఈ సరళ / ఉదార విధానం అబ్దాలప్పుడు

అవలంబించేవారు కాదు. అప్పుడు ఇస్లాం స్వీకరి

మన్నిస్తాను దేశద్రోహం పాపానికి శిక్షించి నరకం

నరకం చేరుస్తుందే!

తరువాత సమయం లో ఒరిస్సా

ప్రాంతాల్లో, ముస్లిం సామ్రాజ్య సరిహద్దుల రాజుల

ప్రాంతాల్లో హిందువులు వారి పూర్తి బహిరంగంగా

ఘనంగా అవలంబించేవారు. రాజధాని, ప్రాంతీయ

కేంద్రాల్లో కూడా విగ్రహాలు బహిరంగంగా

ప్రాకటింపబడేవి, హిందూ మతగ్రంథాలు బహిరంగం
బాధింపబడేవి అని అలాఉద్దీన్ ఖిల్జీ గమనించాల్సి
బరాని తెలిపాడు.

సనాతన ము.గు. ఒత్తిడి లేక ఈ స్థల
సహన విధానం సుల్తానత్ కాలం లో అవలంబించబడింది,
(అప్పుడప్పుడు తప్పినా)

కొన్నిసార్లు యుద్ధ ఖైదీల్ని మతమార్పిడి
చేసేవారు, నేరస్థులు ఇస్లాం స్వీకరిస్తే శిక్ష తగ్గేది.
ఫి.తు. ఒక బ్రా. మహ. ప్రవక్త ని అవమానించినందుకు
చంపించాడు. చైతన్య ప్రభువు ము. హిందూ గా మార్చాడు.
అయితే ముస్లిం ను.గు. ముస్లిం మతం మారితే
అతని కి మరణశిక్ష విధించేవారు.

మొత్తం మీద ఇస్లాం లోకి మతమార్పిడులు
బలప్రయోగం తో అంతగా జరిగేవి కావు. ఖ.ప్ర.
అంతం చేయు వీలులేని బలమైన మతం గా హిందూ
మతాన్ని ముస్లిం పాలకులు గుర్తించారు.

ఇస్లాం లోకి మత మార్పు కారణాలు

- రాజకీయ లబ్ధి • ఆర్థిక లబ్ధి
- సాంఘిక హోదా పెంచుకునేందుకు
- ప్రభువు రాజు, తెగ నాయకుడు మతం మారితే అతని ప్రజలు అంతా మతం మారడం
- సూఫీ గురువుల పాత్ర

- ప్రాంతీయ కారణాలు - పంజాబు, తూర్పు బెంగాలు లో
  మొదటిగా

- వ్యక్తిగత కారణాలు

మహిళల భద్రత > భా. 8 ఢిల్లీ ఆఫీసు

వలస + అల్లర్ల కాలంలో మళ్ళీ భారీ వలసలు --
పాకి. మన దేశంలా ముస్లిం కూడా కొద్దిగానే...
హిం - ము సంబంధాలు, ఇరువురి సాంస్కృతిక ధోరణులు
మొ॥ వి ఈ పరిస్థితుల చేత ప్రభావితమైంది.

J.L. Mehtha

* Mughals *

Mughal Administration

బాబరు దైవదత్త రాచరికం పై విశ్వాసం కలవాడు, 1507 లో అధికారికంగా 'పాదుషా' బిరుదాన్ని స్వీకరించాడు. బాబరు ఖలీఫా లీగల్ సార్వభౌమత్వాన్ని గుర్తించలేదు. షేర్షా సూర్ లాగనే 'ఖలీఫా' బిరుదాన్ని పెట్టుకున్నాడు. అక్బరు అందువల్ల ఇస్లామిక్ పాలిటీ ని వారసత్వంగా పొందాడు. అక్బరు తన పాలన తొలినాళ్ళలో ఇస్లామిక్ చట్టాన్ని రాజ్య విధానానికి ఒక సాధనం గా గుర్తించాడు. 'షరీం ఇ మిల్లత్' గా రాజ్యవిధానాల రూపకల్పన లో ఉలేమాల్ని మార్గదర్శకులు గా గుర్తించాడు. కాని 1579 మహాజర్ ద్వారా రాజ్య వ్యవహారాల్లో ఉలేమాల జోక్యానికి చరమగీతం పాడాడు. హిందువులకు ముస్లింలతో సమానం గా పౌర హక్కులిచ్చాడు. పౌర, సైనిక సేవలకు / పదవులకు వారికి (హిందువులకు) తెరిచి పెట్టాడు. ఇవన్నీ సంప్రదాయ ఇస్లామిక్ రాజ్యాన్ని వేళ్లతో సహా పెకలించివేశాయి.

అక్బరు రాజ్య సిద్ధాంతం

i) దై. ద. రా. సిద్ధాంతం పై ఆధారపడ్డ సంపూర్ణ సార్వభౌమత్వం

ii) లౌకిక భారత జాతి రాజ్యం

iii) ప్రజా సంక్షేమం

కేంద్ర పరిపాలన

మొఘలు చక్రవర్తి సర్వ సార్వభౌముడు. శాసన, కార్యనిర్వాహక, న్యాయ, సైనిక ఇలాంటి సర్వ విషయాల్లో అతనిదే అంతిమ అధికారం.

చక్రవర్తి కి సహాయపడేందుకు అతనిచే నియమింప బడి అతనికే బాధ్యత వహించే మంత్రులు ఉండేవారు. ప్రతి మంత్రి తన శాఖ కి చక్రవర్తి కి వ్యక్తిగతం గా బాధ్యత వహించేవాడు.

వకీలు / వజీరు

మొఘలు పరిపాలనా అధికార శ్రేణిలో చక్రవర్తి తర్వాత ముఖ్యుడితడే. మొత్తం పరిపాలనా వ్యవస్థ పై పర్యవేక్షణ, నియంత్రణాధికారాలు ఉండేవి.

అక్బరు వకీలు పదవి ని పునరుద్ధరించాడు. రాజ్య క్షేమం మీద, ఇతర పరిపాలనా శాఖల పై ఉన్న పర్యవేక్షణాధికారాల్ని తొలగించాడు! ఆర్థిక మంత్రి దివాన్ కి వకీలు తో సమాన స్థాయి, హోదా ఇచ్చాడు. దాంతో వకీలు మంత్రుల్లో ఒకని గా మారిపోయాడు, తరువాత పోర్టుఫోలియో లేని మంత్రిగా!

జహాంగీరు కాలం లో క్రమం లో వకీలు తర్వాతది గా ఉన్న దివాన్ పదవి ప్రాముఖ్యత కి ఎదిగింది. ఇక షాజహాను కాలం లో దివాన్ వకీల్ ని 'ప్రాప్తి' గా ప్రమాణం పెట్టించాడు. ఇది వకీలు పదవి

రద్దు కి దారి తీసింది. దివాన్ "వజీర్ ఇ అజం" 125 గా పిలువ బడ్డాడు.

సామ్రాజ్య దివాన్

- సామ్రాజ్య ఆదాయ, వ్యయాల వ్యవహారాల కి ఇన్‌ఛార్జి
- రాజ్య ద్రవ్య విధానాన్ని రూపొందిస్తాడు.
- భూమి శిస్తు నిర్ణయించడం, శిస్తు వసూలు అధికారుల నియామకం, రాజ్య కోశాగారం పై పూర్తి నియంత్రణ
- వివిధ శాఖల కి గ్రాంట్లు కేటాయింపు
- ప్రొవిన్షియల్ దివాన్లు ఇతని సలహా ప్రకారం చక్రవర్తి చే నియమించబడి ఇతని కఠిన పర్యవేక్షణ, నియంత్రణ క్రింద ఉంచబడేవారు.
- అన్ని నియామకాలు, బదిలీలు, ప్రమోషన్స్ వారెంట్లు ఇతని కార్యాలయం నుంచే జారీ చేయబడేవి.
- కొన్ని సార్లు పెద్ద సందేశాలు విదేశీ పాలకులు, విదేశీ రాయబార్ల మధ్యకాలు పంపేవి కూడా సామ్రాజ్య దివాను చేతనే వ్రాయబడేవి.
- సామ్రాజ్య దివాను అనేక దివాన్ల సహాయాన్ని పొందేవాడు. వారు దివాన్ ఇ ఖల్సా (రాజ భూముల వ్యవహారాల కి), దివాన్ ఇ జాగీర్, దివాన్ ఇ బయుతాత్ (రాజ కార్ఖానాల పై) సాహిబ్ ఇ తౌజివక్ (మిలిటరీ అకౌంట్లు), ముస్తౌఫీ ఇ ఖజానా (ట్రెజరీ)

అక్బరు ముస్లిం సర్దార్ల & కొత్త ప్రవర్తనా నియమావళి ప్రకటించాడు. దీని ప్రకారం అతడు ఏ వివక్షలేకుండా వేరువేరు ప్రజలందరి సంక్షేమానికి పాటుపడాలి. కొత్త పరిపాలనా విధానం "ప్రాంతీయ సర్దార్ల" నియామకం వల్ల ముస్లిం సర్దార్ల యొక్క అనేక అధికారాలు, విధులు వికేంద్రీకరించబడ్డాయి. పాత దానాలు రాజ దానాలు ఎలాంటివి వారికి చెయవచ్చు లెక్క అక్రమాల కాబట్టి అక్బరు ఇచ్చాడు.

మీర్ సమన్ : రాజ కుటుంబం, పరిరం, వంటశాల, అంగరక్షకులు, ప్రభుత్వ కార్ఖానాలు అక్బరు కాలంలో దివాన్ క్రింద... కానీ ఇతర స్వాధీన అధికారులతో సమాన హోదా ఇచ్చాడు.

మొహతసిబ్ : ముస్లింల నైతికత ↑ అక్బరు & ముందు కేవలం ప్రజలందరి నైతికత ↑ అక్బరు

మీర్ ఇ ఆతిష్ : ఆర్టిలరీ హెడ్

మీర్ ఇ బహ్ర్ : రాజ్య ఓడలు

మీర్ ఇ బర్ : అడవులు

దారోగా ఇ డాక్ చౌకి : సమాచార, నిఘా విభాగం

ఇతని తర్వాత సేవలు మీరబక్షి సేవల కంటే ప్ర
మీరబక్షి సేవలతో సంబంధం లేని స్వతంత్ర సేవలు.

మీరమున్షి : సామ్రాజ్య ఫర్మానా ని డ్రాఫ్టు చేయడం
పనులు, సా. దివాన పర్యవేక్షణలో

దారోగా ఇ టక్సల్ : రాజ ముద్రణాలయం (గ్రెస్సీ)
సా. దివాన క్రింద

ప్రాంతీయ పాలన

అక్బరు చాలా కేంద్రీకృత పరిపాలన తెచ్చాడు. అయితే పరిపాలనా సౌలభ్యం కోసం సామ్రాజ్యాన్ని 15 సుబాలు గా విభజించారు. (జహాం - 17 షాజహా - 22 ఔరం - 21) అన్ని సుబాలలో ఒకే తరహా (యూనిఫాం) పరిపాలన ని ప్రవేశ పెట్టడం అక్బరు ఘనత.

సుబాల తో గాక సామ్రాజ్యం లో మొఘలు చక్రవర్తి సార్వభౌమత్వాన్ని అంగీకరించిన రాజ్యాలు కూడా ఉండేవి. ఈ రాజ్యాల అంతరంగిక స్వాతంత్ర్యం అవి మొ. చ. సార్వ. అంగీకరించిన పరిస్థితులు, నిబంధనల మీద ఆధారపడి మారుతుండేవి. సామంత రాజులు మన్సబుదార్లు గా నమోదవ్వాలి. కొన్ని సందర్భాల్లో చక్రవర్తి ఎదుట హాజరవ్వాలి. వారి ఏజెంట్ల ద్వారా చక్రవర్తి వద్ద శాశ్వతంగా ప్రాతినిధ్యం

వెల్లడించేవారు. వారి మన్సబు ప్రకారం చక్రవర్తికి సైనిక సేవ అందించాలి. ప్రతి రాజ్యం ఒక సర్కార్ జిల్లా గా విభజించబడేది, అది ఎవరి ప్రాదేశిక పరిధి లో ఉందో ఆ మొగలు గవర్నరు సాధారణ పర్యవేక్షణ క్రింద ఉంచబడేది.

మొఘలుల ప్రాంతీయ పరిపాలన

సామ్రాజ్య పరిపాలనం యంత్రాంగానికి కచ్చిత మినియేచర్.

గవర్నరు (నాజిం, సుబేదార్, సిపాసలార్) ప్రావిన్సు ముఖ్య కార్యనిర్వాహణాధికారి. ఇతడు శాంతి పరిపాలనాధికారిగా, ప్రావిన్షియల్ సైన్యాన్ని కమాండ్ చేస్తాడు, తన పరిధి లో విస్తృత న్యాయాధికారాలున్నాయి.

- చక్రవర్తి అనుమతి లేకుండా విదేశీ శక్తులతో యుద్ధం గాని శాంతి ఒప్పందాలు గాని చేయరాదు.
- చక్రవర్తి అనుమతి లేకుండా మరణశిక్ష విధించలేడు.
- సుబేదారు తన పరిధి లోని సామంత రాజుల నుంచి కప్పం వసూలు చేయాలి.
- సా. రా. పై నిఘా
- పర్యాయ. ని ఒక ప్రా నుంచి మరొక ప్రా కి ప్రతి 3-4 సం॥ కి బదిలీ చేసేవారు.

ప్రావిన్షియల్ దివాన సుబేదారు కి

సబార్డినేట్ కాదు. కాని సొంత ప్రావి. ది. జీతం, హోదా మన్సబుదార గా గవర్నర్ కన్నా ఎక్కువ గా ఉండేవి! ఈ ఏర్పాటు కేంద్రం సుబాల పై తన పట్టు కలిగి ఉండేందుకు తోడ్పడేది.

ప్రావిన్షియల్ బక్షి మాత్రం గవర్నర పర్యవేక్షణ కిందికే వస్తాడు. ఇతను కూడా రక్షణ సంబంధాన్ని గవర్నర్ తో మాట తెలుపకుండా మీరబక్షి కి పంపిస్తాడు.

అక్బరు ప్రావి. సద్రు పదవి ని సృష్టించాడు. స్థానిక సద్రు అధికారం, ప్రభావం బలహీనపరిచేందుకే అక్బరు ఈ పని చేసింది. ఇతను ప్రావి. ఖాజీ కూడా. ఇతని తీర్పుల పై అప్పీలు గవర్నరు ఆస్థానం లో చేసుకోవచ్చు.

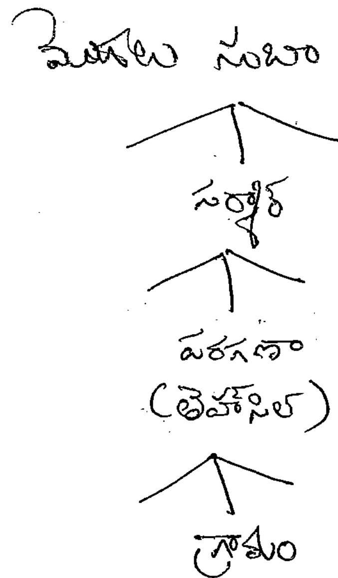
వకియానవిస సుబా అంతా వార్తాహరుల్ని, గూఢాచారుల్ని నియమించేవాడు.

ప్రావిన్షియల్ అధికారులందరూ గవర్నరు నిర్ధారణ పర్యవేక్షణ లో తమ విధుల్ని నిర్వర్తించేవారు, అయితే వారు అంతిమం గా చక్రవర్తి ఆస్థానం లో ఉండే తమతమ శాఖాధిపతులకే బాధ్యులు గా ఉండేవారు.

సుబా రాజధాని, ఇతర పెద్ద పట్టణాలు 'కొత్వాల్' కింద ఉండేవి. కొత్వాల్ ని గవర్నరు నియమించే వాడు, వీరు గవర్నరుకే బాధ్యత వహిస్తారు.

- పోలీస్ చీఫ్
- మున్సిపల్ కమిషనర్
- మెజిస్ట్రేరియల్ అధికారాలు కూ. క్రిమినల్ కేసుల్లో
- మొఘలుల కాలం లో చాలా భయంగొల్పే అధికారి
- మొగలు యుగం లో పట్టణాల్లో సంపూర్ణ శాంతి భద్రతలకి ప్రోరంటో ఇతడు.

స్థానిక పరిపాలన



సర్కార్ లో అత్యున్నతాధికారి ఫౌజ్దార్ ఇ ఫౌజ్దరన్ లేదా ఫౌజ్దార్. ఇతను ప్రాథమికంగా మిలటరీ అధికారి. సర్కార్ లో శాంతి భద్రతలు స్థాపన లో సుబేదార్ కి సాయం పడుతాడు. సర్కార్ లో సామ్రాజ్య నియమాలు బంధనాల్ని అమలు పరుస్తాడు. భూస్వామ్యం వసూలు అధికారులకి మద్దతిస్తాడు. గవర్నరు ఫౌజ్దార్ల పని ఆకస్మిక తనిఖీల ద్వారా పర్యవేక్షించేవాడు.

సర్కార లో రెండో ముఖ్య అధికారి అమల్‌గుజార్.

ఇతడు రెవెన్యూ శాఖ కు సర్కార లో అధిపతి. వీరిని ముద్దాదా క్రోరీలనేవారు. సర్కారు ఆదాయవ్యయ వివరాల్ని పీరియాడికల్ గా ప్రొవిన్షియల్ దివాను కు అమల్‌గుజార్ సమర్పించేవాడు. అవసరాలున్నప్పుడు రైతులకు తకావి రుణాలని ఇచ్చేవాడు.

బితిక్చి సర్కారు లో భూమి శిస్తు వ్యవస్థ యొక్క వ్యవహారాల్ని నమోదు చేస్తాడు. ఇతడు అ.గు. పర్యవేక్షణలో పనిచేసేవాడు. బితిక్చి స్థానిక ఆచార సంప్రదాయాలు బాగా తెలిసినవాడై ఉండాలి, వీటి ఆధారంగా భూ.శి. మదింపు ప్రజలకు ఆమోదయోగ్యంగా నిర్ణయించేవారు. ఇతడు శిస్తు వసూలు దార్లు, ఖర్చువెచ్చాలు, గ్రామాలు & పట్టణాలు మొ॥ రెవెన్యూ అధికారులు సర్పిస్ రికార్డులను కూడా నిర్వహించేవాడు.

ఖజానదార్ అ.గు. పర్యవేక్షణలో పనిచేసే జిల్లా / సర్కారు కోశాధికారి. ఖ.దా, అ.గు. వ్యక్తిగతంగా కూడా ధనాగార భద్రతకు బాధ్యత వహించాలి.

పరగణా / తెహసీల్ సర్కారు మాదిరిగానే సర్కారు అధికార్ల సబార్డినేట్ అధికార్ల బృందం తో పరిపాలించబడేది.

షిక్దర్ పట్టిక్కి రాష్ట్ర నిర్వహణాధికారి. అమిల్ రెవెన్యూ, సివిల్ వివాదాల్లో న్యాయాధికారి. అమిల్ ఉద్యోగాధికారుల కంటే స్థానిక పరిస్థితులు, సాంప్రదాయాలు బాగా తెలిసిన వాడై ఉంటాడు. తహశీల్ గ్రామాధికారిని ఫోతేదార్ అంటారు. మొగలుల భూ. శి. వ్యవస్థ కి వెన్నెముక గా పేష్కార్లు అధికారులైన పట్వారీలు ఉండేవారు. ఈ పట్వారీల పై అధికారి కానుంగో.

గ్రామం అతిచిన్న పరిపాలనా విభాగం.

లంబార్దార్ నేతృత్వంలోని గ్రామపంచాయతీ గ్రామపాలన చేసేది. మొగలులు పంచాయతీ రాజ్ కి లీగల్ గుర్తింపు నిచ్చారు. ప్రతీ పంచాయతీ దాని పరిధి లో అటానమస్ గా ఉంటూ స్థానికంగా శిస్తులు విధించడం, పరిపాలనా నియంత్రణ, న్యాయం, పన్నుల అమలు మొ॥ చూసేది. పట్వారీ, చౌకీదార్ గ్రామ పరిపాలనావ్యవస్థ లోని ఇద్దరు ముఖ్య - అధికారులు.

— . —

సర్కార్లు, పరగణాలలో సహా స్థానిక పరిపాలనా వ్యవస్థ కి పునాదులు వేసినవాడు షేర్షా సూర్ ...

మొగలుల భూమిశిస్తు పరిపాలన

బాబర్ < శిస్తు / జాగీర్లు

సాగు భూమి లో $\frac{2}{3}$ వంతులు బాబరు మిలటరీ జనరల్స్ కు జాగీర్లు గా ఇచ్చాడు. వీరు నిర్దిష్ట మొత్తాన్ని భూ.శి. గా ప్రభుత్వానికి చెల్లించేవారు. బాబరు వారి జాగీర్ల నిర్వహణ లో జోక్యం చేసుకునేవాడు కాదు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగులు శిస్తు నుండి జమీందార్లు, సంప్రదాయాల ఆధారంగా భూ.శి. వసూలు చేసేవారు.

భూ. శి. వి. లో అక్బరు కు షేర్షా మార్గదర్శకుడు. షేర్షా రైతు తో ప్రభుత్వానికి ప్రత్యక్ష సంబంధాలు ఏర్పరిచాడు. అట్టడుగు స్థాయి నుండి (grass-roots) షేర్షా రెవెన్యూ సంస్కరణలు చేపట్టాడు. కాని షేర్షా అకాల మరణం ... ఆ తర్వాత రాజకీయ అస్థిరత, సంక్షోభ స్థితుల వల్ల సంస్కరణలు కుంటుపడి పోయాయి.

1560 లో అక్బరు ప్రభుత్వాన్ని తన హస్తాల్లోకి తీసుకున్నాడు. భూ.శి.వి. సరికొత్తగా ప్రారంభించాల్సి వచ్చింది. అక్బరు మొదట్లో ఎన్నో ప్రయోగాలు చేశాడు.

మొదటి ప్రయోగం - 1563 - ఐతిమద్ ఖాన్

రెండవ " - 1564 - ముజఫర్ ఖాన్

మూడవ " - 1569 - షిహాబుద్దీన్ అహ్మద్

నాలుగవ " - 1570-71 - రాజా తోడర్ మల్

ఐదవ " - 1582 - రాజా తోడర్ మల్

ఈ ప్రయోగాల ద్వారా భూ.శి.వి. చివరికి ఒక పరిణతి రూపాన్ని పొందింది.

రాజా తోడర్ మల్ భూమిశిస్తు విధానం, 1582

అయిన్ ఇ దహ్ సాలా, జబ్తి విధానం, రైత్వారీ విధానం 1582 లో అమలులోకి వచ్చింది. ఇందులో 5 సూత్రాలు ఉన్నాయి. అవి

(1) భూమిని కొలవడం

ప్రతి రైతు ఆధీనంలో ఉండే ~~ఉండే~~ సాగు భూమిని కొలిచేవారు. కొలత కోసం "సికిందర్ లాడిగజ్" (= 33 inches) ని జరీబు కొలత గా తీసుకున్నారు. వెదురు బద్దల్ని ఇనుప రింగులతో జోడించి కొత్త జరీబ్ తయారు చేశారు. బిఘా (= 3,600 square yards) ని భూమి ఆధారంగా

గా చేస్తున్నారు.

(2) భూమి వర్గీకరణ : సాగుబడి చేసే కాలం ఆధారంగా

పోలజ్ — ప్రతి ఏడాది 2 పంటలు

పరౌటి — 2 పంటలు తర్వాత 1-2 ఏడాది ఖాళీగా వదలాలి

చచార్ — 3, 4 ఏళ్ళ కి ఒకసారి సాగు చేయబడే నేల

బంజర్ — సాగు కి అయోగ్యమైంది, అరుదుగా మాత్రమే సాగు చేయబడేది.

బంజర్ తప్ప మిగిలిన మూడు రకాల్ని భూసారం ఆధారంగా మళ్ళీ ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ గా విభజించారు.

అంటే భూ.శి. నిర్ణయించేందుకు మొత్తం 9 రకాల నేలలుగా వర్గీకరించడం జరిగింది.

(3) భూమిశిస్తు మదింపు

- పరగణా స్థాయి లో
- ప్రతి భూ వర్గీకరణ రకం లో
- ప్రతి ప్రధాన పంటకి
- ఒక బీఘా కి సగటు పంట
- గత పదేళ్ళ ఉత్పత్తి ఆధారంగా

నిర్ణయించేవారు. ఈ పసలు పంట లో $\frac{1}{3}$ వ
వంతు భూమిశిస్తు గా నిర్ణయించబడేది. ఈ
భూమిశిస్తు ని రైతు వచ్చే పద్ధతి పాటు ఏ
హెచ్చుతగ్గులు లేకుండా చెల్లించాలి.

(4) ప్రభుత్వ ఓటంపుడు ను ధన రూపం లోకి
మార్చడం

వ్యవసాయం, వాతావరణం, సాంఘిక కారణాలవల్ల
వాటి వల్ల ఆహార ధాన్యాల ధరల్లు దశాబ్దాల నుంచి
సరుకుల పరిమాణాలు దాటి ధరల్లు తేడాలు
ఉండటం భాగాలకు (ప్రాంతాలు) 21 dastur గా
విభజించారు. ప్రతి దస్తూర లో ఒక మాండ్ కి
సగటు ధర ప్రతి ఆహార పంటకి గత పది
సంవత్సరాల ధరల్ని (1570-71 to 1580-81)
ఆధారం గా చేసుకొని నిర్ణయించడం జరిగింది.

(5) భూమిశిస్తు మాలు :

సర్కారు స్థాయిలో అమల్గుజార్,
తహసీల్ లో అమిల్ లు
రెవెన్యూ వ్యవస్థ కి బాధ్యత వహించే అధికారులు.

ప్రతీ సాగుదారుడికి ఈ 'పట్టా' ఇస్తారు.
ఈ పట్టా లో రైతు యాజమాన్య వారసుల కలిగిన భూమి
సుస్థిర వివరాలన్నీ ఉండే లీగల్ డాక్యుమెంట్.

రైతు రాష్ట్రానికి లగాను చెల్లించాల్సిన భూ.శి.
ని అధికారులు 'కబులియత్' పై సంతకం చేయాలి.

భూమిశిస్తు ధన, ధాన్య రూపాల్లో దేనిలోనైనా
చెల్లించవచ్చు — ఏడాదికి రెండు సార్లు — రబీ, ఖరీఫ్
పంటల కోత అనంతరం.

ప్ర. ఉద్యో. రాష్ట్ర దివానులకి మంచి. అనధికార అదనపు
వసూళ్లు చేయకుండా చూసారు. ప్రజల - రైతుకి మధ్య ఏ
మధ్యవర్తులెవరూ లేరు. అవినీతి అధికారుల్ని రాజ్యం
తీవ్రంగా శిక్షించేది.

కరువు కాలాల్లో భూ.శి. ↓ -- రైతుకి రిలీఫ్..
తకావి ఋణాలు... యుద్ధమప్పుడు సైన్యం పంట నాశనం చేస్తే
తగిన పరిహారం... ఇలా రైతుల్ని బాగా చూసుకునేవారు.

లాభాలు

1) వచ్చే ఏడాది ఎంత ఆదాయం వస్తుందో కూడా తెలుస్తుంది..ప్రణాళికా
వ్యయాన్ని ప్రణాళీకరించుకోవచ్చు.

2) 10 సం॥ లోపు రైతు ఎంత ఎక్కువ పండించినా.. అదనంగా
భూమి సాగు లోకి తెచ్చినా ఆ ప్రతిఫలమంతా రైతుదే!

3) అలాగే ప్రభుత్వ నష్టపోనవసరం లేదు పదేళ్ల తర్వాత
పెరిగిన ఉత్పత్తి సగటు ఆధారంగా భూ.శి. ని ప్రభుత్వం పెంచవచ్చు!

న్యాయ పరిపాలన

ఢి. సు. → ఇస్లామిక్ చట్టం

ముస్లింలు

ముస్లిమేతరులు
· వీరికి పూర్తిస్థాయి
పౌరసత్వం/ పౌరహక్కుల్ని
తిరస్కరించింది.

ఢి. సు. → షరియత్ అమలు చేశారు.
3 పై ఆధారపడింది. అవి

1) ఖురాన్ : దివ్య ప్రకటనం

2) హదీస్ : న్యాయ, ధర్మ విషయాల్లో ప్రవక్త బోధనలు

3) ఇజ్మా : ముస్లిం న్యాయవాదులు ముక్తకంఠాల న్యాయ నిర్ణయాలు.

ముస్లింలకు షరియత్ పూర్తిగా వర్తిస్తుంది. హిందువులకు మొత్తం భాగం వర్తించదు.

రాజ్య న్యాయం ఏదీ లేకుండా హిందువులు వారి న్యాయవ్యవస్థల్ని కొనసాగించుకునేందుకు ఢి.సు. అనుమతి ఇచ్చారు. అందువల్ల హిందువులు వారి సొంత సంప్రదాయాలు, ఆచారాలు, వ్యక్తిగత చట్టం ఆధారంగా పాలించబడటం కొనసాగింది. వీటిని హిందువుల సొంత

పంచాయితీలో పండితులు మొ॥ వారు వ్యాఖ్యానించేవారు.

అయితే హిందువుల & వ్యావహారికంగా పాటించేది శాస్త్రమో, ప్రభుత్వమో అయితే మాత్రం & హిందువుల శాస్త్రం చట్టం / హదీసుల కే లోబడి లోబరచి చూసేవారు.

— o —

అక్బరు మొగలు సామ్రాజ్యం లో ఇస్లామిక్ రాజ్య సిద్ధాంతాలన్నీ తోసిపుచ్చాడు. అదే సమయం లో అక్బరు రాజ్య న్యాయ వ్యవస్థ లో ప్రాథమిక/మౌలిక మార్పులు కూడా ఏమీ చేయలేదు.

చక్రవర్తి దర్బారు అత్యున్నత న్యా. స్థా. < పౌర / క్రిమినల్

రెండింటికీ... చక్రవర్తి వాస్తవ & అప్పీలు కేసుల విచారం చూసేవాడు. చ.వ. వ్యక్తిగతంగా కేసుల్ని విని ముఫ్తీలు, పండితులు ... కేసులు చట్టం ... సాయంతో నిష్పక్షపాతంగా న్యాయాన్ని అందించేవాడు.

చక్రవర్తి దర్బారు క్రింద 'ఖాజీ ఉల్ కుజాత్' న్యా. స్థా. ఉండేది, ఇతను చ.వ. చేత నియమింపబడి అతనికే బాధ్యత వహిస్తాడు. నియోజక రాజ్య న్యా. వ్య. & ఇతడు బాధ్యత వహించాలి. చ.వ. అధికారం తో ప్రావిన్షియల్ ఖాజీల్ని ఇతడు నియమిస్తాడు. ప్రా, స్థా న్యా. స్థా. సక్రమ పనితీరు & నియమ నిబంధనలు

చేస్తాడు. న్యాయ సేవల పై ప్రత్యేకంగా నియంత్రణ చేసేవాడు. దాదాపు ప్రతీ గ్రామ పట్టణం లో 24 కాజీ స్థా. స్థా. ఉండేది. ఇది సివిల్, నేర రెండు రకాల కేసులలో హిందు & ముస్లింల & ఇద్దరికీ విచారించేది.

స్థానిక స్థా. స్థా. లో ముగ్గురు ప్ర. ల. ఉండేవారు. వీరు

కాజీ – వివాదం లో ఉన్న పార్టీలను క్రాస్-ఎగ్జామిన చేయడం + ఆధారాల ను పరిశీలించడం

ముఫ్తీ – చట్టాన్ని వ్యాఖ్యానించడం

మిర్ ఇ అద్ల – తీర్పు ని ప్రకటిస్తాడు.

సిద్ధాంతంగా న్యాయపరిపాలన లో ఇస్లామిక్ చట్టం అమలు చేయబడేది. హిందువులయితే వారి వ్యక్తిగత చట్టం, ఆచారాలు, సంప్ర. మొ॥ ఆధారంగా తీర్పు చెప్పేవారు.

అయితే క్రిమినల్ కేసుల విషయం లో మాత్రం హిందూ ముస్లింలందరి కీ ఇస్లామిక్ చట్టమే వర్తించేది!

మొగలుల కాలంలో ప్రొఫెషనల్ లాయర్లు లేరు. ఎవరి తరపున వారే వాదించుకోవాలి.

అందువల్ల నిరుపేద గ్రామీణులు .. అలా సామాన్యులు
ఒక్కరి ప్రభుత్వోద్యోగుల చేతిలో సదా న్యాయాన్ని పొందడం
కష్టమని ద్యోతకించవచ్చు.

ప్రావిన్స్ గవర్నర్లు, దివాన్లు, కలెక్టర్ రా.వి.
అధికార్లు వారివారి పరిధుల్లో చాలా న్యాయాధికారాలు
కలిగి ఉండేవారు. పోలీసుదార్లు, కొత్వాల్ లు కూడా
చిన్న చిన్న క్రిమినల్ కేసుల్ని విచారించి దోషుల్ని శిక్షించేవారు.
సాధారణంగా కలెక్టర్లు వారి రా.వి, న్యాయ విధుల్ని
వేరు వేరుగా చూసేవారు కాదు.

అపీల్స్ కలెక్టర్ రెవెన్యూ అధికార్లు రెవెన్యూ
వివాదాల్ని పరిష్కరించేవారు.

గ్రామ పంచాయితీలు స్థానిక ఆచార సంప్రదాయాల
ఆధారంగా ప్రజల వ్యా.చ. ఆధారంగా న్యాయాన్ని అందించేందుకు
రాజ్య ఆమోదం పొందాయి.

మొగలుల శిక్షా స్మృతి చాలా కఠినమైంది.
శారీరక హింస, అవయవ విచ్ఛేదనం అందులో ముఖ్యమైనవి.
అయితే మరణశిక్ష మాత్రం చక్రవర్తి అనుమతి లేకుండా
ఏ క్రింది అధికారి విధించలేడు! దోషి కి మరణశిక్ష
అమలు చేసే ముందు నిర్ణీత & ఆగమ విధానాలు లిఖిత
చక్రవర్తి నుంచి నేరుగా [illegible] ఆదేశాలు పొందాలి
అని అక్బరు గట్టి ఆదేశాలు జారీ చేశాడు.

దీని వలనా మొగలు చక్రవర్తి వలె విస్తృతాల స్వామిభక్తి గా ఉండ ముఖ్యంగా వ్యవస్థీకరణ దృష్ట్యా మొగలుల పరిపాలన లో సైన్య వ్యవస్థ అతి బలహీనమైనది.

మొగలుల పరిపాలన

- కేంద్ర పరిపాలన
- ప్రాంతీయ "
- స్థానిక "
- భూమిశిస్తు "
- మన్సబ్దారి "
- సైన్య "

మొగలుల పతనానికి గల కారణాలు

మొగలు సామ్రాజ్య పతనం లో ఔరంగజేబు బాధ్యత ని గుర్తిస్తూనే (జేబు పాలన ని) సమకాలీన దేశీయ, ~~అంతర్జాతీయ~~ ఆ, సాం, రాజ ఆదితర కారణాల ని కూడా (పరిస్థితుల దృష్ట్యా) అధ్యయనం చేయడం ఇటీవల చరిత్ర అధ్యయనం లో నూతనం గా చోటుచేసుకుంది.

ఔరంగజేబు బాధ్యత

1. సనాతన సున్నీ మతస్థుడై పాలించుటనే గాక ఇస్లాం లోని షియా, బొహరా మొ॥ శాఖల వారిని కూడా హింసించెను. ఇస్లాం మతం స్వీకరించలేదని సిక్కు గురువు తేజ్ బహదూర్ ని చంపించెను. అందుకే లేనపూల్ '<u>మతం కోసం తన సింహాసనాన్ని పణం గా పెట్టి సంసిద్ధుడయ్యాడు</u>' అని అన్నారు.

2. మార్వార్, మేవాడ్ వంటి వారసత్వ విషయాల్లో అనవసరం గా జోక్యం చేసుకొని రాజపుత్రుల అభిమానం కోల్పోయాడు.

3. మరాఠాల విజృంభణని అరికట్టడానికి గోల్కొండ, బీజాపూర్ లను సాధనముగా ఉపయోగించుకోక

అవివేకంగా వారిని నాశనం చేశాడు. అందుకే
సతీష్ చంద్ర ఔజేబు తాను నమలగలవానికన్నా
ఎక్కువగా కొరికాడని అన్నారు.

(4) ఔజేబు తన పాలనలో చివరి 25 సం॥లు
దక్కన్ యుద్ధాలలోనే అంటే గో, బీ ఆక్రమణాలు,
మరాఠాలని అణచేందుకు యత్నించడంలోనే గడిపాడు.
ఎడతెగని దక్కన్ యుద్ధాల వల్ల ఖజానా వట్టి
పోయింది. 25 సం॥ ఉ. భా. లేకపోవడం వల్ల పరిపాలన
స్తంభించెను. పలువురు రాం.లు, స్, బుందేలులు
స్వతంత్రులైరి. సతీష్ 'దక్కన్ అతని దేహానికే
గాక అతని సామ్రాజ్యానికి కూడా
సమాధి అయ్యింది' అన్నారు.

స్వా. లో విధేయత [illegible] నాయకత్వ [illegible] శక్తి దివాళా + [illegible] ప్రశ్నల్లో + [illegible] అసంతృప్తి ↓ సా. సా. పతనానికి దోహదం చేశాయి.

(5) ఔజేబు అనుమాన స్వభావుడు, లోపిష్టి. పాలనా
నిర్వహణలో అతి చిన్న విషయాలలో కూడా జోక్యం
చేసుకొనేవాడు. తత్ఫలితంగా ప్రభుత్వాధికారులకు కనీసం
చిన్న చిన్న విషయాలలో కూడా స్వయం నిర్ణయాధికారం
లేదు.

చివరికి తన కొడుకుల్ని సైతం విశ్వసించక వారికి
పాలనా నిర్వహణలో, యుద్ధతంత్రాల్లో ఎట్టి శిక్షణా ఇవ్వలేదు.
ఔజేబు మరణానంతరం అతని కొడుకులు పాలనా బాధ్యత

నిర్వహించడంతో తమ సర్దారుల చేతిలో కీలుబొమ్మలై మొగలు నిజాముల పతనానికి దోహదమయ్యారు.

⑥ వ్యక్తిత్వం, సంకల్పం ప్రభావితం చేసే మంత్రుల సభల్ని నిర్వహించడం పై ఆసక్తి చూపాడు. దాంతో సిక్కు అందుబాటులో లేని పాలకుని గా మారాడు. ఇది ఒక సన్నిహిత ఖిలాలకి నష్టమయిందేమో కాని రాజ్యాలకు నిర్ణయాధికారం లో సంప్రదింపులు, భాగస్వామ్య భావన అనేవి అవసరమైనవి. సిక్కు ధర్మ/ఖల్సా వాస్తవాన్ని గమనించలేదు. చివరికి ఆ,గా విషయాలు తనకు సలహా ఇచ్చేందుకు ధైర్యం చేసిన సొంత కొడుకు హా అలం ని ఖైదు పాలు చేయడం గమనించాం!

⑦ ఉత్తరాది వారితో అద్భుత ఖర్జాల మద్దతు సంపాదించాలని చేసిన ప్రయత్నం విఫలమైంది. అమీర్లు, నాయకులు, ఉత్తరాది బాగా అవిశ్వాసంతో ఉన్నారు.

⑧ ఖా. ఖా. వాళ్ళు లకి అనవసర ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం లో వారి శక్తి బాగా పెరిగి పోయింది. మహాబత్ ఖాన 1676 లోనే ఈ విషయమై సిక్కుకి రాసిన లేఖ లో తన అసంతృప్తిని భయాన్ని వ్యక్తం చేశాడు.

(9) రాజకీయ రంగం లో ఔరం అనేక తప్పు తప్పిదాలు చేశాడు. మరాఠా ఉద్యమ వాస్తవ స్వభావాన్ని అర్థం చేసుకోలేకపోయాడు, మొఘలుల తో సత్సంబంధాలు ఏర్పరుచుకోలేక జైసింగ్ సలహాని పెడచెవిన పెట్టాడు. శి శంభాజీ ని వధించడం మరో పెద్ద తప్పు. ఇది మరాఠాలకు సంప్రదింపులకి స్వతంత్ర నాయకుడు లేకుండా చేయటం గాక తరువాత మరాఠాల పోరాటానికి చక్కటి కారణాన్ని అందించింది. 1703 లో మరాఠాలకి - ఔరం కి మధ్యన ఒప్పందం కుదిరింది, కాని ఔరం మరాఠా సర్దార్ల పై నమ్మకాన్ని ఉంచలేకపోయాడు.

(10) షాజహాను కాలం లోనే 1636 ఒప్పందాన్ని కాలదన్నటం జరిగింది. కాబట్టి [illegible]. ను దక్కను రాజ్యాలను నడుమ హృదయ [illegible] అనేది "మానసిక అసంభవత్వం" (Psychological impossibility) దీన్ని ఔరం గ్రహించలేకపోయాడు.

ఇతర కారణాలు

(1) షా. జ. మరణానంతరం మొగలు చరిత్ర వరుసగా కుట్రలు, ప్రతికుట్రలతో నిండిపోయింది. ఈ వారసత్వ యుద్ధాల వల్ల మొ. కీర్తిప్రతిష్ఠ↓, అధి సన్నగిల్లింది, సైన్యంలో క్రమశిక్షణ లోపించింది. మొ. కొలువులో ముఠాతత్వం పెచ్చు పెరిగింది. ఆర్థిక వ్యవస్థ కుంటుబడింది.

(2) మొగలు సర్దార్లు అనుభవించు ఆస్తులు వారి మరణానంతరం జప్తుచేయు పద్ధతి (Escheating) వాడుకలో ఉండడం చేత వారు ధనాన్ని దుర్వినియోగం చేస్తూ అనేక దుర్వ్యసనాలకు లోనై భౌతికంగా దిగజారిరి.

(3) మొగలుల మున్సబుదారి విధానంలో చక్రవర్తికి, సైనికులకు మధ్య ప్రత్యక్ష సంబంధం లేదు. సైనికులు తమ మున్సబుదారుకే విధేయులైరి. పైగా సైన్యం టర్కీలు, పారశీక, ఉజ్బెకులు, ఆఫ్ఘనులు, రా.పు మొ॥ భిన్న జాతుల సమ్మేళనం కావడంలో వీరిలో ఐక్యత కొరవడింది. అదీగాక అనంతర మొగలుల కాలంలో సైన్యం కూడా తమ ప్రభువుల వలె నైతికంగా దిగజారి భోగలాలసులైరి.

(4) 'నౌకాదళ నిర్లక్ష్యము మొ. సా. ప. కు కారణాల్లో ఒకటి'
— స్మిత్

(5) దక్కను యుద్ధాలకు, మొగలు ఆస్థాన పోషణకు ధనం విపరీతంగా ఖర్చయిపోయింది. ఉదా: 88 రోజుల్లో

5000 మంది అంతఃపుర స్త్రీలను పోషించడానికి
రోజుకు 30,000 రూపాయలు ఖర్చయ్యేది! -----
నిరుపయోగమైన మసీదులు, సమాధులు మొ॥ నిర్మాణాలకు...
ధనం ఖర్చైతే... రెండవ ఆలంఘీర్ కాలం లో
అంతఃపుర వంటశాల యందు ఒకసారి 3 రోజులు
పొయ్యి రాజలేదట! లేన్‌పూల్ "శవచ్ఛేదము"

(6) సామ్రాజ్య ఆర్థిక వైఫల్యం... జదునాథ్ సర్కార్
"మొ. సా. దాని సొంత భారం చేతనే కూలిపోయిందని"

(7) ప్రావిన్షియల్ పాలకులు స్వతంత్రులగుట...

బెంగాల్ - ముర్షిద్ కులీ జఫర్ ఖాన్
అయోధ్య - సాదత్ ఖాన్
దక్కన్ - నిజాం ఉల్ ముల్క్
రోహిల్ ఖండ్ - రోహిల్లులు

(8) 17 వ శ॥ భా.దే. లో ఐరోపీయుల సఖ్య విధానాలు
పెద్ద సామ్రాజ్య ఆదాయ వనరులు పెరిగినా పాలక
వర్గాల అంతస్థు కోరికలు తీర్చేంత గా పెరగలేదు.

(9) ఐరోపావారు కొద్దిమందే వాణిజ్యం పై.. చాలామంది
వ్యవసాయం పై... 17 వ శ॥ చివరి భాగం లో
ధరలు దాదాపు రెండింతలవడం లో----

రాజ్యం అనుచితమైన మార్గాల ద్వారా జాగీర్ల నుండి అధికంగా సంపాదించుకున్న జాగీర్దార్ల అక్రమాలు... రైతుల్లో తీవ్ర అసంతృప్తి... కొన్నిచోట్ల జమీందార్ల నేతృత్వంలో రైతుల తిరుగుబాట్లు... ప్రాంతీయ స్వతంత్ర రాజ్యాల స్థాపన కు దారితీయడం కారణాలు.

(10) మొ. పరిపాలనా వ్యవస్థ అధికంగా కేంద్రీకరించబడింది. దాన్ని నడపడానికి చాలా సమర్థులైన పాలకులు కావాలి. అలాంటి పాలకులు లేనప్పుడు వారసులు పెత్తనం చెలాయించలేకపోయారు, రాజ వారసులు విఫలమయ్యారు. అందువల్ల వ్యక్తిగత వైఫల్యాలు, వ్యవస్థాగత వైఫల్యాలు రెండూ కలిసి పనిచేశాయని చెప్పవచ్చు.

(11) మొగలు అధికారులు తమకివ్వబడిన జాగీర్ల నుండి వసూళ్ళు చేయడం అసాధ్యంగా మారి చివరికి మరాఠాలతో రహస్య ఒప్పందాలు చేసుకోవాల్సి వచ్చింది. ఇది మరాఠాలకి శక్తి ప్రతిష్ఠ ని ఇనుమడింపచేసింది. మరోవైపు మొగలు అధికారుల్లో బలహీనతని తెలియచేసి మొగలు సామ్రాజ్య ప్రతిష్ఠ కి దెబ్బ గా మారింది.

(12)

తొలిదశ చరిత్రకారులు -- విలియం ఇర్విన్, జదునాథ్ సర్కార్ -- క్షీణత ని చక్రవర్తులు, సర్దారుల నడవడికల వెదికి -- ఔరంగజేబు ని ప్రధాన నిందితుడిగా పేర్కొన్నారు.

ఇటీవలి చరిత్రకారులు --

1. సతీష్ చంద్ర 1959 లో మొగలుల మన్సబుదారి, జాగీరు వంటి పాలక వ్యవస్థల పై అధ్యయనం చేశాడు. జాగీరు చివరి రోజుల నాటికి మన్సబదార - జాగీర్దార వ్యవస్థ విచ్ఛిన్నాలే మొగలుల వైఫల్యాని వారి పతనానికి కారణం.

2. అథార్ అలీ "The Mughal Nobility under Aurangzeb" లో దక్కను రాజ్యాల్లోని ప్రముఖుల్ని, ఎక్కువ మంది మరాఠాల్ని మొగలు కులీనుల్లో చేర్చుకోవడం వల్ల సర్దారుల సంఖ్య అసాధారణంగా పెరిగి వారికి జాగీరుల కొరత ఏర్పడి జాగీర్దారీ వ్యవస్థ పై ఆధారపడ్డ రాజకీయ నిర్మాణం బీటలు వారింది.

3. ఇర్ఫాన్ హబీబ్ "The Agrarian System of Mughal India" (1963) లో మొగలుల ఆదాయం పన్నుల విధానం ను రూపొందించిన పద్ధతిలోనే స్వాభావిక లోపం ఉందని అభిప్రాయపడ్డారు.

సైనికశక్తి ని సర్దారుల ద్వారా ఆర్థికసంగా పొందాటుల వీలైనంత ఎక్కువ భూమినిస్తూ నిక్షయించాడనే రాజ్యవిధానంతో మరోవైపు సర్దారులు రైతులు నుంచి వీలైనంత ఎక్కువగా ఆదాయాన్ని పొందుటకు ఆ ప్రాంతం ఆదాయం చెల్లింపు సామర్థ్యాన్ని నాశనం చేసారు. జాగీరులు తరుచూ బదిలీ చేయబడడం వల్ల జాగీర్దారులు వ్యవసాయాభివృద్ధి కై ఎట్టి కృషి చేయలేదు. ఈ విపరీత రైతు పీడన వల్ల రైతుల ఆందోళనలు, తిరుగుబాట్లు మొ. సా. ప. దారితీశాయని వాదిస్తూ పేర్కొన్నారు.

4) పియర్సన్ ప్రకారం మొగలుల పాలనా ప్రభావం సామ్రాజ్యమంతటిపై లేదు, సర్దారులు మాత్రమే వారి పాలనా ప్రభావాన్ని చూపేవారు. మొగలులు వారి సైనిక సహాయం ద్వారా సర్దారులకు జాగీర్లనిచ్చి వారిని పోషించారు (patronage). కాని ఎప్పుడైతే నూతన భూముల ఆక్రమణ ఆగిపోయిందో అప్పుడే "పర్సనల్ బ్యూరోక్రసీ" అగచాట్లకు లోనయ్యింది. ఇదే మొ. సా. మనుగడని చావుదెబ్బతీసింది.

5) రిచర్డ్స్ 1970 వ దశకం లో గోల్కొండ పురావస్తు ఆధారాలను బట్టి జాగీర్దారీ వ్యవస్థ సంక్షోభం

జాగీరు భూముల కొరత వల్ల ఏర్పడలేదనివాడు.
కర్ణాటక, మరాఠాల పై దండయాత్రల కోసమని
ఉద్దేశ్య జాగీరులను ఖలీసాం క్రింద ఉంచడం లోనే
సమస్య తలెత్తినది. కాబట్టి జాగీర్దారీ సంక్షోభం
పాలనా పరంగా తలెత్తినదే గాని బేజాగీర్ వల్ల
కాదని పేర్కొన్నాడు.

6. సతీష్ చంద్ర 1980 దశకం

రైతులు, జమీందారులు, మనసబదారులు/
జాగీర్దారులు మధ్య త్రివిధ ధృవ సంబంధాల ప్రాతి
పై మొఘల్ సామ్రాజ్య భవనం నిలిచింది. అయితే
షాజహాన్ పాలన చివరి నాటికి జాగీరు భూములలో
జమ (మదింపు చేసిన ఆదాయం) కు హాసిల్
(వసూలైన ఆదాయం) కు మధ్య తేడా బాగా
పెరిగి పోయింది. ఈ కారణం గా అలాగే
నిర్వహించవలసిన సవార్ల సంఖ్య కూడా అదే
నిష్పత్తి లో తగ్గించవలసి వచ్చేది. దక్కను లో
ఈ వసూళ్లు సంవత్సరాదాయం లో $\frac{3}{12}$ వంతు
మాత్రమే ఉండేవి. తదనుగుణం గానే జాగీర్దారుల
బలం, ప్రభావం తగ్గిపోయేవి. జాగీర్దార్ల యొక్క

సైనిక బలం బీటలు వారిన కారణంగా జాగీర్దార్ - జమీందార్ - రైతు త్రైపాక్షిక బంధం దెబ్బతిని సామ్రాజ్య పతనానికి దారితీసింది.

ఆధునిక చరిత్రకారుల్లో కొందరు ఇటీవల మొగలు సామ్రాజ్యాన్ని మొత్తంగా కాకుండా సామ్రాజ్యంలో (7) వివిధ ప్రాంతాల్లో విభిన్న ప్రాంతీయ కారణాలు ప్రాంతీయ సామ్రాజ్య పతనానికి కారణాలని నిరూపించే ప్రయత్నం చేశారు.

ఉదా: ఆలమ్ అనే చరిత్రకారుడు అవధ్ లో 18 వ శ. తొలినాళ్ళలో కన్పించే ఘర్షణల కారణం వివరించాడు. 18 వ శతాబ్ద ప్రారంభం లోనే సర్దారులు స్వతంత్రత కోసం యత్నించినారు. జమీందారులు, మదద్ ఇ మాష్ గ్రహీతలు ఒకరి ప్రాంతం లో ఒకరు, ఒకరి హక్కులపై ఒకరు జోక్యం చేసుకోవడం ప్రారంభించారు. మొగలుల ఉచ్ఛస్థితిలో మొగల్ చక్రవర్తులు వాటిని అణచి వేసేవారు. తర్వాతి కాలంలో అణచ లేకపోయేసరికి ఈ పరిణామాలు సామ్రాజ్య పతనానికి దారి తీశాయి.

చేతన సింగ్ 17 వ శ॥ లో సింధునది ప్రవాహ మార్గం లో మట్టి పేరుకు పోవడం వల్ల నది రవాణా వ్యవస్థ బాగా దెబ్బతిన్నది. ఇది వాణిజ్య పరమైన పంజాబ్ ఆర్థిక వ్యవస్థ పై తీవ్ర ప్రభావాన్ని చూపింది.

సమకాలీన ఉర్దూ లో రాజకీయ ఒడిదుడుకులు, ఇరాన్ షా కాందహార్ ని ఆక్రమించడం, మొగలులు తిరిగి దానిని కైవసం చేసుకోడానికి యత్నించడం మొ॥ > భూ రవాణా స్తంభించింది. ఇదే సమయం లో యూసుఫ్ జై, ఆఫ్రిది తెగలవాళ్ళు మొ॥ రాజకీయ అలజడులు > వాణిజ్యం దెబ్బతిని > సాంఘిక అశాంతి > సిక్కు తెగలవాళ్ళు...

Chapter 22

Economy & Society, 16th & 17th Centuries

Population

మొఘలుల కాలం లో census జరిపించిన ఆధారాలేవీ లేవు. గ్రంథాలలో ఆయిన్ అక్బరీ మంచి ఆధారం ఇస్తుంది.

మోర్‌లాండ్ మొఘలుల కాలంలో జనాభా ని ఆయిన్ లో ఇచ్చిన ఆరజి (- రెవెన్యూ అవసరాల కోసం కొలిచే భూమి) ఆధారం గా అంచనా వేసేందుకు ప్రయత్నించాడు. 16 వ శ॥ చివరి నాటికి మొత్తం సాగుభూమి ని కొలిచాడు. ఆరజి మొత్తం గ్రాస్ క్రాప్డ్ ఏరియా ని సూచిస్తుందని తెలిపాడు. 1900 సం॥ లో పశ్చిమ ఉ.ప్ర. లో ఉన్న సాగుభూమి లో 75% 1600 సం॥ లో సాగులో ఉండేదని తెలిపాడు. ఈ కాలం తూర్పుకెళ్ళే కొద్దీ తక్కువగా ఉందని తూ. ఉ.ప్ర. బీహారులలో ఇది కేవలం 20% అని తెలిపాడు. దక్షిణ సాగుభూమి 1900 సం॥ లో ఎంత ఉందో 1600 సం॥ కూడా అంతే ఉండేదని భావించాడు. ఈ ఆధారాల ద్వారా అతను దక్కన్ నుంచి

మాంఘైర్ (Monghyr) వరకూ గల మైదానాల్లోని జనాభా 30 - 40 మిలియన్లుంటుందని తేల్చాడు. దీన్ని తన కేల్స్ గణాంకం గా తీసుకున్నాడు. ఇతర మార్గాల ద్వారా దక్షిణ, దక్షిణ భారత్ జనాభా 30 మిలియన్లుంటుందని అంచనా వేశాడు. భారత్ మొత్తాని కి 1600 సం|| లో దాదాపు 100 మిలియన్ల జనాభా అని మోర్లాండ్ వేసిన అంచనా అధికుల ఆమోదం పొందింది.

మోర్లాండ్ పద్ధతి లో లోపాలు

- దక్షిణ, ద. భారత్ ల జనాభా అంచనా సూత్రాలు సంఖ్య ని వినియోగించాడు, కాని ఉ.భా. కి ఇలా చేయలేదు.
- అతని రెండు మూలక అంచనాల క్రింద కవర్ చేయబడని ప్రాంతాల జనాభా ని సమంజస స్థాయిలో పరిగణనలోకి తీసుకోలేదంటారు. ఇందుకే కింగ్స్లే డేవిస్ తన అంచనా 125 మిలియన్లు అంటాడు.
- కేల్స్ విషయమేమిటంటే ఆయన 2 అంకె గణాంకాన్ని అతడు సరిగానే వ్యాఖ్యానించాడా? అనేది. మోర్లాండ్ అక్కడ అరబీ కేవలం గ్రా. క్రా. ప. మాత్రమే కాదని అందులో నిరూపించుద్ద వ్యాఖ్యానాలు,

జననివాసాలు, చెరువులు, కాలువలు వె॥ కూడా ఉండటంవల్ల అలాంటప్పుడు వాస్తవ సాగుభూమి చాలా తక్కువ ఉంటుందని కొందరన్నారు. మరికొందరు శిస్తుమదింపు కరిగే అన్ని ప్రాంతాలూ సర్వే చేయబడలేదని దీన్ని మో. లాం. గుర్తించలేదని ఒప్పారు. సాగుభూమి కొలత లో ఈ అవకతవకలు అలా ఉంటే అసలు సా. భూ. ఆధారం గా జనాభా ని అంచనా వేయడం కష్టసాధ్యమని కొందరన్నారు. మో. లాం. 1900 లని భూమి : మనిషి నిష్పత్తే 1600 లో కూడా ఉండేదని భావించాడు. కాని ఒక వ్యక్తికి ఉన్నప్పుడు ఎంత తక్కువ భూమి సాగు లో ఉంటే అంత ఎక్కువ భూమి : మనిషి నిష్పత్తి ఉంటుందని ఎవరైనా ఊహించవచ్చు.

అందువల్ల 1600 లో సాగుభూమి 1900 లోని సా. భూ. లో 60% అనుకుంటే, 1901 నాటి జనాభా లోని 60% కన్నా 1600 లోని జనాభా చాలా తక్కువ అయి ఉంటుంది. 1901 సెన్సస్ ప్రకారం జనాభా 285.29 మిలియన్లు కనుక 1600 మొత్తం జనాభా సుమారుగా 142 మి॥ కాని 100 మి॥ కాదనవచ్చుని చరిత్రకారులు కొందరు.

అశోక్ దేశాయ్ ఆయిన్ అక్బరీ లోని సమాచారం ఆధారంగానే వేరే పద్ధతి అవలంబించారు. ఇతడు అక్బరీ నుంచి ధరలు, జీతాలు, పంట ధరల సమాచారం తీసుకొని వాటిని 1961 నాటి విలువలలో పోల్చాడు. తద్వారా అతడు తలసరి వినియోగాన్ని లెక్కించి, తలసరి వ్యవసాయ ఉత్పాదకతని లెక్కించాడు. ఆ తర్వాత ఆయిన్ అక్బరీ లో వివిధ పంటలకి ఇచ్చిన రెవెన్యూ రేట్లని తీసుకొని తలసరి భూమి-శిస్తు లెక్కించాడు. దీనిలో ఆయన లో ఇచ్చిన మొత్తం 'జమ' ని భాగిస్తే -- సామ్రాజ్యం లో మొత్తం జనాభా 64.9 నుంచి 88.3 మిలియన్ల మధ్య ఉండవచ్చుని ----

షిరీన్ మూసి దేశాయ్ గణాంకాల్ని విమర్శించారు. జమ ని ఊహాత్మక తలసరి రెవెన్యూ లో భాగించడం లో దేశాయ్ జబ్తి ప్రావిన్సులకి ఇతరాలకి మధ్య భేదాన్ని చూపలేదు. దేశాయ్ లెక్కలకి ఆధారంగా ఉన్న రెవెన్యూ రేట్లు అసలు వర్తించనే వర్తించవు ఈ ఇతర ప్రాంతాల్లో! ఈ లోపాన్ని సవరించేందుకు షిరీన్ అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఉత్పాదకతల లో కొద్దిపాటి తేడా మార్పిన ఊహించారు. దేశాయ్ లెక్కల్లో ఇతర మెరుగుదలలు జోడించి అక్బరు సామ్రాజ్యం లో జనాభా

108.4 మిలియన్ల ని మొత్తం భారత దేశం లో
144.3 మిలియన్లని చెప్పారు. దేశాయ్, మూని
ఇద్దరూ అంగీకరించిన assumptions ప్రశ్నించదగ్గవే
కాబట్టి ఈ పద్ధతి లో వచ్చిన అంచనాలు కూడా
ఇంకా మెరుగుపరచబడవలసి ఉంది.

మోర్‌లాండ్ ఇచ్చిన మరో పద్ధతి...

ఏ భారతీయ రాజ్యం 30 మంది జనాభా కి ఒకరికి
మించి సైనికుల్ని పోషించలేదన్న ఊహ తో... ఆయన
లో సవివరంగా ఉన్న సైనికుల మొత్తం సంఖ్య ని 30
తో గుణించాడు. అప్పుడు మొగలు సామ్రాజ్య మొత్తం
జనాభా 145.8 మిలియన్లు వస్తుంది.

మొత్తం మీద మొగలు భారత జనాభా ని
140 – 150 మిలియన్ల మధ్య ఊహించవచ్చు.
1941 నాటి జనాభా ప్రాదేశిక పంపిణీ కి తగినంత సవరణలు
చేసి దాన్ని బట్టి అక్బరు సామ్రాజ్యం లో 107 – 115 మి॥
జనాభా ఉండి ఉండొచ్చు!

కింగ్స్లీ డేవిస్ 1750 వరకూ జనాభా
దాదాపు గా 125 మిలియన్ల వద్ద స్థిరంగా ఉందని
అయితే 18 శతాబ్దాల ప్రోగ్రెసివ్ వృద్ధిరేటు ఉన్నదని
చెప్పాడు. కాని మొగలుల కాలం లో భారతీయ జనాభా

స్థిరం గా లేదని చెప్పడానికి చాలా ఆధారాలు లభిస్తున్నాయి. అయితే జనాభా వృద్ధి రేటు అంత గొప్ప గా ఏమీ లేదు (not spectacular), 19 వ శ. లోని వృద్ధి రేటు తో పోలిస్తే చాలా తక్కువ.

మొఘలుల కాలం నాటి జనాభా ని గ్రామీణ, పట్టణ లెక్క విడమర్చి చూపడం కూడా సంక్లిష్టపరంగా కష్టమైంది! వ్యవసాయ మిగులు పంపిణీ ఆధారం గా చేసుకొని కొందరు మొత్తం జనాభా లో పట్టణ జనాభా 15 % గా అంచనా వేశారు. మరికొందరు 17 వ శ. లో నగర జనాభా ని ... 19 వ శ. ఆరంభం లో ఎంత ఉందో అ దాని ఆధారం గా... ఇంగ్లాండు పారిశ్రామిక విప్లవం భారత్ పై ఆర్థిక ప్రభావం చూపడానికి ముందు ... వీరు పట్టణ జనాభా మొత్తం జనాభా లో 13 % గా అంచనా వేశారు. అందువల్ల 1600 సం. లో పట్టణ జనాభా 15 % అన్న అంచనా అంత తప్పు కాదు.

Agricultural Production

సాగుభూమి విస్తీర్ణం

ఔరంగజేబు కాలం నాటి గణాంకాల్ని అయిన్ ఇ అక్బరి (1595) గణాంకాలతో పోలిస్తే కొలత వేసిన భూమి పెరిగింది. అయితే సాగుభూమి విస్తీర్ణం పెరగడం వల్లే ఈ కొ.వే.భూ. పెరిగిందని చెప్పలేము. గతం లో కొలవని భూమి ని కొలత క్రిందకి తేవడం కూడా ఈ పెరుగుదల కి కారణం కావొచ్చు.

ఈ కొలత గణాంకాలు అసలు దేని సూచిస్తున్న-యన్న దానిపై కూడా చరిత్రకారుల్లో చర్చలు జరుగుతున్నాయి.

మోర్‌లాండ్ – మొత్తం క్రాప్డ్ విస్తీర్ణం

ఇర్ఫాన్ హబీబ్ & షిరీన్ మూస్వి } – సాగుభూమి + జన నివాసాలు + చెరువులు + అటవి భాగాలు మొ॥వి.

ఇర్ఫాన్ హబీబ్, షిరీన్ ల అంచనా ప్రకారం 16 వ శ॥ ఆఖరునికి 20 వ శ॥ ఆరంభానికి సాగుభూమి విస్తీర్ణం దాదాపు రెండింతలయ్యింది. బీహారు, అవధ్, బెంగాల్ లాని కొన్ని భాగాల్లో విస్తారంగా అటవుల్ని తొలగించడానికి

ప్రారంభించబడింది. పంజాబు, సింధులలో కెనాల్
నెట్‌వర్క్ విస్తరించడం సాగుభూమి విస్తీర్ణం పెరగడానికి
కారణమైంది.

సాగు సాధనాలు, పద్ధతులు

విత్తు-నాగలి లో దున్నేవారు. ఇందులో రైతులు
భేదాలున్నాయి. తేలిక నాగళ్ళు, గట్టినేల కోసం బరువైన
నాగళ్ళు ఉండేవి. మెత్తని నేలల్లో నాగలికి ఇనుపలోహంగా,
ఇనుపనాగలి వాడేవారు కాదు, ఇనుము అధిక ధరగాబట్టి.
సమకాలీన యూరోపియన్ రచయితలు చాలామంది
భారతీయ నాగలి కేవలం పైనేలను గుచ్చుకుంటుంది గాని
లోతుగా త్రవ్వలేదని ఆశ్చర్యపడ్డారు. ఇది భారతీయ
పరిస్థితులకు తగింది. లోతుగా త్రవ్వితే నేలలో తేమ
నష్టమైపోతుంది. అదీగాక పై నేలయితే బాగా సారవంతమవుతుంది.

మట్టి ముద్దల్ని చితకగొట్టేందుకు 'పటేలా'
సాధనం వాడేవారు.

విత్తనాల్ని సాధారణంగా చేత్తోనే వెదజల్లేవారు.
16 వ శ॥ బార్బోసా కొన్ని ప్రాంతంలో వరి నాటడానికి
ఒక రకం సీడ్ డ్రిల్ వాడుతున్నట్లు పేర్కొన్నాడు.

భూసారాన్ని కృత్రిమంగా పెంచేందుకు
పశువుల పేడ, కొన్నిళ్ల చేపల ఎరువు కూడా వాడేవారు.

భూమిని గట్టిగా వాడుకునేందుకు, భూసారాన్ని కాపాడుకునేందుకు పంట మార్పిడి (rotation of crops) అవలంబించేవారు.

పంట కోయడానికి సెమి సర్క్యులర్ కొడవలి వాడేవారు.

కోసిన పంటని కట్టెలతో కొట్టడం, ఎద్దులతో త్రొక్కించడం ద్వారా వరి నుంచి బియ్యాన్ని రాబట్టేవారు.

కోసిన పంటని కట్టెలతో కొట్టడం, ఎద్దులతో త్రొక్కించడం చేసేవారు. ఇందుకోసం పంటని కోసిన తర్వాత నేలపై పరిచేవారు.

ఇలా threshed out అయిన పదార్థాన్ని చేటల్లో వేసి ఎత్తు నుంచి పదార్థాన్ని జార విడుస్తారు. తేలిక పొట్టు గాలి కి ఎగిరి పోతే ధాన్యం భూమి పై పడుతుంది.

నీటిపారుదల మార్గాలు

భారతీయ వ్యవసాయం ప్రధానంగా వర్షపాతం మీద ఆధారపడింది. ~~ies~~ ప్రాంతాలు ఏ పంట వేయాలన్నది ఆయా వర్షపాతం ఆధారంగా నిశ్చయించబడేది.

కృత్రిమ నీ.పా. కి బావులు ఎక్కువగా దేశం అంతటా వాడబడేవి.

i) కొలను చెరువులలో
ii) గిలక
iii) గిలక + ఎద్దుల శక్తి
iv) lever సూత్రం లో
v) చక్రం సూత్రం లో
vi) కుండల గొలుసు + 3 చక్రాలు + గేర్ యంత్రాంగం + ఎద్దుల శక్తి

సరస్సులు, బావులు, తటాకములను నిర్మించటం ద్వారా వాడేవారు. దక్షిణ భారతం లో అయితే నీ.పా. కి ఇది మిక్కిలి ప్రాచుర్యం గల పద్ధతి. ఇక్కడ నదులపై డ్యాములు కట్టేవారు. రాజస్థాన్ లో కూడా ద.భా. లా మాదిరే నీటి నిల్వ కి పెద్ద సరస్సుల లాంటి తటాకాలు త్రవ్వేవారు.

దాదాపు ప్రతి గ్రామ సముదాయం చిన్న తటాకాల్ని కలిగి ఉండేది. మొగలు ప్రభుత్వం దాని నిర్మాణాలకు రుణాల్ని అందించేది.

ఉత్తర భారత మైదానాల్లో కాలువలు ప్రధాన నీ.పా. మార్గాలు. మొగలులు పలు కాలువలు త్రవ్వించారు.

ఇర్ఫాన్ హబీబ్ ప్రకారం మొగలుల కాలువల ప్రధాన లోపం – అవి తరచూ ప్రక్కల నున్న మైదానాల కంటే ఎగువన ప్రవహించేవి కావు, అందువల్ల వాటి నుంచి ఎత్తి నీరు లిఫ్ట్ చేయ గలిగిన ఎత్తి నీరు మాత్రమే వాటి నుంచి నీ.పా. కి ఉపయోగపడేది.

ఉ.భా. లో కాలువల నెట్‌వర్క్ పెరుగుతూనే ఉన్నది. ద.భా. నుంచి కాలువలు ఉన్నట్లు సమాచారం ఏదీ లేదు.

వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు

ఆహార పంటలు

ఉ.భా. లో పంటల్ని ప్రధానంగా ఖరీఫ్ (ఉదా. వరి), రబీ (ఉదా. గోధుమ) అనే పంటకాలాల్లో పండించేవారు. కొన్ని ప్రాంతాల్లో ఖరీఫ్ - రబీ మధ్య కాలం లో స్వల్పకాలిక పంటలు వేసి మూడు పంటలు కూడా పండించేవారు.

ద.భా. లో మాత్రం విభిన్న పంటలలా ఉండిన నిర్దిష్ట పంట కాలాలు కనిపించవు. ఇక్కడ తడి నేలల్లో జూన్/జులై నుంచి డిసెం/జనవరి మధ్య ఒకటి; జనవరి/ఫిబ్ర నుంచి ఏప్రిల్/మే మధ్య మరొకటి రెండు వరి పంటలు తీసేవారు.

దేశమంతటా వరి, గోధుమ ముఖ్య ఆహార పంటలు.

మొత్తం ఈశాన్య భారతం, తూర్పు భారతం, గుజరాత్ దక్షిణ తీరం, దక్షిణ భారతం వరి పండించే ప్రాంతాలు. వేసవి, శీతా కాలాల్లో పండే ప్రధాన వరిరకాల ఆధారం గా వరి పంటకాలాల్ని ద.భా. లో "కడప - కర" "సంబ - పిషానం" అంటారు.

ప్రతి ప్రాంతం దాని సొంత Coarse నుంచి సామాన్య నుంచి ఉత్తమ నాణ్యత గల వరి రకాలను కలిగి ఉండేది. బెంగాలు, బీహారు అత్యుత్తమ వరి రకాల్ని పండించేవి.

పంజాబు, సింద్, పశ్చిమ యు.పి, వాటితో ఇతర తక్కువ వర్షపాతం పడే ఇతర ప్రాంతాలు గోధుమ పండించేవి. బీహారు, గుజరాత్, దక్కను, బెంగాల్ లో కొన్ని ప్రాంతాల్లో సైతం గోధుమ ఉత్పత్తి జరిగేదని ప్రస్తావనలు కన్పిస్తున్నాయి.

మధ్య భారతం లో బార్లీ విరివిగా పండించే వారు.

గోధుమ పండించే ప్రాంతాల్లోనే కొన్ని మినహాయింపులతో Millet పండించేవారు. జొన్న, సజ్జ ప్రధాన Millets.

చాలా కాలం మొక్కజొన్న (maize) భారత్ కి 17 వ శ. లో తెలియదనుకునేవారు. ఇటీవల రెండు లిఖిత చరిత్రాంశాలు మొక్కజొన్న రాజస్థాన్, మహారాష్ట్ర లలో పండించేవారని అనుమానాలను వీటిని రీతిలో విస్పష్టంగా నిరూపించారు. 17 వ శ. ద్వితీయార్థం లో ఇతర భారతదేశ ప్రాంతాల్లో కూడా మొక్కజొన్న పండించి ఉండవచ్చు.

వాణిజ్య పంటలు

ఆహార ధాన్యాల మాదిరి సీజనల్ గా కాక ఈ వా. పం. ఏడాది పొడవునా పండించేవారు. 16-17 శ॥ లో ప్రధాన వాణిజ్య పంటలు చెరకు, ప్రత్తి, ఇండిగో, ఓపియం.

ఈ పంటలన్నీ భారత్ లో ఎప్పటి నుంచో ఉన్నవే. అయితే 17 వ శ॥ లో పెరిగిన యూరోపియన్ వాణిజ్య కార్యకలాపాల వల్ల వీటి గిరాకీ పెరిగింది. ఈ కాలంలో ఈ ఉత్పత్తులకు పెద్ద విదేశీ మార్కెట్ కూడా ఏర్పడింది. మార్కెట్ ని వెనువెంటనే అనుసరించే భారతీయ రైతు అమాంతమే వీటి సాగు ని పెంచాడు.

చెరకు ఈ యుగం లో అతి విస్తృత వాణిజ్యపంట. బెంగాల్ చెరకు పంచదార అత్యధిక నాణ్యత గలది. ముల్తాన్, మాల్వా, సింధ్, ఖాందేష్, బీరార్ & ద. భా. ప్రాంతాలు కూడా 17 వ శ॥ చెరకు పంట & నిలయాలు.

ప్రత్తి దేశమంతటా పండించే మరో వాణిజ్యపంట. మహారాష్ట్ర, గుజరాత్, బెంగాల్ 17 వ శ॥ లో ప్రత్తి పండించే ప్రధాన ప్రాంతాలు.

ఇండిగో మొగలుల కాలం లో విస్తృత వాణిజ్యపంట. అవధ్, మాల్వా, అలహాబాద్, అజ్మీర్, ఢిల్లీ, ఆగ్రా, లాహోర్, ముల్తాన్ & సింధ్ దస్తూర్ లలో దీని పంట [illegible]

చేయబడింది. గుజరాత్, బీహార్, బెంగాల్, మద్రాస్,
ద. భా. లో కోరమాండల్ & దక్షిణ లలో ఇండిగో
పంటకి ప్రస్తావనలు కన్పించాయి. ఆగ్రా సమీప
'బయానా', అహ్మదాబాదు సమీప 'సర్ఖేజ్' లు
నాణ్యత లో ఎంతో పేరు స్థానాలు గలవి.

ఓపియం, మొగలుల కాలం లో బీహారు,
మాళ్వా లలో ఉత్తమ ఓపియం పండేది.

పొగాకు అక్బర్ పాలనలో
ఏ దస్తర సత్రీల లోనూ పంటగా పేర్కొనలేదు.
ఇది 16 వ శ. లో పోర్చుగీసు వారి చేత మన
దేశం లో ప్రవేశ పెట్టబడింది. దీని సాగు దాదాపు
దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాల్లో (ఉ. గుజరాత్, బీహారు లలో)
గమనించబడింది.

కాఫీ 17 వ శ. ద్వితీయార్థంలో
మొదటిసారిగా కనిపిస్తుంది కాగా టీ ఈ కాలం లో
సాధారణ beverage గా కనిపించదు.

నార ఇచ్చే Sunn - hemp మొగలుల
అన్ని సుబా's ప్రావిన్సుల్లోనూ పండించేవారు.

సెరికల్చర్ (పట్టుపురుగుల పెంపకం మల్బరీ తోటలు...)
బెంగాల్, అస్సాం, కాశ్మీరు & పశ్చిమ తీరం లలో ఉండేది.

~~ఇంకా~~ బెంగాల్ ప్రధాన ఉత్పత్తి కేంద్రం.

ప్రధాన నూనె గింజల పంటలు గా rapeseed, castor, linseed పేర్కొన బడ్డాయి.

పళ్లు, కూరగాయలు & మసాలా దినుసులు

మొగలుల కాలం లో హార్టికల్చర్ కొత్త పుంతలు ఎదిగింది. మొగలు చక్రవర్తులు, ఉలేమాలు సుగంధ పళ్ల తోటల్ని పెంచారు. ప్రస్తుతం భారత్ లో దొరుకుతున్న చాలా రకాల పళ్లు 16, 17 శ॥ లలో ప్రవేశపెట్టబడినవే. పైనాపిల్ లాంటివి అమెరికా నుంచి తెచ్చి పోర్చుగీసు వారు మన దేశంలో ప్రవేశపెట్టారు. ఇది చాలా స్వల్పకాలంలో విపరీత ప్రాముఖ్యం పొంది దేశమంతా విరివిగా సాగు చేయబడింది. బొప్పాయి, జీడిపప్పు కూడా వారే ప్రవేశపెట్టారు, కాని వీటి వ్యాప్తి కొంత ఆలస్యంగా జరిగింది.

అనేక పళ్ల నాణ్యత పెంచడానికి గ్రాఫ్టింగ్ (grafting) వాడేవారు. నారింజ తదితర సిట్రస్ పళ్లు, ఆప్రికాట్లు, మామిడి తదితర పళ్ల నాణ్యత పెంచడానికి గ్రాఫ్టింగ్ వాడేవారు. కొబ్బరి చెట్లను గోవా కొంకణ్ ఉపరి భాగాల్లోనూ పండించేవారు.

వివిధ రకాల మేలును, ద్రాక్షల విత్తుల్ని కాబూల్ నుంచి తెచ్చి చక్రవర్తుల, ఉలేమాల తోటల్ని

విశాలవంతంగా పెంచేవారు. సాధారణంగా మొక్కలు నది తీరాల్లో ఏర్పడితే అక్కడే తోటలు విరివిగా పెంచేవారు.

అయితే అప్పటి పోర్చుగీసు వారి ద్వారా కూరగాయలు పాదవైన బాగాలా ఇచ్చింది. బంగాళాదుంప, టొమాటో 17 వ శ. లో తర్వాత ప్రవేశపెట్టినట్లు తెలుస్తుంది.

ప్రాచీన కాలం నుంచీ భారత్ మసాలా దినుసులకి పెట్టింది పేరు. మిరియాలు, లవంగాలు, Cardamom విరివిగా దక్షిణ తీరం లో పండేవి. అల్లం, పసుపు కూడా విస్తారంగా పండేవి. వీటికి యూరోప్ లో మంచి గిరాకీ ఉండేది. కాశ్మీరు కుంకుమ పువ్వు ప్రసిద్ధి. తమలపాకులను చాలాచోట్ల పండించేవారు. బీహారు మఘైపాన్ బాగా ప్రసిద్ధి.

చాలా అడవులు అనేక వాణిజ్య వస్తువులు అందించేవి. వైద్యం లో వాడే Lignum ; లక్క పెద్ద ఎత్తున ఎగుమతి అయ్యేవి.

ఉత్పాదకత

షిరీన్ మూస్వీ 16 వ శ. రికార్డుల్లోని వివిధ గణాంకాల ఆధారంగా వ్యవసాయ ఉత్పాదనల

(ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ దిగుబడుల సగటు) ... క్వి

ప్రధాన పంటలు :-

సగటు పంట దిగుబడులు — 1595-96

మన్ 2 అక్బరి / బిఘా 2 ఇలాహి

గోధుమ	13.49	బార్లీ	12.93
బాజ్రా	5.02	జొన్న	7.57
శెనగ	11.75	ప్రత్తి	5.75

ఐనీ అక్బరి దిగుబడుల్ని మోర్లేండ్ 19 వ శ. మొగల్ల కాలం నాటి దిగుబడులతో పోల్చింది. రెండు కాలాలలో ఆహార ధాన్యాల ఉత్పాదకత విషయంలో మొత్తం మీద పెద్దగా తేడా లేదని, అయితే వాణిజ్య పంటల విషయంలో మాత్రం 19 వ శ. లో స్పష్టంగా ఉత్పాదకత పెరుగుదల గమనించవచ్చని మోర్లేండ్ పేర్కొన్నారు.

పాడి పశువులు

వ్యవసాయ కార్యకలాపాల్లో పశువుల్ని పెద్ద ఎత్తున వాడడం అప్పటి పశువుల పెద్ద సంఖ్యని సూచిస్తుంది. భూమి - మనిషి నిష్పత్తి అధికంగా ఉండడం వల్ల మేత : వీటికి పచ్చిక బయళ్లు దొరికి ఉండవచ్చు.

సమకాలీన యూరోపియన యాత్రికులు భారతీయు
పాలెగాళ్లు పెద్ద సంఖ్యలో పశువుల్ని గూర్చి వ్రాస్తారు.
ఇర్ఫాన్ హబీబ్ ప్రకారం మొగలుల కాలం లోని
[illegible] పశువుల గ్రామాలు ఆధునిక గ్రామాల లో
సానుకూలం గా సాపేక్షని చూపుతుంది.
సామాన్య ప్రజల ఆహారం లో వెన్న, నెయ్యి
విరివిగా వాడబడేదన్న విషయం కూడా పశుసంపద
సమృద్ధి ని సూచించేదే! ఎద్దుల్ని సరుకు రవాణా కి
వాడేవారు. బంజారాలు [illegible] వందల నుంచి వేల
ఎద్దుల్ని కలిగి ఉండేవారట! వేల కొద్దీ
మేకల్ని, గొర్రెల్ని కూడా పెంచేవారు.

Paper II

Early European Settlements :

Portuguese

పల్లవి

- మొదటి యూరోప్ దేశం
- చివరిగా వెళ్ళిపోయిన దేశం..
- వాస్కోడిగామా 1498 మలబార్.. కాలికట్
- జామొరిన్ in కాలికట్
- అరబ్బు Vs. గామా : గామా గెలుపు
- మిరియాలు దినుసులు & దాల్చిం. తెచ్చి.. గామా నౌకాయానం
  చాలా లాభదాయకం
- 1502 గామా 2nd visit
- జామొరిన్ gave కొచ్చిన్, కాలికట్, కన్ననూర్
  for వాణిజ్యకేంద్ర స్థావరాలు

అల్మీడా (1505 - 09) → Blue water policy

అల్బుకర్క్ (1509 - 1515)

- భూభాగం పై స్థావరాలు
- ① [illegible]
  ② పోర్చు & స్థానిక స్త్రీల వివాహాన్ని ప్రోత్స
  ③ 1510 గోవా ఆక్రమణ HQ

④ పోర్చుగల్ స్థానిక శక్తులతో ఒప్పందాలు

⑤ భారత్‌లో పెద్ద సంఖ్యలో సైన్యం & పరిపాలన చేశారు

⑥ స్థానిక రాజులతో సత్సంబంధం esp. విజయనగర్

⑦ తూర్పు (east లో) & పశ్చిమ (west లో) విస్తరించారు.

ఆల్బుకర్క్ తర్వాత సముద్రాలు మీద ఆధిపత్యం

1534 లో డయ్యూ ఆక్రమించారు

1538 డామన్ "

1545 డయ్యూ ని గుజరాత్ రాజు నుండి రక్షించారు

1571 Bijapur & Ahmadnagar సుల్తానుల్ని తిప్పికొట్టారు!

16 వ శతా. పోర్చు శక్తి క్షీణించడానికి కారణాలు

1) పోర్చుగల్ భారత దండయాత్రల & భూమి ఆక్రమణ

2) బ్రెజిల్ పై శ్రద్ధ

3) పోర్చుగల్ తగిన ప్రజా లేదు

4) అవినీతి

5) స్పెయిన్ లో పోర్చు విలీనం

6) 16 వ శతా భారత్‌లో ఆంగ్ల & డచ్ వారి రాక

7) మతమార్పిడి & వివాహ సం స్థానికుల సహాయం అందలేదు

8) విజయనగర పతనం

Dutch

మచిలీపట్నం, పులికాట్, 1659 లో నాగపట్నం

Bengal లో చిన్సూర

Causes for failure

1) డచ్ వ్యాపార సంఘం (ప్రభుత్వ నియంత్రణ) [illegible] ... govt. gave more imp to రాజకీయాలకు than వ్యాపారం

2) [illegible] ... [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]

3) [illegible] లో [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] ...

English East India Company